

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE DEVLET DIŞI AKTÖRLERİN
ETKİSİ:(2002-2014) TÜSİAD ÖRNEĞİ**

**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Ferdun KÜSDÜL**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Abdülnaim TEMUR**

İstanbul–2018

TEZ TANITIM FORMU

ADI SOYADI : Ferdun KÜSDÜL

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Türkiye-AB İlişkilerinde Devlet Dışı Aktörlerin Etkisi:
(2002-2014) TÜSİAD Örneği

ENSTİTÜ : Sosyal Bilimler Enstitüsü

ANABİLİM DALI : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ :/...../2018

SAYFA SAYISI : 77

TEZ DANIŞMANI : Dr. Öğr. Üyesi Abdülnaim TEMUR

DİZİN TERİMLERİ : Avrupa Birliği, TÜSİAD, Baskı Grupları, Devlet Dışı Aktörler

TÜRKÇE ÖZET : Bu tez, Türkiye-AB ilişkilerinde devlet dışı aktörlerin etkisi ve TÜSİAD örneğini kapsayan betimsel bir çalışmadır.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Ferdun KÜSDÜL

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE DEVLET DIŞI AKTÖRLERİN
ETKİSİ:(2002-2014) TÜİSAD ÖRNEĞİ**

**SIYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SIYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Ferdun KÜSDÜL**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Abdülnaim TEMUR**

İstanbul–2018

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

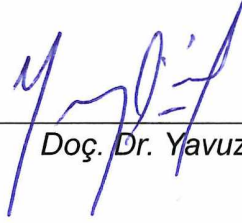
Ferdun KÜSDÜL

.... /...../ 2018

T.C
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

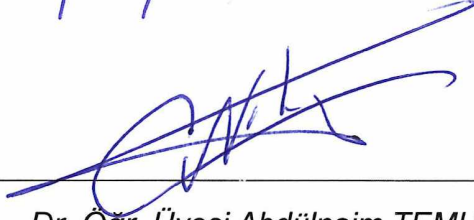
Ferdun KÜSDÜL' ün "Türkiye-Ab İlişkilerinde Devlet Dışı Aktörlerin Etkisi (2002-2014): Tüsiad Örneği" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Yavuz ÇİLLİLER

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Abdülhaim TEMUR

(Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi İdris GÜZEL

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.... / / 2018

Prof. Dr. Nezir KÖSE

Enstitü Müdürü

ÖZET

Türkiye’de, politika yapım sürecinde devlet dışı aktörlerin etkinliğinin giderek arttığı düşüncesinden hareketle, devlet dışı aktörlerin Avrupa Birliği üyelik sürecine etkisinin araştırıldığı bu çalışmada örneklem olarak Türk Sanayici ve İş Adamları Derneğinin çalışmaları incelenmiştir.

Çalışma boyunca; Avrupa Birliği, ekonomik bütünleşme (AKÇT, AET ve EURATOM’un birleşmesi) sonucu oluşan Avrupa Toplulukları ayağına, Maastrich Anlaşması ile siyasi bütünleşmenin hedeflendiği bir diğer ayağın eklenmesiyle oluşan bir yapı olarak ele alınmıştır. Bu çerçevede AB’nin birlik üyesi tüm devletler için ekonomik ve siyasi alanlarda ortak bir politika oluşturmayı amaçladığı, kararlı ve sürdürülebilir olan tüm gelişmeleri desteklediği bilgilerine yer verilmiştir. Ayrıca çalışmanın teorik kısmında devlet dışı aktörler içinde baskı gruplarının hükümetler üzerinde etki oluşturabilmek için kullandıkları araçlardan bahsedilmiştir.

Türkiye’nin önde gelen iş adamlarının bir araya gelerek kurdukları TÜSİAD, gönüllü iş dünyası kuruluşu olarak bilinmektedir. Bu çalışma zarfında yapılan araştırmalarda; TÜSİAD’ın, toplum ve hükümetler üzerinde etkinliğini gün geçtikte artırdığı görülmüş olup, etkin bir baskı grubu hüviyetine büründüğü tespit edilmiştir. TÜSİAD’ın, gerek üyesi olduğu Business Europe’daki çalışmaları gerekse temsilcilikleri (AB ve Brüksel Temsilciliği, Ankara Temsilciliği, Berlin ve Paris ofisleri) aracılığıyla yürüttüğü çalışmaları ile AB’ye uyum sürecini yakından takip etmekle birlikte yapmış oldukları temaslara sürece olumlu katkılar sunduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, TÜSİAD, Baskı Grupları, Devlet Dışı Aktörler

SUMMARY

In this study non states Actor's effect was examined about the Turkish policy process with example of Turkish Industrialists and Businessmen's Association.

During the study, The European Union is admitted as a structure formed by the Maastricht Treaty on the other hand at political integration by the European Communities as a result of economic integration. In the study According to was Given information, Just in case for all of European Union Countries new political way and economic policy was intended by the European Union. In this policies the most important thing has been sustainability and stability. Also in the theoretical part of the study was given how to non states actors pressure on the government with illegal ways.

TUSIAD which has been founded by the Turkish Business Men, also it's known as a voluntary business world organization. During the study, has been seen TUSIAD was increased its effect day to day with the some of investigation about the science and economic.

Key words: European Union, TUSIAD, Pressure Groups, Non States Actors

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR LİSTESİ	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
AVRUPA BİRLİĞİ, DEVLET DIŞI AKTÖRLER, BASKI GRUPLARI KONUSUNDA TEMEL KAVRAMLAR, BASKI GRUPLARININ TÜRLERİ.....	4
1.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TANIMI, AMACI, TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ.....	4
1.1.1. Avrupa Birliği'nin Tanımı	4
1.1.2. Avrupa Birliği'nin Amacı	5
1.1.3. Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi	5
1.1.4. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri	6
1.1.4.1. Türkiye-AB İlişkileri	7
1.1.4.2. Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi	8
1.1.4.3. Türkiye ve Avrupa Birliği Arasındaki Müzakere Süreci	9
1.2. DEVLET DIŞI AKTÖRLER OLARAK BASKI GRUPLARI	10
1.2.1. Devlet Dışı Aktörler Kavramı	10
1.3. BASKI GRUPLARI KONUSUNDA TEMEL KAVRAMLAR.....	11
1.3.1. Baskı Grubu Kavramı.....	11
1.3.2. Baskı Gruplarının Amacı.....	12
1.3.3. Baskı Gruplarının Ortaya Çıkış Süreci	13
1.4. BASKI GRUPLARININ TÜRLERİ.....	14
1.4.1. İdeolojik Nitelikli Baskı Grupları.....	14
1.4.1.1. İdeolojik Gruplar.....	14
1.4.1.2. Dinsel Örgütler.....	15
1.4.1.3. Gençlik Hareketleri	15
1.4.2. Sendikal ve Mesleki Nitelikli Baskı Grupları.....	16
1.4.2.1. İşçi Sendikalar	16
1.4.2.2. İşveren Örgütleri	17
1.4.2.3. Tarım Örgütleri.....	18
1.4.2.4. Meslek Kuruluşları	18

1.4.3. Politik Nitelikli Baskı Grupları	19
1.4.3.1. Ordu	19
1.4.3.2. Bürokrasi	20
İKİNCİ BÖLÜM.....	21
POLİTİKA KAVRAMI, BASKI GRUPLARININ GÜCÜNÜ ETKİLEYEN	
FAKTÖRLER VE SİYASAL İKTİDARI ETKİLEME YÖNTEMLERİ	21
2.1. POLİTİKA KONUSUNDA TEMEL KAVRAMLAR	21
2.1.1. Devlet Kavramı	21
2.1.2. Dış Politika Kavramı.....	21
2.1.3. Siyasal Sistem Kavramı	22
2.1.4. Devlet Dışı Aktörler	23
2.1.5. Politika Yapım Süreci.....	24
2.1.5.1. Politika Yapım Sürecinde Aktörlerin Rolü.....	24
2.1.5.2. Politika Yapım Sürecinde Baskı Gruplarının Rolü	24
2.1.5.3. Baskı Grupları ve Siyasal İktidar İlişkileri.....	25
2.1.5.4. Siyasal İktidar ve Politika Yapım Süreci İlişkisi.....	25
2.1.5.5. Siyasal İktidarın Meşruiyet Kazanmasını Sağlayan Güç	26
2.1.5.6. Siyasal İktidarın Meşruiyet Kazanması ile Alınan Kararlarda	
Güçlü ve Zayıf Yönlerinin Karşılaştırılması	27
2.2. BASKI GRUPLARININ GÜCÜNÜ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	27
2.2.1. Üye Sayısı	27
2.2.2. Maddi Güç	28
2.2.3. Siyasal ve Sistemsel Özellikler.....	28
2.2.4. Toplumsal İtibar	28
2.2.5. Örgütlenme Düzeyi	29
2.2.6. Grupların Başındaki Üstün Nitelikli Yöneticiler	30
2.3. BASKI GRUPLARININ YÖNETİMİ ETKİLEME YOLLARI.....	30
2.3.1. Siyasal Partiler ile Yönetimi Etkileme	30
2.3.2. Parlamentolar ile Yönetimi Etkileme.....	31
2.3.3 Bürokrasi ile Yönetimi Etkileme.....	32
2.3.4. Yürütme ile Yönetimi Etkileme	32
2.4. BASKI GRUPLARININ SİYASAL İKTİDARI ETKİLEME YÖNTEMLERİ	33
2.4.1. Doğrudan Doğruya Etkileme Faaliyetleri	33
2.4.1.1. İkna.....	33
2.4.1.2. Tehdit	34
2.4.1.3. Mobilazasyon.....	34
2.4.1.4. Para.....	35

2.4.1.5. Lobi Faaliyeti.....	35
2.4.1.6. Rüşvet	36
2.4.1.7. Grevler, Protestolar, Gösteri Yürüyüşleri.....	37
2.4.1.8. Sabotaj ve Hükümet Faaliyetlerini Engelleme	37
2.4.1.9. Hukuksal Yol.....	38
2.4.2. Dolaylı Etkileme Faaliyetleri	38
2.4.2.1. Basın Yayın Yoluyla Kamuoyu Oluşturmak.....	38
2.4.2.2. Broşürler Yoluyla Kamuoyu Oluşturmak.....	40
2.4.2.3. Bildiriler Yoluyla Kamuoyu Oluşturmak	40
2.4.2.4. Afişler Yoluyla Kamuoyu Oluşturmak	41
2.4.2.5. İlanlar Yoluyla Kamuoyu Oluşturmak	41
2.5. TOPLUMSAL DUYARLILIK PROJELERİNDE BASKI GRUPLARININ YERİ....	41
2.5.1. Toplumsal Duyarlılık Projelerinde Genel Özellikler.....	41
2.5.1.1. Siyasal Aktörler.....	42
2.5.1.2. Toplumsal Aktörler.....	43
2.5.2. Toplumsal Duyarlılık Projelerinde Karar Alma Süreci	44
2.5.2.1. Karar Alma Sürecinde Aktörlerin Yeri.....	44
2.5.2.2. Karar Alma Sürecinde Baskı Gruplarının Etkisi	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	46
TÜRKİYE’DE BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK TÜSİAD’IN TANIMI, AMACI, TARİHÇESİ, TÜSİAD’IN KURUMSALLAŞMASI, AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜSİAD İLİŞKİSİ.....	46
3.1. TÜSİAD’IN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	46
3.1.1. TÜSİAD’ın Tanımı.....	46
3.1.2. TÜSİAD’ın Tarihçesi	46
3.1.3. Kuruluş Amacı	47
3.1.4. TÜSİAD’ın Misyonu.....	48
3.1.5. Üyelik Sistemi	49
3.1.6. Organizasyon Yapısı.....	49
3.1.7. TÜSİAD’ın Ekonomik Etkinliği	50
3.1.8. TÜSİAD Faaliyet Alanları	51
3.2. TÜSİAD’IN KURUMSALLAŞMASINA NEDEN OLAN FAKTÖRLER	52
3.2.1. Sosyo Ekonomik Gelişmeler	52
3.2.2. TOBB İçindeki Temsil Problemi.....	52
3.2.3. Avrupa ile Ekonomik Bütünleşme.....	53
3.3. TÜSİAD’IN HÜKÜMET, DIŞ POLİTİKA VE AB İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	54
3.3.1. TÜSİAD’ın Hükümetle İlişkileri	54

3.3.2. TÜSİAD'ın Ekonomik Yapı ile İlgili Görüşleri	55
3.3.3. TÜSİAD'ın Siyasi ve Sosyal Yapıya İlişkin Görüşleri	56
3.3.4. TÜSİAD'ın Dış Politika İlgili Görüşleri.....	57
3.3.5. TÜSİAD'ın Lobi Faaliyetleri	59
3.4. TOPLUMSAL DUYARLILIK PROJESİ VE TÜSİAD.....	61
3.4.1. TÜSİAD'ın Evrensel İş Ahlakı İlkelerine Uygun Faaliyet Göstermesi	60
3.4.2. TÜSİAD ve Sosyal İşler, Bilgi Toplumu ve Yeni Teknolojiler.....	61
3.5. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜSİAD İLİŞKİSİ.....	62
3.5.1. TÜSİAD'ın Avrupa Birliğine Yaklaşımı.....	62
3.5.2. TÜSİAD'ın Avrupa Birliğine Yönelik Uygulamaları.....	63
3.5.3. TÜSİAD'ın Çözüm Önerileri Getirme, Araştırmalar Yapma, Proje Geliştirme Faaliyetleri	64
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	66
KAYNAKÇA	70

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: AVRUPA BİRLİĞİ
ABD	: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
AET	: AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU
AT	: AVRUPA TOPLULUĞU
AKÇT	: AVRUPA KÖMÜR ÇELİK TOPLULUĞU
EURATOM	: EUROPEAN ATOMIC ENERGY COMMUNITY (AVRUPA ATOMİK ENERJİSİ TOPLULUĞU)
DİSK	: DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU
EKK	: EKONOMİ KOORDİNASYON KURULU
GB	: GÜMRÜK BİRLİĞİ
STK	: SİVİL TOPLUM KURULUŞU
HAK-İŞ	: HAK İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU
MÜSİAD	: MÜSTAKİL İŞ ADAMLARI DERNEĞİ
NATO	: KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜ
SİAD	: SANAYİCİ İŞADAMLARI DERNEĞİ
TOBB	: TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ
TÜRK-İŞ	: TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU
TÜSİAD	: TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ
UNICE	: AVRUPA SANAYİ VE İŞVERENLER KONFEDERASYONLAR BİRLİĞİ
YDK	: YATIRIM DANIŞMA KONSEYİ
KOBİ	: KÜÇÜK ve ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELER
YOİKK	: YATIRIM ORTAMINI İYİLEŞTİRME KOORDİNASYON KURULU
UNFPA	: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER NÜFUS FONU
YİK	: YÜKSEK İSTİŞARE KURULU
G20	: THE GROUP 20 (20'LER GRUBU)
B20	: THE BUSINESS 20 (20 EKONOMİ)
OECD	: ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT (EKONOMİK KALKINMA VE İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ)
s	: SAYFA
ss	: SAYFALAR
vb	: VE BENZERİ
vd	: VE DİĞERLERİ

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans süresince eğitimime olan değerli katkılarından dolayı İstanbul Gelişim Üniversitesi akademisyenlerine; desteği, deneyimleri ve katkılarından dolayı değerli tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Abdülnaim TEMUR hocama en içten şükranlarımı sunuyorum.

Ferdun KÜSDÜL

GİRİŞ

Avrupa Birliği, ekonomik bütünleşme (AKÇT, AET ve EURATOM'un birleşmesi) sonucu oluşan Avrupa Toplulukları ayağına, Maastrich Anlaşması ile siyasi bütünleşmenin hedeflendiği bir diğer ayağın eklenmesiyle oluşan bir yapı olarak bilinmektedir. Bu çerçevede AB'nin birlik üyesi tüm devletler için, ekonomik ve siyasi alanlarda ortak bir politika oluşturarak Avrupa devletlerinin bütünleşmesini amaçladığı söylenebilir.

Bu çalışmada, Türkiye-AB İlişkilerinde Devlet Dışı Aktörlerin Etkisi: TÜİSAD Örneği incelenmiştir. Türkiye ile AB arasındaki ilişki temelde karşılıklı yarar sağlama amacına yönelik bir anlayış çerçevesinde yürümektedir. Türkiye için AB uyum süreci, gün geçtikçe daha fazla önem kazanmaktadır. AB'nin ve Türkiye'nin birlikte, ekonomiden dış ticarete, dış politikadan göç politikasına, enerji talebi güvenliğinden sınır idaresine kadar pek çok alanda ortak çalışmaları bulunmaktadır. Türkiye, Jeopolitik konumu gereği her daim önemli gelişmelerin yaşandığı bir coğrafyada bulunmasından dolayı globalleşme sürecinde sadece AB açısından değil, tüm dünya ülkeleri açısından önemli bir aktör olma konumunu sürdürmektedir.

Türkiye için AB'ye üyelik süreci, muasır medeniyetler seviyesine ulaşma hedefine erişebilmek üzere sosyal ve ekonomik refahın artırılabilmesi adına mevcut durumun tekrar gözden geçirilebilmesi için fırsat olarak kabul görmektedir. Söz konusu ilerlemelerin ve değişimlerin gerçekleştirilebilmesi için hükümetler üzerinde devlet dışı aktörlerin içinde yer alan baskı gruplarının da etkisinin olduğu bilinmektedir. Hükümetlerin ise zaman zaman, baskı gruplarının kamuoyu üzerindeki etkisini, hükümet lehine çevirerek baskı gruplarını iç ve dış politika enstrümanı olarak kullanabildiği söylenebilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, baskı grupları da Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerde aktif rol oynayan bir aktör haline gelmiştir.

Türkiye'nin AB üyeliği süreci boyunca; kurulan hükümetler, sivil toplum kuruluşları ile AB kurumları sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşim sonucunda Türkiye, AB normları çerçevesinde ekonomik, siyasal ve sosyal olarak dönüşmeye devam etmekte ve sivil toplum kuruluşları da bu dönüşüm ve değişime katkı sunmaktadırlar. Bu etkileşim boyunca sivil toplum kuruluşlarının da yapısı değişmekte ve bazı sivil toplum kuruluşları ellerinde bulundurdukları araçların fazlalığı ile ekonomik ve siyasi güç elde etmektedirler Bu da onları birer baskı grubu haline getirmektedir.

AB üyelik sürecinin dinamik bir süreç olduğu göz önünde bulundurulduğunda, toplumların bu süreç içinde ortak ekonomik, siyasal ve sosyal değerler benimsenirken normlara uymakta güçlük çektiği zamanlarda sivil toplum kuruluşları devreye girerek bu güçlüğün aşılmasına katkı sağlama gelmişlerdir. Bu durum son yirmi yıllık dönem incelendiğinde, devlet kurumlarının yapısal dönüşümü ile birlikte devlete ulaşmanın kolaylaşmasıyla birlikte sivil toplum kuruluşlarının giderek güç kazanmasını sağlamıştır.

Türkiye’de devlet dışı aktörler arasında elinde bulundurduğu ekonomik etkinlikle birlikte baskı grubu niteliği taşıyacak kadar güçlenen grupların başında TÜSİAD gelmektedir. TÜSİAD aynı zamanda gönüllü iş dünyası kuruluşu olarak da bilinmektedir. Derneğin ortaya koymuş olduğu pek çok faaliyete bakıldığında, AB’ye üyelik sürecinde Kopenhag kriterleri gereği, demokratik bir yapının sağlandığı, hukukun üstünlüğünün temin edildiği, insan haklarının ve özgürlüklerin güvence altına alındığı, sürdürülebilir ve rekabetçi bir serbest piyasa ekonomisinin ortaya çıkarıldığı bir Türkiye’yi oluşturmayı amaçladığı görülmektedir. Dernek amaçlarının arasında aynı zamanda kendi üyelerinin ekonomik çıkarlarının korunması da yer almaktadır.

Türkiye-AB arasındaki ilişkilerde devlet dışı aktörlerin etkilerinin ele alındığı bu çalışmada amaç; TÜSİAD’ın, elinde bulundurduğu sermaye gücü ile baskı grubuna dönüşmesiyle birlikte yapmış olduğu çalışmalarla AB uyum sürecine olan katkılarını ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışma ekonomik büyüklüğü itibariyle TÜSİAD ile sınırlandırılmıştır. TÜSİAD’ın önemi ise; elinde tuttuğu ekonomik güç hesaba katıldığında, TÜSİAD’la görüş ayrılığı yaşamış olan hükümetlerin geçmişte hem politik hem de ekonomik açıdan olumsuzluklarla karşı karşıya kaldığı gözleminde yatmaktadır.

Avrupa Birliği, Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri, devlet dışı aktörlerin etkileri ve örnek olarak da TÜSİAD’ın incelendiği bu çalışma, üç ana başlık altında ele alınmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde; Avrupa Birliği’nin tanımı, amacı, tarihsel gelişimi, Türkiye-AB ilişkileri üzerinde durulmuştur. Bölümün devamında ise devlet dışı aktörler olarak baskı grupları üzerinde durularak amaçları ve ortaya çıkış süreçleri aktarılmaya çalışılmaktadır. Bölümün son kısmında ise ideolojik nitelikli baskı grupları, sendikalar ve meslek kuruluşları, politik baskı grupları olmak üzere baskı gruplarının türleri irdelenmiştir.

İkinci bölümde; politika ve aktör dinamiği kavramı üzerinde durularak, devlet, dış politika, aktör dinamiği, siyasal sistem ve politika yapım süreci ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca üye sayısı, maddi güç, toplumsal itibar vb. gibi baskı gruplarının gücünü etkileyen faktörler ele alınmıştır. Baskı gruplarının siyasal

partiler, parlamentolar, bürokrasi ve yürütme ile yönetime ulaşma yolları üzerinde durulmuştur. Bu bölüm kapsamında ayrıca, baskı gruplarının siyasal iktidarı doğrudan ya da dolayı olarak etkileme faaliyetlerine yer verilmiştir. İkinci bölümün son kısmında ise toplumsal duyarlılık projelerinde baskı gruplarının yeri incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise; çalışma TÜSİAD ile sınırlandırıldığından, TÜSİAD'ın tanımına, tarihçesine, kuruluş amacına, misyonuna, üyelik sistemine yer verilmiştir. Bölümün devamında TÜSİAD'ın ekonomik etkililiği, faaliyetleri, hükümetle ilişkileri, ekonomik yapı ile ilgili görüşleri ve lobi faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde ayrıca, toplumsal duyarlılık projelerinde TÜSİAD'ın yeri ile Avrupa Birliği ve TÜSİAD arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Bu çalışmada, baskı gruplarının ekonomik, sosyal ve siyasi hayatı etkileyen büyük bir öneme sahip olduğu gerçeğinden hareketle, baskı gruplarının gerek Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde gerekse ülkenin hem siyasi hem de sosyal hayatını nasıl etkilediği konusu ele alınmıştır. Çalışmada aynı zamanda baskı gruplarının en önemlilerinden biri olan TÜSİAD incelenmiş, kamuoyu ve siyasi iktidar üzerinde ne gibi etkileri olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. TÜSİAD gibi büyük bir öneme sahip olan baskı grubunun AB üyelik sürecindeki etkisinin neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak; TÜSİAD'ın, dernek olma özelliği de göz önüne alındığında daha çok faaliyet raporları, çalışma ofisleri aracılığıyla düzenledikleri etkinliklerde yapılan açıklamalar ve dernek yöneticilerinin basın yayın yoluyla verdiği demeçler incelendiğinde AB uyum sürecinde karar alıcılar üzerinde etkin olduğu görülmüştür. Ayrıca, Avrupa Birliği, devlet dışı aktör olarak baskı grupları, baskı gruplarının siyasal iktidarı etkileme yöntemleri, TÜSİAD gibi kuruluşların önemi ve Avrupa Birliğine üyelik sürecini hızlandıracak çalışmaların neler olabileceği konusunda bilimsel araştırmaların artarak ve kapsamının genişletilerek yapılmasının önemli yararları olabileceği düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ, DEVLET DIŞI AKTÖRLER, BASKI GRUPLARI KONUSUNDA TEMEL KAVRAMLAR, BASKI GRUPLARININ TÜRLERİ

1.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TANIMI, AMACI, TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

1.1.1. Avrupa Birliği'nin Tanımı

Avrupa Birliği, üye devletlerin sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda birbirleri ile dayanışma içerisinde bulunmasını öngören, üye devletlerinin ve vatandaşlarının bir arada bulunmasıyla oluşturduğu bir yapı olarak ifade edilmektedir. Avrupa Birliği'nin, üye devletlerin imzalamış olduğu uluslararası antlaşmalar sonucu kurulduğu ifade edilmektedir. Yapılan antlaşmalarla ilgili alınan bazı kararlar ve düzenleme yetkileri üye devletler aracılığı ile AB'ye verilmektedir. Bu düzenleme ile dünyada başka bir benzeri olmayan, AB'ye tüm üye devletlerin ve halkını aynı şekilde, aynı anda ve aynı düzeyde tutan bir adalet sistemi meydana getirilmektedir. Ayrıca; hizmetlerinin ve mal varlıklarının AB sınırları içerisinde kolay bir şekilde dolaşımının sağlanması için bir iç pazar kurulmaktadır. Avrupa ülkelerinde yaşayan vatandaşlara AB bir yandan özgürlük, adalet ve güven ortamı sağlayarak daha etkili olacak rekabetçi bir piyasa ekonomisi içerisinde huzurlu bir ortam geliştirmeyi hedeflemeye gayret gösterirken, diğer yandan da bir dünya aktörü olma idealini yerine getirmeyi hedefleyen politikalar geliştirmektedir¹.

Avrupa vatandaşları, aralarında devamlılığı sağlamak kaydı ile sıkı bir birlik oluşturarak, ortak değerlere varan barışçıl bir geleceği paylaşma isteğine de sahip olmaktadır. Bu birlik, sahip olduğu ahlaki ve manevi mirasın farkında olarak, insan saygınlığı, birlik, eşitlik, özgürlük ve dayanışmanın olduğu, demokrasi ile evrensel değerler ve hukuk devleti prensipleri üzerine kurulmaktadır. Avrupa Birliği, Birlik halkı kelimesini geliştirmek ve bir güvenlik, özgürlük ve hukuk alanı oluşturmak suretiyle, vatandaşlarını olayların merkezine yerleştirmektedir. Birlik, bir taraftan bu değerlerin geliştirilmesine ve korunmasına yardımda bulunurken, diğer taraftan da Avrupa vatandaşlarının gelenek ve kültür farklılıklarına, üye devletlerin ulusal kimliklerine ve üye devletlerin kamu kurumlarının milli, yerel ve bölgesel düzeylerde teşkilatlanma düzenlerine saygı göstermektedir. Avrupa Birliği, istikrarlı ve devam ettirilebilir gelişmeyi tasdikleyerek; kişilerin, hizmetlerin, malların, varlıkların rahat dolaşımını ve barınma serbestliğini temin etmektedir. Sosyal

¹ T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, "AB'ye Genel Bakış", No: 2, https://www.ab.gov.tr/files/rehber/02_rehber.pdf (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

değişimler, teknolojik ve bilimsel gelişmeler ışığında temel hakların korunması ve bu haklara her alanda yer verilerek güçlendirilmesi gereği savunulmaktadır².

1.1.2. Avrupa Birliği'nin Amacı

Avrupa Birliği; birliğe üye olan devletlerin ekonomik ve siyasi alanlarda işlemlerini koordine etmek ve tüm üye devletler için uygulanan ortak bir siyasetin geliştirilmesi ile birlikte ekonomik entegrasyonu hedeflemektedir. Bu ise üye devletlere reddedilmeyen yönergeler verilmek suretiyle sağlanmaktadır³.

Kültür politikası çerçevesinde Avrupa birliği milli kültürlerin korunmasının yanı sıra aynı zamanda Avrupa'da ortak bir kültürün gelişmesini sağlamayı da amaçlamaktadır. Kültürlerin kaynaşması ile bahsedilen, üye devletlerin milli kültürlerin kalkınması için katkıda bulunmak, bölgesel ve ulusal farklılıkları kabullenerek aynı zamanda ortak kültürel faydanın sağlanmasını ön plana çıkarmaya yardımcı olmaktadır. Sözü edilen tüm amaçların yapılabilmesi için ise ortak bir eğitim politikası çerçevesinde hareket edilmesi gerekmektedir⁴.

1.1.3. Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi

İkinci Dünya Savaşından sonraki yıllar, Avrupa Birliği tarihinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu dönem, savaşın ortaya çıkardığı ekonomik ve siyasi yıkımların bir daha yaşanmaması için Avrupa'da bir birliğin kurulması gerektiği fikrinin ülke yöneticilerince benimsendiği bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Bu dönem Avrupa'nın, ikinci dünya savaşından yıkık ve tükenmiş olarak çıkmasından dolayı yeni bir politik ve ekonomik model arayışı içerisine girmesine neden olmaktadır. ABD'nin, Avrupa'nın kalkınması için Marshall yardımı adı altında yaptığı yardımların ardından, bu durum karşısında küçük ve güçsüz Avrupa ülkelerinin ABD'ye bağımlı kalmamaları için, Avrupa kökenli yeni bir sermaye pazarı oluşturma ihtiyacı hissedilmektedir. Bireysel olarak bu amaçlarına kavuşmaları mümkün olmadığından, bu ülkelerin tüm ekonomik gelirlerinin bir araya getirilerek böylece güçlü bir Avrupa pazarının kurulması düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Bütünleşme ile sadece pazar genişlemesi değil aynı zamanda

² Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, *Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı*, Kasım, 2001, s. 2.

³ A. F. Arsava, *Avrupa Toplulukları Hukuku Ve Bu Hukukun Ulusal Alanda Uygulanmasından Doğan Sorunlar*, A. Ü. Basımevi, Ankara, 1990, s. 95.

⁴ E. Kabatepe, "Avrupa Birliği Kültürler Kaynaşması", *Bilim Ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Cilt: 35, Sayı: 26, 2003, s. 26.

teknolojinin ve sermayenin de hızlı bir şekilde gelişmesinin sağlanacağı düşünülmektedir⁵.

Tarihsel seyir içinde, Avrupa'nın güçlü olma isteği; kıtanın rekabet, çatışma ve savaşların merkezi olması, ülkelerin doğal olarak kendi varlıklarını korumak amacıyla güvenlik ve savunma yapma gereği duymalarına sebep olmaktadır. Bilhassa ikinci dünya savaşının açmış olduğu büyük acılar, savaşları ortadan kaldırmaya yönelik çabaların doğmasına neden olmaktadır. İkinci dünya savaşının neden olduğu yıkım ve can kayıplarının büyüklüğü nedeniyle Avrupa devletlerinin ve uluslarının bir daha asla (never again) sloganıyla bu büyüklükte bir savaşın ortaya çıkmasını istememektedirler. Avrupa zamanla ekonomik ve ticari alanlarda yapmış olduğu işbirlikleri sayesinde birçok süreçlerden geçerek günümüzde ekonomik ve sermaye bakımından bütünleşme seviyesine ulaşmaktadır. Avrupa'nın askeri ve siyasi bakımından ülkeler arasındaki ulusal çıkar görüşleri nedeniyle henüz bu konularda birlik seviyesine ulaştığı söylenemez. Bu bakımdan AB şu anki durumda ekonomik bakımından büyük bir güce sahip olsa da siyasi olarak küçük bir gücü temsil etmektedir⁶.

Avrupa'da birlik oluşturmak, bir siyasi proje olarak Avrupa Topluluğu'na üye devletlerin politikalarında uzun vadede hedef haline gelmeden önce bir düşünce olarak toplumların benliğinde şekillenmiştir. Avrupa ülkeleri, uzun yıllar boyunca büyük savaşlara tanıklık etmiştir. Avrupa, hem barışçıl hem de insancıl bir inancı benimsemektedir. 1870-1945 yılları arasında Almanya ve Fransa arasında savaşlar yaşanmıştır. İki ülke arasında gerçekleşen bu savaşlarda çok sayıda insanın hayatını kaybettiği bilinmektedir. Avrupa devlet başkanları da barışın sağlanması hususunda tek çarenin bütün Avrupa ülkelerinin ekonomik ve siyasi açıdan bir araya gelmeleri olduğunu savunmaktadırlar. Avrupa ülkelerinin bir araya gelerek oluşturacakları örgütlenmenin bütün anlaşmazlıkları da ortadan kaldırılacağına inanılmaktadır⁷.

1.1.4. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri

Avrupa Birliği, Avrupa toplumlarını bir araya getiren bir topluluk olarak tanımlanmaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği'ne altmış yıla yakın bir süredir üye

⁵ B. Yıldız, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İzmir Ticaret Odası, İzmir, 2008, s. 35.

⁶ Mesut Şöhret, "Avrupa Birliği'nin Güvenlik Yapılanmasının Tarihsel Gelişim Süreci ve Mevcut Durumu", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 6, Sayı:2, 2013, 59-100, s. 60.

⁷ "Avrupa Birliği'nin Tarihçesi", https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/ab_tarihce.pdf?p=38, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

olmaya çalışmakta, ancak bu süreç zarfında ülkemizin Avrupa Birliği'nin kabullendiği her türlü politikadan olumsuz veya olumlu bir şekilde etkilendiği görülmektedir. Türkiye'nin kendi içsel politikalarının yanında Avrupa Birliği'nin de kendine has tutum ve davranışları bulunmaktadır. Bu politikaların içinde Türkiye'nin kendine özgü sorunu olan azınlıklar politikası mevcuttur. AB, üyelik süreci zarfında Türkiye'nin bu politikaları benimseyerek beklemesini talep etmektedir.⁸

1.1.4.1. Türkiye-AB İlişkileri

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan ilişkileri her zaman çok önemli görülmekte ve bu sürecin aynı zamanda bir o kadar da zorlu geçeceği görülmektedir. Ankara Antlaşması'nın imzalanmasından sonra başlayan ve günümüze kadar birçok evrelerden geçen ilişkileri boyutlandıran gelişmeler bazen tarafların birbirlerinin ümitlerinde değişikliklere neden olsa da, ne Türkiye tam üyelik isteğinden tamamen vazgeçmekte, ne de Avrupa Türkiye'yi tamamen istemediğini bildirmektedir. 1997 yılının Aralık ayında Lüksemburg Zirvesi'nde adının tam üyelik adayları arasında bulunmadığını gören Türkiye'nin tepkisi AB ile aralarında siyasi yönden anlaşma sağlanamayacağı düşüncesini ortaya çıkarmıştır. 1999 yılının Aralık ayında ise Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığının tekrar dile getirildiğini ve Türkiye için de bir iştirak öncesi ekonomik ve katılım ortaklığı belgesi düzenleyeceğini anlatan AB Konseyi'nin davranışındaki değişiklik, temaslarda tekrar karşılıklı sorumluluk ve beklentilerinin ön plana çıktığı bir sürece girildiğini göstermektedir.⁹

Türkiye ve AB arasında "kazan-kazan" ilkesine dayanan güçlü ve sürdürülebilir bir ilişki mevcuttur. Büyük bir hızla değişim gösteren ortak çıkarlar ve küresel dinamikler, Türkiye ile AB birleşmesi her iki taraf için de giderek daha vazgeçilmez ve hayati bir hal almaktadır. AB'nin ve Türkiye'nin; dış politikadan ticari-ekonomik ilişkilere, istihdamdan göç politikasına, enerji talebi güvenliğinden sınır idaresine kadar pek çok alanda ortak çıkarları bulunmaktadır. Globalleşme

⁸ Melis Bayraktaroğlu, "Avrupa Birliği, Azınlık Politikaları ve Türkiye", 2012, <https://melisbayraktar.wordpress.com/2012/11/28/avrupa-birligi-azinlik-politikalari-ve-turkiye/> (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

⁹ Ceren Uysal, Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci Ve Son Gelişmeler, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt: 1, 140-153, 2001, s. 140.

sürecinde Türkiye yalnızca Avrupa Birliğinde değil, tüm dünyada önemli bir aktör durumundadır¹⁰.

1.1.4.2. Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi

Gelişmekte olan ülkelerin katılmak için birçok mücadele verdiği AB, dünyada bütünleşmelerin çok hızlı bir biçimde yaşandığı değişim alanında geleceği parlak olan bir birlik olma yolunda ilerlemektedir. 1959 yılından bu yana Türkiye bu birliğe üye olma çabaları göstermektedir. Türkiye Avrupa ile olan ilişkilerini ve geçmişten gelen birikimlerini de kullanarak, ülke için bu sürecin kolaylaştırılmasını istemektedir. Türkiye 1987 yılında Avrupa Topluluğuna tam üyelik başvurusunda bulunmuş; bu başvuru, 1959 yılında ortak üyelik müracaatı ile başlayan sürecin Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkilerde bir dönüm noktası olduğunu göstermektedir. Türkiye, dünyada Tanzimat'tan beri yönünü Batı'ya çevirmiş bir Müslüman ülke olma vasfını da devam ettirmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri ile tarihi bir geçmişi bulunan Müslüman ülkeler arasında sosyal, politik, ekonomik ve kültürel alanlarda gelişme göstererek kendi kültürel değerlerine sahip olması Türkiye'yi vazgeçilmez bir ülke konumuna getirmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin demokratik, laik ilkeleri benimsemiş, Batı ile coğrafi konum bakımından ortak sınıra sahip ve ona komşu olan bir ülke konumunda olduğu ifade edilmektedir¹¹.

Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile ilişkileri 1959-1999 yılları arasında 40 yıllık süreç içinde inişli çıkışlı bir seyir izleyerek müzakere sürecinin ilerleyişi açısından da bakıldığında farklı bir döneme girdiği belirtilmektedir. Avrupa Birliği'nin, 1999'da yapılan Helsinki zirvesinde Türkiye'yi aday ülke olarak ilan etmesiyle, ilişkilerin yeni bir boyut kazandığı söylenebilir. Bu tarihten başlayarak Türkiye, AB'ye uyum sürecinde yeni düzenlemeler içerisine girmiş bulunmaktadır.¹²

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişki son yıllarda sıkça tartışılmaktadır. Yapılan bu tartışmalar ilişkilerin sürecine paralel olarak bazen olumlu bazen da olumsuz geçmektedir. Bu ilişki durumu kamuoyunun gündemine oturarak, AB üyelik süreci'nin uzun süre gündemde kalmasına neden olmaktadır. Bu süreçler;

¹⁰ T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, "20 Soruda Avrupa Birliği Hedefi ve Günlük Yaşantımıza Etkileri", s. 2, https://www.ab.gov.tr/files/pub/20_soruda_ab.pdf (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

¹¹ M. Akif Özer, "Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Eşiğinde Türkiye", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 1, 89-105, 2009, s. 89.

¹² Nurcan Kılınç, "Türkiye-AB İlişkilerinde Ekonomik Müzakereler ve Türkiye'nin Üyelik Sonrasındaki Kazançları", Cilt: 1, Sayı: 8, s. 1, http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/turkiyeab_iliskilerindeki_ekonomik_muzakereler_ve_turkiyenin_uyelik_sonrasindaki_kazanclari_541059ee-2e11-4b09-b6d6-1cef5e3a3395.pdf, (Erişim tarihi: 21.12.2017).

1963'de taraflar arasında imzalanan Ankara antlaşması ve ileriki dönem, 1987'de Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) tam üyeliğe müracaat etmesi, 1995'de taraflar arasında imzalanan GB (Gümrük Birliği) ve 1999'da Helsinki Zirvesi ki bu da Türkiye'nin tam aday ülke konumuna getirildiği bir anlaşma vasfını taşımaktadır. Türkiye 2004 yılında Avrupa Birliğine tam üyelik müzakereleri için bir karar almakta, bu karar doğrultusunda 2005 yılı Ekim ayında ise tam üyelik müzakerelerine resmen başlanılmış ve bu durum kamuoyunda ise yeni bir dönemin başlangıcına neden olmuştur. Türkiye-AB arasındaki ilişkileri kitle iletişim araçları ile kamuoyunda daha fazla yer almakta ve hemen her kesimin ilgi odağı olmaktadır. Son zamanlarda ermeni soykırımı iddiaları, Kıbrıs sorunu, ana dilde eğitim ve yayın hakkının olması gibi bir takım konular AB ile ilişkiler doğrultusunda Türkiye gündeminde sürekli yer almaktadır.¹³ Anadilde eğitim ve yayın hakkı gibi bazı haklar AB uyum süreci çerçevesinde atılan adımlarla sorun olmaktan çıkmış, gelinen noktada Türkiye'nin üzerine düşen birçok ödevi yerine getirdiği ve vatandaşlarının bu vb. konularda memnuniyetini artırmaya çalıştığı gözlemlenmiştir.

1.1.4.3. Türkiye ve Avrupa Birliği Arasındaki Müzakere Süreci

Avrupa Birliği'ne katılım için müzakereler süreci; müzakerelere taraf olan aktörlerin katkısıyla, araştırma süreci ile başlayan, araştırma sürecinin bitimine müteakip müzakere yönlerinin hazırlanması ile devam ettirilen; hazır olan müzakere yönlerinin AB Dönem Başkanlığı'na iletilmesinden sonra müzakerelerin başlaması ve süreçlerin izlenmesiyle birlikte gereken prosedürlerin yerine getirilerek probelmeli konuların çözümlenmesi ile oluşan ve hazırlanan Katılım Antlaşması'nın onaya çıkması ile biten bir süreçtir¹⁴.

Avrupa Birliği, aday ülkelerin siyasi kriterlere ulaştığına karar verdikten sonra katılım müzakerelerini başlatmaktadır. Müzakerelerin başlamasındaki ön koşulu Kopenhag siyasi kriterleri oluşturmaktadır. Ekonomik kriterler müzakere konusunu oluşturmamaktadır. Müzakerelere katılım, AB müktesebat fasılları aracılığıyla yürütülür. Fakat Avrupa komisyonunca ekonomik ve siyasi kriterlere uyumun gözlemlenmesine devam edilmektedir. Katılım müzakereleri süreci, aday ülkelerin, AB müktesebatını ne kadar kısa sürede benimseyip, yürürlüğe koyacağıının ve en etkili bir şekilde uygulamaya koyacağıının izlendiği süreç olarak bilinmektedir. Bu

¹³ Ertuğrul Güreşçi, "Türkiye - Avrupa Birliği (AB) İlişkileri Sürecinde Kamuoyunun Tutumu ve Değerlendirilmesi", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, 72-85, 2006, s. 72.

¹⁴ Yusuf Sayın, "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Müzakereleri ve Müzakere Fasılları", *Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 2016, Cilt: 19, Sayı: 2, 41-62, s. 48.

sebeple, ülkelerarası klasik müzakerelerden çok değişik ve manevra alanı oldukça dardır. Aday ülkenin müktesebatin içeriğini müzakere etme yetkisi bulunmamaktadır. AB katılım müzakerelerinde “uygulama takvimi” müzakerenin temel hususunu oluşturmaktadır¹⁵.

Uluslararası konferans, AB üyesi Devlet temsilcileri ile aday ülkenin Baş Müzakerecileri arasında yapılmaktadır. Müzakereler devam ederken ortaya çıkan ve müzakerelerin bitmesine neden olan sorunları çözen en üst kurul olarak görülmektedir. Uluslararası konferans lüzum görülmedikçe toplanmaz. Zaten sık toplanmalarına da gerek duyulmamaktadır. Türkiye ile AB arasında olan müzakereler hakkında olmasa da, uluslararası konferansların daha kapsamlı bir müzakere ve diplomasi ortamı daima bulunmaktadır. Bu ortam, AB'nin Hükümet ve Devlet Başkanları arasında altı ayda bir düzenli olarak yapılan Doruk toplantılarıdır. Aday ülkelerin yapılan Doruk Toplantıları'nda oy hakkı bulunmamaktadır¹⁶.

Türkiye'nin AB'ne girebilmesi, daha önce üye ve aday olmuş ve mevcut durumda hala adaylık statüsüne sahip başka diğer ülkelerle eşit hak ve durumuyla tam üyelik isteğine kavuşması yalnızca Türkiye bakımından değil aynı zamanda AB'nin saygınlığı ve güvenilirliği bakımından da büyük bir önem arz etmektedir. Bu durum AB'ye üye olabilmek için Türkiye'nin siyasi iradesinin yetmediğini göstermektedir. Bu süreç dönemini sorunsuz bir şekilde geçirebilmek için AB'nin de aynı siyasi isteği hiçbir ayırım yapmadan göstermesi gerekmektedir. Siyasi müzakereler sürecine baktığımızda, AB'nin hem tam üyelik müzakerelerine başlamak için tarih vermesi aşamasında, hem tam üyelik müzakerelerinin resmi olarak başlaması aşamasında hem de tam üyelik müzakereleri başladıktan sonra müzakere konularının açılıp bitmesi aşamasında bu siyasi isteği gösterdiğini söylemek mümkün olmamaktadır¹⁷.

1.2. DEVLET DIŞI AKTÖRLER OLARAK BASKI GRUPLARI

1.2.1. Devlet Dışı Aktörler Kavramı

¹⁵ T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, “Türkiye-AB Katılım Müzakereleri”, No: 6, s. 2, https://www.ab.gov.tr/files/rehber/06_rehber.pdf (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

¹⁶ Cumhur Mumcu, “Türkiye ve Avrupa Birliği Müzakere Süreci”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 8, 173-188, 2005, s. 175.

¹⁷ Çağrı Erhan ve Erkan Akdemir, “Türkiye – Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde İlk On Yılın Muhasebesi (2005-2015)”, *Bilgi Dergisi*, Sayı: 78, 7-35, 2016, s. 22.

Devlet dışı aktörlerin başlangıç kökleri 18. Yüzyıla (İngiltere’de köleliğe karşı çıkan toplumsal harekete kadar geri gider) kadar dayandırılrsa da, Soğuk Savaş’ın bitiminden itibaren gerek nicelik gerekse nitelik olarak uluslararası siyasetin biçimlendirilmesinde önemli roller oynayan aktörler haline geldikleri görülmektedir. Devlet dışı aktörler çevresinden ve diğer birimlerden ayrılmış olan; kendine özgü yasalarını yapma, egemenlik haklarını kullanabilme ve kararlarını verebilmede otonomi ve uluslararası seviyede bazı yapısal önkoşulları karşılayabilen birim olarak tanımlanabilmektedir. Bir başka ifadeyle uluslararası ilişkilerde, bağımsız kararlar alabilme ve bağımsız hareket edebilme kabiliyetine sahip olan yapılara, siyasal birimlere aktör denilmektedir. Uluslararası ilişkilerde en önemli aktörü devlet faktörü oluşturmaktadır. Bunun nedenini ise; bağımsız hareket edebilme ve kararlar alabilme yetkisine sahip tek siyasal birim olmasıdır. Devlet dışı aktörlerin (Non-Governmental Organizations - NGOs) en önemli sıkıntısını tanımlama meselesi oluşturmaktadır. Hükümet-dışı olarak isimlendirilmesinin geçerliliğinin yanı sıra, yer yer bu aktörler sivil toplum kuruluşları, kâr amacı gütmeyen örgütler (non-profit organizations) ile gönüllü kuruluşlar gibi tanımlamalarla sınıflandırılmasına da yer verilmektedir¹⁸.

1.3. BASKI GRUPLARI KONUSUNDA TEMEL KAVRAMLAR

1.3.1. Baskı Grubu Kavramı

Her sistemde ve her dönemde, ortak çıkar ve menfaatlere sahip insanların siyasal yaşamı etkileyebilmek için belli başlı gruplar etrafında toplandıkları görülmektedir. Çağdaş demokrasilerin siyasal hayatlarında gündün güne önemi artan ve bilhassa son yıllarda sosyal bilimler hususunda ilgi çekici bir inceleme ve araştırma konusu haline gelen bir değer olarak dikkatleri üzerine çeken baskı grupları, temelde çoğulcu toplum yapısını oluşturan sosyal grupların, birtakım özelliklerini taşıyan bir tür olarak değerlendirilmektedir¹⁹.

“Baskı grubu” kavramının ilk kez 1925 yılında Washington’da gazeteciler tarafından kullanıldığı görülmektedir. Baskı grupları; halkın egemenliğini ve özgürlük prensiplerini uygulayabilmeyi amaçlamaktadır. Baskı gruplarının amacı, kendi menfaatleri çerçevesinde iktidarı etkilemek olup bunu bazen doğrudan vasıtasız olarak bazen de kamuoyu oluşturarak siyasi partileri etkilemek şeklinde gerçekleştirmektedirler. Soyut bir kavram olan baskı grupları kavramı o

¹⁸ Vildan Serin, *İktisat Politikası*, 1.Baskı, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1998, s. 39.

¹⁹ Münci Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, Yedinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1993, s. 275.

dönemlerden günümüze kadar farklı tanımlamalarla ve farklı açılardan değerlendirilerek gelmektedir. Genel anlamda bakıldığında ise baskı grupları, siyasi iktidarı etkilemek amacıyla olup toplumun gerçek manada demokratik gelişiminin sağlanabilmesi için zorunlu tutulan ve birden fazla şahsın bir araya gelmesiyle oluşan gruplar olarak bilinmektedir. Baskı gruplarının demokrasi kavramı üzerindeki sebep ve sonuçlarının önemi ile demokrasi için vazgeçilmez bir varlık olmasının sebeplerinin ortaya çıkarılması ve işlevselliğinin artırılması maksadıyla değerlendirilen baskı grupları kavramı, bu kavramın benzer kavramlarla ilişkileri ve türleri ele alınmaktadır. Bir diğer taraftan ülkemizdeki baskı gruplarının bugünün bakış açısı ile değerlendirilmesi yapılırken baskı gruplarının tarihi, hukuki açıdan gelişimi ve yapılan Anayasa ya da yasa değişiklikleri göz önünde bulundurulmaktadır. Toplu hak ve özgürlüklerin güvence altına alınarak geliştirilmesi kapsamında uluslararası alanda yapılan değişikliklere ve düzenlemelere, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi içtihatlarına, farklı ülkelerin uygulamalarına konu ile ilgili hususlara gerekli bölümlerde yer verilmektedir. Baskı grupları, geçici oluşturulabileceği gibi sürekli de olabilmektedir. Süreklilik gösteren grupların başlıcaları; dernekler, sendikalar ve siyasi partiler şeklinde sıralanabilir.²⁰

Baskı grupları tanımlandığında; “birtakım ortak çıkarlar çevresinde toplanan ve işbirliği ile uyum içerisinde resmi kurumlar ile temas halinde bulunularak görüş ve isteklerini bu kanalla ilettikleri durumlarda çok daha iyi sonuçlar alabileceklerini düşünüp savunan örgütlü gruplardır” denilmektedir. Yapılan tanımda dikkati çeken en önemli husus, baskı gruplarının örgütlü yapılara sahip olduğu hususudur, ancak bu yaklaşım kendiliğinden ve geçici süreliğine bir araya gelen toplulukların baskı grubu olabilme imkanını da ortadan kaldırmaktadır. Oysaki böylesi bir durum gerçeği yansıtmamaktadır. Tanımda da belirtildiği gibi kendiliğinden oluşan topluluklar da baskı grubu tanımlamasına girmektedir. Şayet baskı grubu örgütlü ise baskı grubunun etkinliğinin de artacağı söylenebilmektedir²¹.

1.3.2. Baskı Gruplarının Amacı

Baskı gruplarının amacı; en kısa şekilde, siyasi iktidarı etkilemeye çalışarak lehine menfaat elde etmeyi sağlamaktır. Baskı gruplarının kendi çıkarlarına paralel olan toplumsal çıkarları iktidara aktarmaları durumunda toplumun ortak çıkarlarının da ortaya çıkacağı görülmektedir. Kendi çıkarlarını ortaya çıkarmak için uğraşırken

²⁰Serin, a.g.e., s. 42.

²¹ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s. 133.

bir diğ er taraftan da iktidarın karar verme sürecine siyasal katılımını gerçekleştirmektedir. Baskı gruplarının toplum içerisinde uzlaşmacı bir denge sağlayabilmeleri, demokratik ortamın sürdürülebildiğini göstermektedir. Dengeyi sağlamaya çalışırken de yalnızca iktidara yönelik olmamakla birlikte kamuoyunu da aynı yönde etkileyebilecek ortamı hazırlamaktadır²².

1.3.3. Baskı Gruplarının Ortaya ıkış Süreci

Her şeyden önce baskı grupları kavramının, sivil ve örgütlenmiş toplum kavramının bir uzantısı şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. Çağımızda ise, ağdaş toplumunun çoğulcu yüzü, iktidarın yalnızca tek elde toplanmasına imkan vermemekte olup, iktidarın geniş bir alana yayılmasını gerektirmektedir. Farklı rgt yapılarının siyasetin oluşumuna katkısı ise iktidarın farklılaşmasını kaçınılmaz kılmaktadır. İnsanoğlunun var oluşundan bugüne kadar farklı ve çeşitli sebepler ile gruplar şeklinde yaşadığı görülmektedir. Bu farklı gruplara mensup olma ilkel toplumlarda bireyin statüsünün de belirlenmesine katkı sağlamaktadır. Toplum yapısı basit olan gruplarda sayıların az olduğu, buna karşılık icra ettikleri görevlerin fazla olduğu anlaşılmaktadır. Çağdaş toplumlardaysa karmaşık sorun ve problemler sebebiyle inceleme, tetkik sahalılarının dar olup etkileme kabiliyetleri daha geniş ve çeşitli olduğu görülmektedir. Çeşitli gruplara mensup bireyleri bir arada tutan grupların sosyal öneminin ise gün geçtikçe arttığı grlmektedir²³.

Ayrıca sosyal önemi her geçen gün artan bu grupların incelenmesinin yakın zamanlara kadar ihmal edildiği görülmektedir. Baskı grubu teriminin kökeni Amerika Birleşik Devletleri'nden gelmektedir. Kavram ilk kez 1925 yılında Washington da gazetecilerce kullanılmış olup bu kavramın 1925 yılına kadar kullanılmamış olması müesseselerin istenen ve yeterli seviyede olmadığı anlamına da gelmemektedir. Bu tür müesseselerin hem siyasi düzen, hem de kamuoyu üzerindeki etkisi inkar edilemez bir gerçeği oluřurmaktadır²⁴.

Grupların tarihi süreçlerinde gelişimlerine bakıldığında, demokratik sisteminde yerini aldığı, rayına oturtulduğu ve yönetim aşamasında meyvelerini verdiği döneme geldiği görülmektedir. Bu nedendir ki; ilkçağ ve Ortaçağ'da baskı gruplarına rastlamak mümkün olmamaktadır. Ancak bazı çıkar gruplarına -ki bunlar

²² Vuslat eri, Avrupa Birliği'nde Lobcilik, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 6 (**Yayımlanmamış Bitirme Projesi**).

²³ Nermin Abadan, "Devlet İdaresinde Menfaat Gruplarının Rolü", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 5, 235-236, 1959, s. 235.

²⁴ T. Ziya Tunaya, **Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1975, s. 468-469.

daha çok örgütsüz gruplardır- rastlamak da mümkün olabilmektedir. Unutulmamalıdır ki toplum gruplardan kurulmaktadır. Şayet bir organizma olarak düşünülürse toplum, grup da bu organizmanın zaruri bir organını meydana getirmektedir. Bu nedenle grup, toplumsallaşma ile toplum haline gelmenin ön şartını oluşturmaktadır. Bireyi gruptan grubu da toplumdan ayrı düşünüp değerlendirmek mümkün olmamaktadır²⁵.

1.4. BASKI GRUPLARININ TÜRLERİ

1.4.1. İdeolojik Nitelikli Baskı Grupları

Baskı gruplarını kategorilere ve kriterlere ayırmak oldukça zor bir süreci oluşturmaktadır. Sınıflandırma söz konusu olduğunda, sınıflandırmaya dahil edileceklerin ortak özelliklerinin bulunması gerekmektedir. Ancak baskı gruplarının zaman içerisinde ortak özelliklerinde değişim görülebilmektedir. Bu değişimin yaşanmasında ülkenin sosyo-ekonomik yapısı ile ideolojik tercihleri gibi unsurlar arasında en önemli olanlarını oluşturmaktadır. Bu sebeplerden ötürü, baskı gruplarının tipolojileri tam bir statüye, profile oturtulamamaktadır. Tam bir anlaşmaya varılan tipoloji sınıflandırması bulunmamaktadır. Baskı grupları hususunda yapılan çalışmalarda herkesin kendine özgü bir tanımlama yaptığı bu tanımlamaya göre sınıflandırma ortaya çıkardığı görülmektedir. Bunun sonucunda ise baskı gruplarıyla alakalı olarak yapılan tipoloji çalışmaları kadar tipoloji sınıflandırmasının da ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Buradaki karmaşa göz önüne alındığında doktrinde daha önceden yapılmış olan tipoloji sınıflandırmalarının da sistematik bir şekilde aktarılmasına çalışılmaktadır²⁶.

1.4.1.1. İdeolojik Gruplar

İdeolojik özellikli baskı grupları belli inanç çerçevesinde olanları etrafında toplamış olup ekonomik kaygılar taşımayan, toplumun farklı kesimlerinden farklı ekonomik ve sosyolojik yapıdaki insanlardan oluşabilmektedir. Farklı türdeki konularda pek çok grup bu kapsam içerisinde değerlendirilebilmektedir. Bu grupların amaçlarını, inandıkları davanın ya da manevi duyguların savunulması oluşturmaktadır. Farklı fikir grupları, insan haklarını koruma, ırk ayrımı yapılmasına karşı savaşma, nükleer silahların yasaklanması gibi hususlarda çalışan gönüllüler ile doğal hayatın ve çevrenin korunması, Atatürkçülüğün savunulması, sigaraya karşı yapılan savaş, sokak çocuklarına, kimsesiz çocuklara yardım gibi

²⁵ Maurice Duvarger, *Siyasi Partiler*, (Çevirmen: Ergün Özbudun), 4. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993, s. 38.

²⁶ Serin, a.g.e., s.48.

hususlardaki gruplar ideolojik özellikli baskı gruplarına örnek teşkil etmektedir. Bahse konu olan grupların örgütlenmeleri genelde çok büyük kapsamlı olmamaktadır. Genelde az sayıda katılımcı ile faaliyet göstermek durumunda olup orta ve üst toplumsal kısımlardan gelen insanlar tarafından oluşturulmaktadır²⁷.

1.4.1.2. Dinsel Örgütler

İdeolojik baskı grupları içerisinde değerlendirilen dinsel grupları aslında ideolojik bir sınıflama içinde düşünmek, bir mantık hatasını da beraberinde getirmektedir. Din ile ideolojiyi aynı kategoride ölçmeye çalışmak sağlıklı birçok sorunu da ortaya çıkartabilmektedir. Sebebi ise din ile ideolojilerin birbirinden farklı kavramlar olmasından kaynaklanmaktadır. Din, kaynağını ilahi vahiyden alıp insanlara sunulan tebliğ bütünü iken ideolojiler, toplumların bünyesinden doğan ve ideologların düşüncelerinden ibaret olan değerleri ifade etmektedir. Yapılan bu tespitten sonra, dinsel gruplar literatürde kullanıldığı şekilde ideolojik baskı grupları içerisinde yeniden ve kısaca incelenmeye çalışılmaktadır²⁸.

Bununla birlikte, literatürde ideolojik nitelikli baskı grupları arasında dinsel örgütler de sayılmaktadır. Dinin kişiler üzerinde kuşkusuz büyük bir etkiye sahip olduğu gerçeği yadsınamaz. Türkiye’de de siyasette ve sosyal yaşamda dinsel baskı gruplarının etkisi hissedilmekte olup bu etkinin tarikatlar biçiminde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. 11. Yüzyıldan itibaren tarikatların Anadolu’da yayılmaya ve etkilerini göstermeye başladıkları görülmektedir. Şeyhler tarafından yönetilen tarikatlar Osmanlı İmparatorluğu döneminde padişahlar üzerinde de son derece önemli etkilere sahip olan bir grup olarak ön plana çıkmaktadır. Tarikatların geleneklerini sürdürerek ve şeyhler tarafından yönetilerek etkilerini Cumhuriyet Türkiye’sinde de devam ettirdikleri görülmektedir²⁹.

1.4.1.3. Gençlik Hareketleri

İdeolojik gruplar içerisinde öğrenci ve gençlik hareketlerinin de yer aldığı değerlendirilmektedir. Öğrenci kesiminin Demokrat Parti’nin gelişen iktidar yılları içerisinde aktif bir role sahip olduğu ve 1968 yılına geldiğinde ise bir hayli aktif olarak gelişme kaydettiği görülmektedir. Tüm dünyada gençlik hareketlerinin bu dönemde etkili olduğu görülmektedir. Daha sonrasında ise 1980 darbesiyle

²⁷ Münci Kapani, *Politika Bilimine Giriş*, 12. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005, s. 55.

²⁸ Nazif Akçalı, *Siyasi Kuvvet Olarak Türkiye’de Tarım Kesiminin Etkinliği*, İzmir, 1981, s.74-75.

²⁹ Tarık Şahım, *Siyasi Katılım ve Baskı Grupları*, Makro Ltd. Eğitim Yayınları, Ankara, 1994, s. 51-52.

Türkiye’de gençlik hareketlerinin gelişiminin büyük bir oranda durduğu, izleyen yılların devamında ise darbelerin etkisi sebebiyle ürkek bir gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır³⁰.

1.4.2. Sendikal ve Mesleki Nitelikli Baskı Grupları

Teşkilatlanmış baskı gruplarının yapısı, Almand ve Powell tarafından dernek ve cemiyet esaslı gruplar olarak da nitelendirilmekte olup, onların liderlerinin kendi üyelerinin görüş ve fikirlerini öğrenip belli politikalar için etkinliklerini seferber etmeye imkan sağladığı değerlendirilmektedir. Gerek belirli bir dava ya da sorun çevresinde veya temsiliyet sırasında olsun, gerekse daha genel yapıları etnik grup ya da sınıf kimliğinde olsun, böyle dernek ve cemiyet şeklinde biçimlenmiş gruplar değerli ve önemli seçmen kitlesini ya da maddi kaynaklarını yalnızca onların (mensuplarının) ortak çıkarlarını tekrar ederek ve üyelerinin etkinliklerini organize etmek maksadıyla seferber edebilmektedirler. Bu tür grupların en belirgin özelliği, üyelerinin çıkarlarını gerçekleştirebilmek ve bu amaç doğrultusunda etkinlik göstermek üzere teşkilatın varlığından söz edebilmektedir. Bu türe örnek verecek olursak; Sendikalar, işveren kuruluşları, meslek kuruluşları en iyi örnekleri oluşturmaktadır³¹.

1.4.2.1. İşçi Sendikalar

Genelde belirli bir alanda - metal işçileri, maden işçileri gibi-çalışan işçiler tarafından oluşturulan sendikalar işçi sendikalarını ifade etmektedir. İşçi sendikaları ile sendika birlikleri, çalışan işçilerin ücret ve iş şartları, koşullarının düzenlenmesine, yaşam standartları ile kalitesinin yükseltilmesine ve genel anlamda bakıldığında iktidarı bütün sosyal vj

,0e ekonomik şartların iyileştirilmesi hususunda etkilemeye çalışmaktadır³².

Çalışan her kesimin günümüzde sendika ve dernek kurma hakkı bulunmaktadır. Çünkü çalışanların her sektörde farklı olmak üzere kaygıları ve çalışma ortamları olduğu görülmektedir. Ancak tüm bunların yanı sıra çalışan işçileri etkileyen ortak çıkarların da bulunduğu bilinmektedir. Bu ortak çıkarlar;

³⁰ Seyfettin Aslan ve Cengiz Gül, “Geçmişten Günümüze Türkiye’de Baskı Grupları”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt: 5, Sayı:1, 85-100, 2004, s. 91-92.

³¹ Gabriel A. Almond and G. Birgham Powell, *Comparative Politics: System, Process and Policy*, Little, Brown and Company, Boston, 1978, s. 205.

³² Veysel Bilgiç ve Turkut Göksu “Baskı Grupları ve Karar Alma Mekanizmasına Etkileri”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 36, Sayı:2, 51-66, 2003, s. 54.

devletin sosyal politikası, çalışanların çalışma saatleri gibi bütün sektörlerde çalışanları etkileyen konuları oluşturmaktadır. Farklı sektörlerdeki işçi sendikaları, ortak çıkarlar doğrultusunda daha büyük bir güç olabilme maksadıyla, sendika birlikleri oluşturmaktadırlar. Ülkemizde en çok bilinen işçi sendikaları birliklerini sıralarsak bunların; Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (HAK-İŞ) ve Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) oldukları görülmektedir. Saymış olduğumuz bu üç sendika da ideolojik görüşlerine göre farklılıklar göstermektedir. Baskı yöntemlerini ve zamanını iyi değerlendirip seçtiklerinde, bu birliklerin üyelerinin sorunlarını çözmeye gereğinden fazla etkili oldukları da görülmektedir³³.

1.4.2.2. İşveren Örgütleri

Dünya üzerindeki en etkili baskı gruplarını ise işveren örgütleri oluşturmaktadır. Bu işveren birliklerinin, işverenlerin ekonomik ve sosyal olmak üzere tüm çıkarlarını savunmak, koruyup kollamak ve geliştirmek maksadıyla kuruldukları bilinmektedir. Grupların üye sayıları genelde az olmasına rağmen sahip oldukları ekonomik güç nedeniyle daha etkili oldukları görülmektedir. Elleri bulunan bu ekonomik güçleri, yalnızca ekonomik alanlarda etkili olmayıp hemen hemen tüm alanlarda grupları baskı unsuru yapmaktadır³⁴.

Ülkemizde etkili olan işveren örgütlerini; ticaret odaları, sanayi odaları, Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra son dönemlerde her ilde kurulan iş adamları dernekleri, Müstakil İş Adamları Derneği (MÜSİAD) şeklinde kuruluşların da bulunduğu bilinmektedir. İşveren sendikaları gücünü genel olarak ekonomik olanaklarından almaktadır. Bu grupların ekonomik olanaklarından dolayı hükümetler de onlarla ters düşmek istememektedirler. Ülkemizde iktidara gelen her parti, ideolojik görüşü ve inancı her ne olursa olsun, TÜSİAD ve TOBB ile iyi ilişkiler içerisinde bulunmaya gayret göstermektedirler. Bu kuruluşlar, piyasa koşullarını kendilerinin istedikleri şekle sokmak için çalışmayı amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra demokrasiyle ve ülke siyasetiyle alakalı hususlarda da faaliyet gösterebilmektedirler. Ayrıca sendikaların demokrasinin vazgeçilemeyecek baskı grupları içerisinde bulunduğu ve gerek hükümet üzerinde gerekse de parlamento

³³ Jean Meynaud, *Politikada Baskı Grupları*, (Çevren: Semih Tiryakioğlu), Varlık Yayınevi, Ankara, 1975, s. 17.

³⁴ Özcan Bilici, Baskı Grupların Siyasi Karar Alma Organları Üzerindeki Etkisi: Türkiye Barolar Birliği Örneği, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 31 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

üzerinde etkili ve önemli bir güç olduğu gerçeğinin de unutulmaması gerekmektedir³⁵.

1.4.2.3. Tarım Örgütleri

Tarım kesiminin her hangi bir teşkilatlanma olamamasının temelinde ise, bu kesimdeki okuma-yazma oranının düşük olması, maddi imkansızlıkların fazla olması ile bürokratik engellerin bulunması nedenlerinin yattığı görülmektedir. Tarım alanında çalışanların meydana getirdikleri örgütler de etkili baskı grupları içerisinde sayılabilmektedir. Tarım kooperatifleri ile ziraat odaları bunlara örnek olarak verilebilmektedir. Bilhassa 1950'li yıllardan sonra günümüze kadar çiftçi kesiminin üretimini en sağlıklı ve verimli bir biçimde değerlendirmek maksadıyla kooperatifleşme yoluna gittiği görülmektedir. Bunun son derece iyi ve önemli faydalarını gördüklerinden de söz edilebilmektedir. Ancak ülkemizde çiftçi kuruluşlarının işçi ve işveren kuruluşları kadar örgütlü olmadığı görülmektedir. Bütün bunlara rağmen Türkiye'de Ziraat Odaları, üretici birlikleri ve kooperatifler gibi teşkilatlanmaların da giderek arttığı anlaşılmaktadır. Türkiye'deki en etkili ve güçlü baskı grupları içerisinde Türkiye Ziraat Odaları Birliği üst sıralarda yer almaktadır. Kamuoyundaki açıklamaları, panelleri, mitingleri vb. yanında siyasi iktidarlar üzerinde var olan etkinliğiyle de kendisini ispatlamaktadır. Çiftçilerin sayı olarak fazla olmaları, destekledikleri partilerin iktidara gelmesine de olanak sağlamaktadır³⁶.

1.4.2.4. Meslek Kuruluşları

Meslek kuruluşları, yarı resmi kuruluş olarak kurulmakta olup genel amaç olarak belirli bir meslek grubunun mesleki hususlardaki gelişimine faydalı olmayı, meslek branşında çalışanlar içerisinde işbirliği ve koordinasyonu sağlamayı amaçlamaktadır. Türkiye'de de bu tür kuruluşlar yarı resmi kuruluşlar olarak yer almaktadır ve belli iş alanındakilerin meslek kuruluşlarına kayıt olmalarını zorunlu kılmaktadır. Türkiye Barolar Birliği, Türkiye Noterler Birliği, Türkiye Eczacılar Birliği, Türk Diş Hekimleri Birliği gibi meslek üst kuruluşları en kapsamlı ve güçlü meslek kuruluşlarını oluşturmaktadır. Türkiye Barolar Birliği'nin kendisinin anlatıldığı son bölümde meslek kuruluşu hakkında daha detaylı bilgi verilmektedir³⁷.

³⁵ Şahim, a.g.e., s. 56-57.

³⁶ Ahmet Taner Kışlalı, *Siyaset Bilimi*, 4. Baskı, İmge Yayınevi, Ankara, 1994, s. 277-278.

³⁷ Bilici, a.g.e., s. 32.

1.4.3. Politik Nitelikli Baskı Grupları

Devlet mekanizmasını meydana getiren faktörlerin bazıları, bazı dönemlerde siyasi iktidarı etkileyerek, baskı grubu özellikleri göstermektedirler. Ancak bu baskı grupları, baskısının niteliği itibarıyla diğer gruplardan ayrılmaktadır. Kamu kesimi içerisindeki bu gruplar, baskılarını genelde kamu yararı maksadıyla uygulamaya gitmektedirler³⁸.

1.4.3.1. Ordu

Silahlı kuvvetlerin ise hiyerarşik bir organizasyon yapısında olduğu görülmektedir. Burada silahlı kuvvet mensuplarının politik siyasi hedefler peşinde açık bir şekilde seferber olması yasak gibi kabul edilse de, bizzat kendi çıkarlarının birçok askeri darbede temel etken olduğu görülmektedir. 1980 öncesi, üçüncü dünya ülkelerinde yapılmış askeri darbelerin beşte üçünün arka planında askerlerin kurumsal çıkarları ya da silahlı kuvvet hizmetlerinin veya subay bölüklerinin hırslarının yattığı anlaşılmaktadır. Yapılan bu darbelere yalnızca beşte ikisinde liberal ve muhafazakar politik hedefler bulunmaktadır ve bunlar hem sivil hem de askeri bakımdan çıkarların kesişmesini içermektedir. Bu tür kurumların topluma hizmet etmesine ilave olarak "kendilerine hizmet etmek" eğilimlerinin olduğu ve üyelerinin menfaatlerini ilgilendiren hususlarda tarafsız kalmadıkları ve siyasi sistemi kendi lehlerine çevirip etkileme gayretinde oldukları da görülmektedir³⁹.

Devlet politikasının tespit edilmesinde, bütün kurumların birlik içerisinde çalışması ve her kurumun kendisini ilgilendirdiğini düşündüğü hususlarda katılım yapması gerekmektedir. Ordular, ellerinde bulundurdukları silah gücü ile hiyerarşik yapılarından aldıkları gücü her daim kamuoyu yararına kullanan ve güven veren kurumları oluşturmaktadırlar. Bu sebeple de orduyu bazı dönemlerde baskı grubu adı altında değerlendirmek gerekmektedir. Ordunun darbe yoluyla yönetime doğrudan el koyduğu durumlarda ya da ordunun idaresinde bulunan hükümetin iş başında, görevde olduğu durumlarda baskı grubu olarak değerlendirilmemesi gerekmektedir⁴⁰.

³⁸Serin, a.g.e., s. 3.

³⁹İlter Turan, *Siyasi Sistemler ve Siyasal Davranış*, İstanbul,1977, s.135-136.

⁴⁰ Bilici, a.g.e., s. 32.

1.4.3.2. Bürokrasi

Parlamento üzerinde bürokratik kurumlar daha fazla baskı uygulamaktadırlar. Ayrıca parlamenterlerin bazı hususlarda bürokratlar kadar uzman olmadıkları da bilinmektedir. Bu sebeple karar alınması gereken zamanlarda bürokratik kurumlara danışılması gerekmektedir. Alınan kararları kendi istedikleri doğrultuda çıkarmak maksadıyla bürokratik kurumlar ellerinde bulunan bu güçlerini kullanmaktadırlar⁴¹.

Türkiye’de kamu politikası süreci içerisinde bürokrasinin büyük bir önemi bulunmaktadır. Yüksek mevkili memurlar, sonradan uygulama yetkisi ile görevlendirilecekleri yasaların hazırlanış aşamasını yakından takip etmekte ve sürece katılmaktadırlar. Kabine sıkıntısı olan, sık aralıklarla hükümet değiştiren ülkelerde, kalıcı olabilen bürokratların ise etkisi fazlasıyla artmaktadır. Bazı uzmanlık gerektiren hususlardaki yasalar bürokratlar tarafından hazırlanmakta ve değerlendirilmesi için siyasal otoriteye sunulmaktadır. Bu gibi durumlarda baskı gruplarının, gerek yasaların hazırlanması aşamasında etkili olan, gerekse yasaları uygulayan bürokrasiyle ilişkilerinde olağanüstü bir çaba içerisinde olması gerektiğinin taşıdığı önem kendisini göstermektedir⁴².

⁴¹ Engin Kara, Türkiye’de Baskı Grupları ve TSK’nın Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü ve Etkisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2017, s. 24 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

⁴² Hasan Hüseyin Çevik, *Türkiye’de Kamu Yönetimi Sorunları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 172.

İKİNCİ BÖLÜM

POLİTİKA KAVRAMI, BASKI GRUPLARININ GÜCÜNÜ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE SİYASAL İKTİDARI ETKİLEME YÖNTEMLERİ

2.1. POLİTİKA KONUSUNDA TEMEL KAVRAMLAR

2.1.1. Devlet Kavramı

Devletin; biçimi, kökeni, nitelikleri, varlığı ve sınırları, sürekli tartışılan bir kavramdır. Devletin tanımı konusu da sürekli olarak bu tartışmaların içinde yer aldığından dolayı bu durum çeşitli dönemlerde farklı tanımlar yapılmasına neden olmuştur. Devlet, en genel tanımıyla siyasal toplumun çatısı olmakla beraber iktidarın da kaynağı olarak kabul edilmektedir. Tarihsel açıdan bakıldığında ise devletin, siyasal bütünleşmeyi ve birleşmeyi sağlayan bir sembol durumunda olduğu söylenebilir⁴³.

Devlet konusu, çok eski dönemlerden bu yana fikir adamlarının, filozofların ve ideologların tartıştıkları konulardan biridir. Eski Yunan tarihinden itibaren siyasal bilim tarihinin de devlet konusunu çok yönlü bir şekilde incelediği belirtilmektedir⁴⁴. Devlet, siyasal bir örgütlenme olmakla birlikte toplumla olan ilişkisi çok güçlü bir yapıdır. Toplum tüm özellikleriyle anlaşılmadan devlet kavramının da anlaşılmasının güç olduğu ifade edilmektedir. Devlet, toplumla güçlü ilişkiler içinde olan teşkilat durumunda bulunmaktadır⁴⁵.

2.1.2. Dış Politika Kavramı

Birinci Dünya Savaşı sonrasında üzerinde düşünülen kavramlardan birisi dış politika konusudur. Dış politikanın, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce yalnızca hükümdar ve yetkili kişilerin elinde bulundurduğu bir tabu niteliğinde olduğu söylenebilir. Parlamento geleneğinin eski olduğu İngiltere'de bile dış politika konusunun, en az ilgi gösterilen alanlardan biri olduğu ifade edilmektedir. İmparatorun çıkarları için dış politika konusunun tartışılmasına olumlu bakılmamaktadır. Siyasi partiler, başka konularda görüş ayrılığı içerisinde olsalar da dış politika konusunda birbirleriyle çatışma içine girmemeye özen göstermekte ve bu konuda aynı politikayı izlemektedir. Dış politika konusu; başbakan, devlet

⁴³ Münci Kapani, *Politika Bilimine Giriş*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1983, s. 18.

⁴⁴ Osman Şimşek, "Devlet Kavramının Gelişimi ve Küreselleşmedeki Anlamı", *Kamu-İş Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 4, 1-16, 2000, s. 1.

⁴⁵ Sulhi Dönmezer, *Sosyoloji*, Savaş Yayınları, Ankara, 1984, s. 365.

başkanı ve dışişleri bakanı üçgeninde yer alan bir konu olarak hayatımızda yer almaktadır⁴⁶.

Dış politikanın kavram olarak birçok anlamı bulunmaktadır. Dış politika; bir ülkenin, çıkarları doğrultusunda hedeflerine ulaşması bakımından diğer ülkelerle olan askeri, hukuki, ekonomik, siyasal vb. alanlarda karşılıklı ilişkilerin bütünü olarak ifade edilmektedir. Devletlerin, çıkarlarını öncelemek şartıyla birbirleriyle izledikleri politikaya da dış politika denilmektedir. Dış politika, devletlerin birbirleriyle izledikleri politikayı kendi lehlerine dönüştürmeyi amaçlamaktadır⁴⁷.

2.1.3. Siyasal Sistem Kavramı

Toplumların siyasi sistemi, siyasi iktidar tarafından belirlenmektedir. Siyasal sistem, yerleşmiş ve belirli insan ilişkilerinden meydana gelmekte ve önemli ölçüde otorite içermektedir. Siyasal sistem; Ülkelerde hükmetmeyi, otoriteyi ve iktidarı içine alan kurumsallaşmış insan ilişkileri olarak da tanımlanabilir. Siyasal sistem, iktidarın kullanılış ve oluş biçimi siyasi sistemi belirleyen en önemli esas olmaktadır. Uzun zamandan beri düşünürlerin, filozofların ve siyaset bilimcilerin siyasi sistemler üzerinde tartışmalara girerek kuramlaştırma çalışmalarına katkıda buldukları söylenebilir⁴⁸.

Siyasal sistem, birbiriyle ilişkili örgütlerden meydana geldiği için otoritelerin vermiş olduğu kararlardan dolayı bir boşluk meydana gelmemektedir. Toplumun her tabakasında meydana gelen sorunlar, istekler, gereksinimler siyasi otoritenin bunu algılaması, uzun ve kısa vadeli amaçları, düşünce ve eğilimleri siyasi kararların alınmasında etkili olmaktadır. Siyasal süreç; toplumdan gelen sorunların, isteklerin vb.nin sisteme girmesi, sistem içerisinde karara dönüştürülmesi ve sistemde işleme tabi tutulduktan sonra tekrar topluma siyasi karar olarak dönmesi olarak tanımlanabilir⁴⁹.

Devletlerin toplumdaki sorunlara karşı ürettikleri çözüm yollarının meşruluğu da yine ülkelerin kendi siyasi sistemleriyle ilgilidir. Siyasi sistemlerin aristokratik, monarşik, demokratik ve teokratik oluşu, çözüm metodunun da belirleyicisi olarak

⁴⁶Mümtaz Soysal, *Dış Politika ve Parlamento, Dış Politika Alanındaki Yasama-Yürütme İlişkileri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, Ankara.Üniversitesi. Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1964, s. 44.

⁴⁷Gültekin Sümer, "Dış Politikada Süreklilik-Değişim Çekişmesi", *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 23, 2010, s. 73.

⁴⁸Gencay Şaylan, *Çağdaş Siyasi Sistemler*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1981, s. 5.

⁴⁹İlter Turan, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, Der Yayınları, İstanbul, 1986, s. 19.

karşımıza çıkmaktadır. Toplumların sorunlarının çözümü noktasında, siyasi sistemlerin yapısının anlaşılması önem arz etmektedir. Siyasal sistemlerin yapısının anlaşılmasını sağlayan en önemli noktanın, siyasi sistemin sınıflandırılmış olması olduğu söylenebilir⁵⁰.

2.1.4. Devlet Dışı Aktörler

Devlet dışı aktör kavramı, 18. yüzyılın sonlarına doğru özel örgüt ve toplulukların kamu yararı gütmek için faaliyet göstermeleriyle başlamaktadır. Yoksulluk ve kölelik gibi kavramların toplumda görülmeye başlamasıyla birlikte küçük grupların bir araya geldiği ifade edilebilir. Küçük grupların aktiviteleri de bazı kilise ve dernekler tarafından düzenlenmektedir. Küçük grupların aktivitelerinin düzenlenmesi süreci, ülke içerisinde ilk olarak Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) doğmasına sebep olmaktadır. Sivil Toplum kuruluşlarının ortaya çıkmasıyla birlikte zamanla ulusal deneyimlerin, fikirlerin, uzmanlığın ülkeleri dolaşmasıyla uluslararası STK'ların oluşmaya başladığı söylenebilir⁵¹.

Uluslararası sistem, yalnızca ülkelerin oluşturduğu bir yapı değildir. Devlet dışı aktörlere de uluslararası sistemin işleminde önemli görevler yüklenmektedir. Uluslararası kuruluşların, devlet dışı aktörler arasında önemli bir yer tutmaya başladığı söylenebilir. Uluslararası kuruluşları da kendi içlerinde sınıflandırmak mümkün olabilir. Uluslararası kuruluş kavramı, hükümetler arasında kurulmuş olan örgütleri akla getirirse de hükümet dışı örgütler sistemde çok önemli bir yere sahip olmaktadır. Devletler içerisinde örgütlenmiş olan, siyasi mekanizmanın içinde yer almadığı gibi özel sektöre de bağlı bulunmayan ve ulusal düzeyde faaliyet gösteren örgütlerin sayısı, her geçen gün artmaktadır. Ulusal veya uluslararası olan bu örgütlerin sayısının fazlalığından çok yerine getirdikleri işlevlerin daha önemli olduğunu söylemek mümkün olabilir⁵².

⁵⁰Nihat Yılmaz, "Antik Yunan Dönemi Karşılaştırmalı Siyaset Biliminde Siyasal Sistem Sınıflandırmalarına Genel Bir Bakış", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, 123-138, 2014, s.125.

⁵¹ Bob Reinalda, "*Non-State Actors in the International System of States*", *The Ashgate Research Companion to Non-State Actors*, Ashgate Publishing Ltd., Farnham, 2011, s. 11.

⁵² Abdulkadir Baharççek, "Hükümet Dışı Örgütler (NGO's) ve Demokratikleşme", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 2, 297-308, 2008, s. 298.

2.1.5. Politika Yapım Süreci

2.1.5.1. Politika Yapım Sürecinde Aktörlerin Rolü

Politika süreci, düzensiz ve oldukça karışık bir süreç olarak ifade edilmektedir. Politika sürecinde etkin bir şekilde rol oynayan resmi ve sivil birçok aktör bulunmaktadır. Kamu politikasında döngüsel bir süreç söz konusu olmakla birlikte her politika bir sorunla ortaya çıkmaktadır⁵³.

Ulus devletlerin kurulmasından sonra kamu yönetiminin, daha çok sayıda hizmet alanını kamu hizmeti bünyesine aldığı ifade edilmektedir. Hizmet alanlarının devlet tarafından üretimi ve finansmanın yapılması ile sosyal ve ekonomik düzenin yanında kamu yönetiminin bireyin yaşam alanını da kapsar duruma getirildiği söylenebilir. Sosyal ve ekonomik düzen, siyasi egemenler tarafından oluşturulan mevzuat çerçevesinde ve buna uygun olarak yapılan politikalarla korunmakta ve işler hale getirilmektedir⁵⁴.

Her türlü kurumsal, sosyal ve bireysel aktör, kamu politikalarının parçası durumunda bulunmaktadır. Günümüz şartlarında, hiçbir aktör kamu politikasının dışında yer almamaktadır. Kurumsal ve sosyal aktörlerin, politika sürecinin ayrılmaz bir parçası konumunda olduğu söylenebilir. Kamu politikaları oluşturulurken, resmi veya gayri resmi bir şekilde etkisi olan her unsur, politika aktörü olarak adlandırılmaktadır⁵⁵.

2.1.5.2. Politika Yapım Sürecinde Baskı Gruplarının Rolü

İstekleri, belirli bir düzen içerisinde sisteme ileten baskı grupları, siyasal sistem içerisinde önemli bir işlev görmektedir. Siyasal sistemin, değişen çevreye ayak uydurması bakımından dinamik bir çevre içerisinde yer almış olması ve bu çevreden sürekli ve düzenli haberlerin gelmesi oldukça önem taşımaktadır. Siyasal sistem ile çevre arasındaki ilişkinin mesafeli olması, olumsuz bir durumu ifade etmektedir. Toplumun büyük bir kısmında, karşılıklı alışveriş söz konusu olmaktadır. Sistemi oluşturan bazı unsurların birbirlerinden haberdar olmamaları sonucunda oluşan bazı değişikliklere uymamaları, sistem açısından sorunlu görünmektedir. Baskı grupları aynı zamanda haberleşmeyi de sağlamaktadır.

⁵³Akif Argun Akdoğan, "Türkiye'de Kamu Politikası Disiplinin Tarihsel İzleri", *Türkiye'de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları*, (Editör: Filiz Kartal), Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 2011, s. 78.

⁵⁴Cem Eroğul, *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, İmge Kitabevi, Ankara, 1991, s. 6.

⁵⁵Hakan Yerlikaya, *Kamu Politikalarının Oluşturulmasında Katılımcılık ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri*, Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı, Şubat, 2015, s. 7 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

Haberleşmede sürekliliğin sağlanması açısından haber kanallarının teknik konusunda akıcı ve başarılı olması, normal bir durum olduğu ifade edilebilir. Gelen mesajların açık ve net olması, yöneticilerin profesyonel ya da yetkin olmaları konusunda kendilerini geliştirmelerini sağladığı için olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Sorunları sistem tarafından anlaşılır bir duruma getirme işi de baskı grupları tarafından yerine getirilmektedir. Siyasal sistemin sürekli güncellenen çevre değişikliklerine ayak uydurması bakımından baskı grupları, özellikle haberleşme konusunda önem arz etmektedir⁵⁶.

2.1.5.3. Baskı Grupları ve Siyasal İktidar İlişkileri

Baskı gruplarının yapmış olduğu faaliyetler, ülkemizde çok partili hayata geçilmesinden sonra artış göstermektedir. Menfaat ve dolaylı baskı grubu olarak da adlandırılan grupların varlığı, Osmanlı dönemine rastlamaktadır. Dolaylı ya da menfaat baskı gruplarının, gerçek manada baskı grupları olmadıkları söylenebilir. Türkiye’de bulunan baskı gruplarının, Meşrutiyet döneminden sonra görülmeye başlandığı ifade edilmektedir. Baskı gruplarının, tek partinin hüküm sürdüğü dönemlerde oldukça sıkı bir şekilde denetlendiği, çok partili hayata geçtikten sonra ise kısmen rahatladıkları belirtilmektedir⁵⁷.

Dünyada, politika alanında siyasi partilerin oyun kurucu görevinde oldukları ifade edilmekle birlikte bu alanda diğer gruplarla beraber bulunmak durumunda oldukları söylenebilir. Baskı grupları denilen bu grupların politika alanındaki işlevleri de büyük önem arz etmektedir. Siyasi kararların söz konusu olduğu durumlarda ise bu baskı gruplarının kararları geçerli olmaktadır. Dünyadaki bütün toplumlarda, kendi menfaatleri doğrultusunda çalışan çeşitli sosyal ve ekonomik gruplar olduğu ifade edilmektedir. Ekonomik ve siyasi grupların siyasi hayattaki etkileri de önemli bir yer teşkil etmektedir⁵⁸.

2.1.5.4. Siyasal İktidar ve Politika Yapım Süreci İlişkisi

Politika yapım süreçlerinde siyasal iktidarların yasama meclisi ile olan ilişkileri ve meclis karşısındaki etkileri her ülkede farklı olmaktadır. Farklılığın temel sebebi ise, devletlerin uygulamakta olduğu hükümet politikaları ve güçler arasındaki ilişki şeklinde tanımlanmaktadır. Federal bir yapıya sahip olan ve

⁵⁶Şebnem Çağlar, "Baskı Gruplarının Siyasal İktidar Üzerindeki Etkisi", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 6, 279-295, 1997, s. 289.

⁵⁷Seyfettin Aslan ve Cengiz Gül, "Geçmişten Günümüze Türkiye’de Baskı Grupları", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, 85-100, 2004, s. 85.

⁵⁸ Çağlar, a.g.e., s. 279.

başkanlık sisteminin geçerli olduğu ABD ile parlamenter sistemin yürürlükte olduğu Türkiye’de hükümetin başı konumundaki başbakanın, politika yapım süreçlerindeki rollerinin birbirinden çok farklı olduğu söylenebilir. Ülkemizde mecliste çoğunluğu bulunmayan partilerin hükümet kurma olasılıkları çok zor olmaktadır. Türkiye tarihinin geçmişinde sıra dışı ve geçiş dönemlerinde çoğunluğa sahip olmayan partiler tarafından hükümet kurulduğu görülmektedir. Çoğunluğu elinde tutan siyasal iktidarın ürettiği politikaların parlamentoda yasalaştırılması oldukça kolay olmaktadır⁵⁹.

2.1.5.5. Siyasal İktidarın Meşruiyet Kazanmasını Sağlayan Güç

Siyasal iktidarlar ve yaptıkları işlerin nitelikleri, siyasal iktidarların kendilerinin ve yaptıkları işlerin toplum tarafından kabul edilebilir hale gelmeleri, siyaset biliminin temelini oluşturmaktadır. Siyasal iktidarların, kendi varlıklarını meşru bir kaynağa dayandırmak zorunda oldukları ve yaptırım gücünü yasalara bağlayarak varlığını devam ettirmek durumunda olduğu bilinmektedir. Siyasal iktidarların, kanun ve ilkelere bağlı olmadan varlığını sürdürmesinin mümkün olmadığı söylenebilir. İktidarların, toplumdaki izin almadan meşrulaşması da mümkün olmamakla birlikte, toplumu hangi doğrultuda yöneteceğini açıklaması gerekmektedir. Toplumlar, yönetilmek istediği siyasi iktidardan başka bir güç tarafından yönetilmeyi kabul etmemektedirler. Otoritenin desteklemediği hiçbir güce siyasi iktidar gözüyle bakılmayacağı, yasalara bağlı olmayan uygulama ve faaliyetlerin, otoritenin desteklemediği güçlerin sosyal hayatın düzenini bozması ve karışıklıklara yol açması kaçınılmaz olmaktadır⁶⁰.

Meşru olma durumu; siyasi iktidarın toplumu ayırıştırılmadan bir bütün olarak sarması ve toplumda var olabilmesi için topluma karşı oluşturduğu dili, söylemleri, toplum düzeni ve bireylerin yaşam alanlarının düzenlenmesinde etkili olmaktadır. İfade edilen bu durum, meşruiyetin işlevselliği veya gücünün topluma yansımaları şeklinde de tanımlanabilir. Atılan bu adımlar, siyasi iktidarların sürekli olma gayretlerinin bir parçasıdır. Birinci aşamada, yaşamın anlamlı kılınması ve teyit edilmesi gereksiniminin karşılanmış olması gerekmektedir. Meşruiyet, tarafsız bir telaffuz ve dil sistemi sunmaktadır. İkinci aşamada bulunan duygusal meşruiyet ise teorik söylemin toplumun var olan ölçütlerine uydurulması olarak açıklanabilir. Üçüncü aşamada, teorik olan söylemin özelleştirilerek bireylerin zihinlerinde yer

⁵⁹Kubilay Kavak, Kamu Politikalarının Oluşturulması ve Uygulanmasında Dış Etkiler: Enerji Sektörü Örneği, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s. 90 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

⁶⁰Cemal Bali Akal, **Yasa ve Kılıç**, Afa Yayınları, İstanbul, 1991, s. 7.

oluşturmasını sağlamaktır. Dördüncü aşamada ise meşruiyete ait simgesel kozmoslar bulunmaktadır. Sözü edilen aşamalar, bir bütün içerisinde yer alan kurumsal düzen ve düşüncelerden, değişik uzmanlık alanlarının oluşturulması ve elle tutulur hale getirilmesidir. Simgesel süreçler, sosyal hayata dair fikri amaçların oluşmasından daha ehemmiyetli bir durum olmaktadır. Simgesel evren, kurumsal düzenin meşruiyetini sağlamak için insan yaşamındaki hiyerarşiye önem vermekte ve öne çıkarmaktadır⁶¹.

2.1.5.6. Siyasal İktidarın Meşruiyet Kazanması ile Alınan Kararlarda Güçlü ve Zayıf Yönlerinin Karşılaştırılması

İktidar kavramı, her dönemde ve her siyasi yapıya uyarlanabilen, siyasi tarihte en çok değişikliğe uğrayan kavramlardan bir tanesidir. İktidar kavramının çözüme ulaşmadan siyaset ve siyasetle ilgili hiçbir kavramın çözüme ulaşması mümkün olmamaktadır. Siyasal tarih bünyesinde, birçok iktidar modelini ve kuramını barındırmakla birlikte iktidarın evrensel bir tanımını yapmak da zorlaşmaktadır. İktidar ilişkileri konusunda meşru olana dayanmayan bir fikir beyan edilememektedir. Meşruiyet kavramı, siyasal iktidarın var olma sebebini belirleyen bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Meşruiyet aynı zamanda siyasal iktidarın sürekli olmasında çok önemli bir paya sahip olmaktadır. Siyasal iktidarın eylemlerinin, yasa ve emirlerinin toplum tarafından kabul görmesinin yegane destekçisi olarak da meşruiyet görülmektedir. İktidar, siyaset, devlet ve egemenliğin konuşulduğu her alan meşruiyet alanı olarak kabul edilmektedir⁶².

2.2. BASKI GRUPLARININ GÜCÜNÜ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

2.2.1. Üye Sayısı

Herhangi bir baskı grubundaki üye sayısının çoğunluğunun, ortak karar alma sürecinde tümünü memnun etmesi mümkün olmadığından dolayı, karar verme sürecinin yavaşlamasına ve bu nedene bağlı olarak da baskı grubunun verimlilik ve etkinliğinin düşmesine yol açacağı, durumun avantaj olmaktan çok dezavantaja dönüşeceğini savunan görüşleri içerdiği söylenebilmektedir. Burada üyeliğin niteliğinin de unutulmaması gerekmektedir. Yurdumuzda pek çok baskı grubunda olduğu gibi zorunlu üyelikler sonucunda oluşan hareketsiz ve etkisiz bir topluluk,

⁶¹Peter L. Berger ve Thomas Luckmann, *The Social Construction of Reality*, Anchor, New York, 1967, s. 98.

⁶²Halis Çetin, "Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 58, Sayı: 3, 61-88, 2003, s. 62.

merkezden gelen ve gelebilecek emirlere daha sıkı bağı olan, kuvvetli bir topluluğa oranla daha az önemsenmekte ve dikkate alınmaktadır⁶³.

2.2.2. Maddi Güç

Baskı gruplarının etkinliğinde mali kaynaklar büyük önem taşımaktadır. Gerek siyasi partilere gerekse diğer kurumlara yaptıkları maddi yardımlar baskı gruplarının koşulları ile belirli amaçlarına dayandırılmaktadır. Bu kapsamda baskı gruplarının siyasal süreç üzerinde etki yaratabilmesi için girişimde buldukları etkinlik ve faaliyetleri devam ettirebilmeleri, maddi olanak ve imkanlarına bağlı olarak değişebilmektedir. Baskı gruplarının siyasal sistemi etkisi altına alabilmesini için takip ettiği yolların hemen hemen hepsinde maddi kaynaklara ihtiyacı bulunmaktadır. Maddi olanakları ve gücü fazla olan baskı gruplarının daha etkin olduğu da görülmekte ve beklenmektedir⁶⁴.

2.2.3. Siyasal ve Sistemsel Özellikler

Siyasal sistemdeki kurumların zayıf olması, baskı gruplarının verimlilik ve etkinliğini artırabilmektedir. Merkezîyetçi yapıya sahip bir yönetim şeklinin, merkezîyetçilikten uzak yönetim şekillerine göre baskıdan daha fazla korunmuş olması olasılığı da bulunmaktadır. Her siyasal sistem baskı gruplarını aynı hoşgörü ve anlayış çerçevesinde karşılamamaktadır. İfade özgürlüğü ile örgütlenmenin olduğu bir toplum yapısında, baskı gruplarının çok daha kolay çalışmaları ve etkin olmaları beklenmektedir. Baskı gruplarının daha başarılı olabilmesinde siyasal kültürün bu grupları daha doğal karşılaması gerekmektedir⁶⁵.

2.2.4. Toplumsal İtibar

Toplumsal itibarı ve pozisyonu yüksek gruplar, yöneticilere çok daha kolay imkanlarla ulaşmaktadır. Bu durum da grubun, baskı gücünü yüksekliğini gösteren bir kanıtı oluşturmaktadır. Örnek verecek olursak ülkemizde TÜSİAD'ın yöneticilere ulaşmadaki çabası ve gayreti ile Muhtarlar Birliği'nin çaba ve gayreti arasında ciddi anlamda bir fark bulunduğu görülebilmektedir. Ülkeden ülkeye ya da ülkelerdeki dönemlere göre farklılık gösteren toplumsal itibarda grubun tarihindeki eskiliğin de önemli bir etken olduğu anlaşılmaktadır. Yüksek bir toplumsal itibara sahip olan grupların siyasi otoritelerce dikkate alınmaması ihtimali de bulunmamaktadır. Genel anlamda önünde seçim bulunan ve seçim hesabının içerisinde olan

⁶³ Necdet Aksoy, *Sivil Toplum ve Baskı Grupları*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2008, s. 60-61.

⁶⁴ Çerçi, a.g.e., s. 9.

⁶⁵ Müjde Ker Dinçer, *Lobicilik*, Alfa Yayınları, İzmir, 1999, s. 8.

siyasiler, toplumda önem arz eden böylesi bir grubu görmezden gelmemekte; şayet görmezden gelirlerse ciddi manada oy kaybına uğrayabileceklerini de bilmektedirler⁶⁶.

2.2.5. Örgütlenme Düzeyi

Örgütlenme düzeyi kavramı baskı gruplarında da fazla önem taşımaktadır. Örgütlenme düzeyinin grup üyelerinin davranışlarını etkileme üzerine de önemli bir payı bulunmaktadır. Bilhassa elindeki gücü üye sayısı sayesinde kazanan gruplarda daha da önem kazanmaktadır. Bu sebeple baskı gruplarında iyi bir örgüt düzeni ve yapısına sahip olan, kendisine sadık üyelere sahip ve iyi bir iletişim ağı kurmuş olanlar daha etkin olmaktadır. Liderler uyumlu iletişim içerisinde bulunduğu gruplarda, isteklerini grup üyelerine daha iyi anlatabilmektedirler. Etkin iletişimin olduğu gruplarda, grup lideri grubunun istek ve düşüncelerinden bu şekilde daha kolay haberdar olabilmekte, bu sayede ise grup üyelerinin isteklerini yerine getirmekte ve örgütsel bağlamalarını sağlam temeller üzerine kurmakta aktif olabilmektedirler. Grup büyük bir kitleye hitap edip onları temsil eden örgütlenmesini gerçekleştirmez ise etkisiz kalacaktır. Baskı grubu gücünü, gerektiği durum ve zamanlarda temsil ettiği kitleden destek alarak ve istekleri gerçekleştirmediği hallerde takınacağı davranışlar ile uygulayacağı eylemlerle, yönetimin istemeyeceği sonuçların meydana geleceğini bilmesinden almaktadır. Eğer grup, temsil ettiği üyelerini eylem ve davranışa sevk edemiyor ise etkin olamamaktadır⁶⁷.

Baskı gruplarını, kadro ve kitle örgütleri kavramlarından faydalanarak iki tipe ayırmak mümkün olmaktadır. Bu kapsamda, gücünü üyelerinin sayısı veya örgütlenme seviye ve düzeyinden ziyade; üyelerinin özellik ve niteliklerinden alan baskı grupları Kadro Baskı Grupları şeklinde tanımlanabilmektedir. Üyelerinin ekonomik güçleri veya ekonomik etkenlerden bağımsız bir şekilde toplumda sahip oldukları etki seviyesi ve düzeyi, kadro baskı gruplarının bilinen en belirgin özelliğini meydana getirmektedir. Bu tür baskı gruplarının başında ise; işveren örgütlerinin geldiği görülmektedir⁶⁸.

⁶⁶ Hakan Ay, *Vergi Politikaları ve Baskı Grupları*, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2008, s. 64.

⁶⁷ Tarık Şahım, *Siyasi Katılım ve Baskı Grupları*, Makro Ltd. Şti. Eğitim Yayınları, Ankara, 1994, s. 66.

⁶⁸ Ahmet Taner Kışlalı, *Siyaset Bilimi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1992, s. 296-297.

2.2.6. Grupların Başındaki Üstün Nitelikli Yöneticiler

Büyük kitlelere bağlı olmayan gruplar da başarılı olabilmektedir. Örneğin, bazı grupların zayıf ve dağınık olmasının yanı sıra başlarında bulunan yöneticilerin zeki ve tecrübeli oluşları nedeniyle amaç ve isteklerine ulaştıkları da görülebilmektedir. Bilhassa zengin ve geniş kapsamlı bir grubun başında yer alan üstün nitelikli yöneticilerin, gazeteler, yasama organları, bakanlıklar ile diğer baskı araçlarını daha kolay bir biçimde kullanarak başarıya ulaştıkları da anlaşılabilir. Her ilde görülen ticaret odalarının adı gündeme çok sık gelmezken, Ankara Ticaret Odası ve özellikle başkanının sık bir biçimde gündeme gelmesi, söylediği sözlerle yaptırdığı araştırmaların kamuoyu gündeminde etkisinin fazla olduğu da görülebilmektedir. Her türlü kurum ve kuruluşta önem taşıyan yöneticinin baskı gruplarında da önemli güçte bir yerinin olduğunun unutulmaması gerekmektedir. Lider, şahsi özellikleriyle toplumun ve siyasi otoritelerin üzerinde etki yaratmakta olup kaynaklarını en verimli biçimde kullanarak, doğru stratejiler tercih ederek, doğru politikalar uygulayarak da grubun başarı ve veriminde önemli bir rol almaktadır. Yurdumuzda da liderlerin büyük öneme sahip olduğu bilinmektedir⁶⁹.

2.3. BASKI GRUPLARININ YÖNETİMİ ETKİLEME YOLLARI

2.3.1. Siyasal Partiler ile Yönetimi Etkileme

Baskı gruplarının çoğu zaman siyaset yapamadıkları ve çoğu zaman da siyasetin dışında kaldıklarına yönelik düşünceler yer almaktadır. Baskı grupları belirledikleri hedeflerine ulaşmak amacıyla pek çok siyasi araç kullanmaları gerekmekte ve siyasi kararlara da etki etmek zorunda kalmaktadırlar. Baskı gruplarının bundan dolayı tam anlamıyla siyasetin dışında olduğu düşünülemez⁷⁰.

Ortaya çıkan durumlar neticesinde baskı gruplarının siyasi partiler tarafından çeşitli açılardan tasnifini de gerekli kılmaktadır. Aslına bakılırsa siyasi parti sistemleriyle alakalı olan teorik çalışmaların da, 20. yüzyılın başlarında ortaya çıktığı görülmektedir. Michels ve Ostrogorsky'nin eserleri bu çalışmalara örnek olarak verilebilmektedir. Yapılan bu çalışmalardan sonra, yarım yüzyıla yakın bir süre benzer nitelikte bir eserin ortaya çıkmadığı ve teknik anlamda bu eserlerin birer teori denemesinin olmadığı ile siyasi parti sistemi teorisine yönelik tek ve ilk

⁶⁹ İsmail Güzeliş, *İdarede Baskı Grupları*, Yeni Matbaa, İstanbul, 1963, s. 19.

⁷⁰ Bülent Daver, *Siyaset Bilimine Giriş*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993, s. 224.

çalışmanın Duverger'in Siyasal Partiler adlı kitabında yer aldığı görülmektedir. Siyasal katılma, siyasal devşirme, menfaatlerin birleştirilmesi ve devlet yönetimi gibi görev ve işlevleri de siyasi partiler yerine getirmektedir⁷¹.

2.3.2. Parlamentolar ile Yönetimi Etkileme

Günümüzde parlamentolar, eski güçlerini kaybetmiş olsalar bile yasama ve yürütme organlarını denetlemede fazlasıyla önemli bir rol oynamaktadırlar. Son zamanlarda ise parlamentoların genel manada yürütmenin etkisi ve güdümünde hareket ettikleri ve önemlerini yitirdikleri belirtmeye çalışılmaktadır. Hükümetler, kanunların hazırlanması sırasında baskı gruplarıyla temas halinde olmakta, gruplar fikirlerini fazlasıyla dile getirebilmekte ve sonuç olarak uzlaşma sağlanabilmektedir. Çoğu zamanlarda hükümet ve baskı gruplarının uzlaşmaya vardıkları konular kanun tasarısı olarak hazırlanabilmekte, parlamentoya sunulup onaylandıkları görülmektedir. Parlamentoda baskı gruplarının etkili olabilmesi, parti gruplarının disiplini ile alakalı olabilmektedir. Disiplin sahibi parti gruplarının bulunduğu parlamentolarda baskı gruplarının etkili olması güç olabilmektedir. Çünkü parlamenterlerin grup kararlarına uyma zorunluluğu bulunmaktadır. Durum böyle olunca baskı gruplarının yasalar parlamentoya ulaşmadan önce bilgi almak ve hazırlık yapma aşamalarında değişiklik yapabilmek için çabalamaları gerekmektedir. Parlamentolar bazı zamanlarda bir emri vaki ile karşı karşıya olduklarında onay makamı gibi olsalar da, emri vaki karşısında tamamıyla etkisiz olduklarını söylemek de yanlış olmaktadır. 1 Mart 2003 tarihinde, ülkemizde ABD ordusunun Irak üzerinde yapacağı harekatta topraklarımızın kullanılmasına imkan sağlayan yasa her ne kadar onaylansa da TBMM tarafından reddedildiği görülmektedir. Bu da parlamentonun gücünü göz ardı etmenin yanlış olacağını göstermektedir⁷².

Bazı parlamenterlerin baskı gruplarıyla daha sıkı ve daha yakın ilişki içine girdiği gözlemlenmektedir. Ayrıca baskı gruplarının bu parlamenterlerle bazı durum ve zamanlarda sürekli bağ kurdukları da bilinmektedir. Bu parlamenterlerin gruba ya para ilişkisi bulunmakta ya da grubun desteği ile seçildiği görülmekte olup, bazı parlamenterlerin ise bilhassa baskı grubundan çıkarak parlamentoya girdiği anlaşılmaktadır. İşçi sendikaları ile tarım birliklerinde bulunan yöneticiler ve büyük

⁷¹Ergun Özbudun, "M. Duverger'in 'Siyasal Partiler'i ve Siyasal Partilerin İncelenmesinde Bazı Metodolojik Problemler", *AÜHF Dergisi*, Cilt: XXI, Sayı: 1-4, 1964, s. 24-25.

⁷² Henry W. Ehrmann, "Batı Demokrasilerinde Bürokrasi ve Menfaat Grupları", (Çevirmen: Erdogan Biçmez), *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: XVII, Sayı: 3-4, 425-451, 1962, s. 431.

oranlı toprak sahiplerinin parlamentoya girdiklerini görmek de mümkün olabilmektedir. Baskı grupları ile ilişki içerisinde bulunan parlamenterler lobici gibi faaliyet göstermektedirler. Grup adına görüşmeler yapmakta, parlamentoyu grubun çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çalışmaktadırlar. İngiltere’de Avam Kamarası’nda bulunan parlamenterlerin, bazı baskı gruplarının çıkarlarını kabul edip desteklemesi bu nedenle uygun görülmektedir.⁷³

2.3.3. Bürokrasi ile Yönetimi Etkileme

Bazı uzmanlık gerektiren hususlardaki yasaların bürokratlarca hazırlanarak siyasal otoriteye sunulduğu görülmektedir. Türkiye’de kamu politikası sürecinde bürokrasi büyük önem taşımaktadır. Yüksek memurlar, daha sonrasında uygulamakla görev alacakları yasaların hazırlanış aşamasına yakından katılmaktadırlar. Kabine sıkıntısı bulunan, çok sık hükümet değişikliği yaşanan ülkelerde bürokratların önemi daha da artmaktadır. Böyle bir durumda da baskı gruplarının, gerek yasaların hazırlanması sırasında etkili olan, gerekse yasaları uygulayan bürokrasi ile ilişkilerinde çaba içerisinde olmaları doğal görülmektedir. Baskı grupları, yüksek mevki ve dereceli yöneticiler ile sürekli bir biçimde irtibat halinde olmayı amaçlamaktadır. Önemli makam ve mevkilerde bulunan bürokratlar emekliye ayrıldıklarında ise onlara iyi maaşlar vererek onları kendi bünyelerine kattıkları görülmektedir. Böylelikle onların, geçmişten gelen ilişkileri ile bilgi birikimlerinden yararlanarak fayda sağladıkları da anlaşılmaktadır⁷⁴.

2.3.4. Yürütme ile Yönetimi Etkileme

Kamu görevlileri kararların asıl yürütücüleri olup baskı gruplarınca onları etkilemenin doğrudan sonuç verdiği de görülmektedir. Bu amaçla en sık başvurulan metot ve yöntemi rüşvet (ve türevleri) oluşturmaktadır. Bilhassa yüksek düzeydeki bürokratların etkilenmesi, onların aynı zamanda karar alma sistem ve mekanizmasında uzman ve danışman vasıflarıyla çalışmaları sebebiyle baskı gruplarının istedikleri yönde politikaların üretilmesine de olanak sağlamaktadır. Bazı hususlarda yürütme bir uzman olarak bu gruplardan yardım isteyebilmektedir. Yönetim her ne kadar mevzunun uzmanı bürokratlara sahip olsa da bürokratlar günlük gelişmeleri, işin içinde görev alanlar kadar dikkatli takip edememektedirler. Böylelikle, bir kanunun hazırlanması aşamasında konu hakkında daha detaylı

⁷³ Jean Meynaud, *Politikada Baskı Grupları*, (Çevirmen: Semih Tiryakioğlu), Varlık Yayınevi, Ankara, 1975, s. 81.

⁷⁴ Hasan Hüseyin Çevik, *Türkiye’de Kamu Yönetimi Sorunları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 172.

bilgiye sahip olan baskı grupları direkt ya da dolaylı yollar üzerinden bürokratlarla etkileşime geçebilmektedir⁷⁵.

2.4. BASKI GRUPLARININ SİYASAL İKTİDARI ETKİLEME YÖNTEMLERİ

2.4.1. Doğrudan Doğruya Etkileme Faaliyetleri

2.4.1.1. İkna

Kanun tasarısının özellikle hazırlanması aşamasında grup yetkililerinin, grupların lehine olacak şekilde en geniş olanakları sağlayabilmek maksadıyla, ilgili kişiler ile ilişki kurarak, tasarının hazırlanması ve yazılmasında katkı sağlamaya çalıştıkları da görülmektedir. Bu sağlanan katkı, bir durumda iktidarın da işine gelmektedir. İktidarın hemen hemen her konuda her alana el atması gerekmekte iken konuları tüm detayları ile derinlemesine bilmesine imkân da bulunmamaktadır. Teknik olarak noksan olan, yetersiz olan iktidar belirli bir konuda uzmanlaşmış kişiler tarafından hazırlanan metni daha hoş karşılamaktadır. İktidarların uygulamada da ve kanunların hazırlanması aşamasında idarenin görüşüne de çoğunlukla başvurduğu görülebilmektedir. İkna yöntemi, baskı metotlarının ilk aşamasını oluşturmakta olup en önemlisi sayılmakta ve en sık başvurulan yöntemi meydana getirmektedir. Baskı grupları siyasal iktidarı ve bürokrasiyi etkileyebilmek suretiyle, üyelerinin ortak menfaatlerine ulaşmaya çabalamakta bunun için de; rapor, araştırma, inceleme vb. doküman yayınlama çalışmalarına önem vermektedir⁷⁶.

Baskı grupları karşı oldukları politikalar hususunda sorumlular ile siyasetçilere ulaşabilmek için çaba sarf etmekte, onlara alternatif politikalar sunabilecek lobicilik benzeri ikna çalışmalarında bulunabilmektedirler. Durum sonucunda da kendi menfaatleri, çıkarlarını ve siyasi beklentilerini gerçekleştirebilmek ve uygulayabilmek için iktidara veya idarecilere ya da kendilerine yakın gördükleri siyasetçilere yardım etmektedirler. Ayrıca baskı gruplarının kanunun hazırlanma aşamasının dışında da gerek hükümet gerekse idare ile sıkı bir ilişki içinde olduğu görülmektedir⁷⁷.

⁷⁵ E. Çam, *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul, 1987, s. 217.

⁷⁶ Mehmet Akad, *Baskı Gruplarının Siyasal İktidarla İlişkileri*, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1976. s. 91.

⁷⁷ Gülbaş Ekrem Erdinç, Liberal Demokrasilerde Karar Alma Sürecinde Baskı Grubu Olarak Lobilerin Rolü: ABD Örneği, MÜSBE, 2007, s. 35 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

2.4.1.2. Tehdit

İkna yöntemi ile baskı grupları, çeşitli görev ve kademelerdeki devlet yetkililerine bilgi aktarımı sağlayarak veya görüşmeler düzenleyerek, kendi çıkar ve menfaatleri doğrultusunda onları karar almaya yöneltebilmektedir. Fakat bazı hallerde ilgili makamlar karşısındaki grupların isteklerini gözardı edebilmektedirler. Bu gibi durumlarda baskı grupları, kendi çıkar ve menfaatlerine uygun kararların alınmadığı, istedikleri yasaların çıkarılmadığı hususlarda tehdit yöntemine başvurabilmektedirler. Bu yöntem ise, devlet yetkililerin yeterli seviyede otorite sahibi olamadıkları dönemlerde tercih edilebilmektedir⁷⁸.

Baskı ve çıkar gruplarının devlet üzerinde en kapsamlı etki etme yollarından birisi oy verme sürecidir. Baskı ve çıkar grupları seçimler sırasında kendilerine çok kolay bir şekilde rant sağlayabilecekleri siyasal grupları iktidara getirebilmek için öncelikli olarak medya olmak üzere birçok araç kullanımı ile seçmenleri kendi tercihleri yönünde yönlendirebilmektedirler. Kendi tercih ettikleri siyasi grubun kendi menfaat ve çıkarları doğrultusunda hareket etmemesi halinde ise daha sonraki seçimlerde kendisini desteklememe, başka bir siyasi partiyi destekleme ya da medya kanalıyla siyasi iktidarı yıpratma çalışmaları tehdidinde bulunmaları da söz konusu olabilmektedir⁷⁹.

2.4.1.3. Mobilizasyon

Geleneksel yaşam seviyesinden modern yaşam seviyesine yönelen toplumların önemli bir kısımda beliren geniş açılı değişim süreci “toplumsal mobilizasyon” olarak ifade edilmektedir. Böylelikle toplumsal mobilizasyon ile birlikte siyasallaşmış geniş kapsamlı bir vatandaş topluluğu da meydana gelmektedir. Bu topluluğun hacmi ise genişleme süreci devam ettikçe, siyasal kurumlarda yapılan işlemlerin değişimi yönünde de giderek artan bir baskı sürecinin başladığı görülmektedir. Bu biçimde toplumsal yapı da değişip gelişmekte ve daha fazla bir şekilde atomize hale dönüşmektedir. Bu durum bireylerin toplum içerisinde giderek değer ve önemini kaybetmesine ve büyük kuruluşlar, siyasal yapılar ve büyük şehirler karşısında giderek küçülmesine neden olmaktadır. Toplumsal yapı içerisindeki bu sürekli gelişmeyle değişim karşısında,

⁷⁸ Müjde Ker, Dünya’da ve Türkiye’de Baskı Grupları, Lobcilik Faaliyetleri ve Halkla İlişkiler, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1995, s. 33 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

⁷⁹ Mehmet Avcı ve Aysun Danışman, “Türkiye’de Birliklerin Karar Alma Sürecine Etkileri Üzerine Bir İnceleme”, *Mevzuat Dergisi*, 2003, Cilt: 6, Sayı: 67, <https://www.mevzuatdergisi.com/2003/07a/03.htm> (Erişim Tarihi: 07.01.2018).

bireylerin de gündelik hayatta karşılarına çıkan ve uğraşmak zorunda bırakıldıkları problemlerin önceki sorunlara oranla daha da arttığı ve zorlaştığı görülmektedir⁸⁰.

2.4.1.4. Para

Para faktörü önemli etki imkanına sahip olan ve birçok kapının açılmasında ciddi bir rol oynayan unsuru oluşturmaktadır. Mali kaynaklar dahilinde baskı grupları da bu metottan faydalanmaktadır. Paranın baskı metodu olarak kullanılması birincil sırada baskı gruplarına bilgi vermek maksadıyla rapor hazırlama, eylemler hazırlayıp düzenleme gibi farklı baskı metotlarının uygulanmasına da yardımcı olmaktadır. Öte taraftan maddi bakımdan bağımlılık yaratarak siyasi mekanizmada yer alanların borçlu duruma veya minnet altına sokulması da para metoduyla mümkün olabilmektedir. Bu açıdan paranın kullanıldığı bu iki düzeyin birbirinden ayırt edilebilmesi gerekmektedir. Seçim kampanyalarının olduğu dönemlerde paranın fazla miktarda kullanıldığı bazı ayrıcalıklı durumları göstermektedir. Böylelikle baskı gruplarının ihtiyaç duyulan finansal desteğe de katkı sağladıkları görülmektedir⁸¹.

2.4.1.5. Lobi Faaliyeti

“Lobi” kelimesinin anlamı “koridor” olarak bilinmektedir. Lobiciliğin terim olarak anlamı ise; “çıkarcı, fayda, menfaat sağlamak maksadıyla bir araya gelerek, parlamento koridorlarında, nüfuz sahibi çevrelerde, medya karşısında çıkarıcı siyaset anlayışını etkin kılmaya çalışan bireylerin bir araya getirdiği topluluk şeklinde tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle lobicilik çok yönlü ve çeşitli çıkar ile baskı gruplarınca oluşturulan, hükümetin faaliyetlerini etkilemeyi amaçlayan çalışmalar olarak anlatılabilmektedir⁸².

Baskı grupları çoğu zaman, alınan siyasal kararların kendi amaç ve istekleri yönünde alınmasını sağlamak için doğrudan doğruya siyasal karar merkezlerini etki altına almayı hedeflemektedir. Bu şekilde doğrudan etkileme çalışmalarına lobicilik adı verilmektedir. Bu yöntem kulisçilik, kanun simsarlığı şeklinde de tanımlanabilmektedir. İlk kez başladığında, yasama meclis koridorlarında meclis üyeleriyle temasa geçerek, çıkmasını istedikleri bir kanunun veya kararın

⁸⁰ Ahmet N. Yücekök, *19.yüzyıl Osmanlı Toplumundan Günümüz Türkiye'sine Sivil Toplum Kuruluşları ve Siyaset Sosyolojisi İlişkileri, Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da Sivil Toplum Kuruluşları*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 1-2.

⁸¹ Ker, a.g.e., s. 35.

⁸² N. Nisa Bayramoğlu, *Amerika Birleşik Devletleri'nde Lobi Faaliyetleri*, Dış Politika Enstitüsü, Ankara, 1985, s. 9

çıkmasını sağlamak ya da çıkmamasını istedikleri bir kanun veya kararın çıkmasını önlemek maksadıyla yapılan faaliyetleri ifade eden lobiciliğin, günümüzde çok daha geniş ve kapsamlı bir anlam ifade ettiği görülmektedir. Lobicilik, türlü çıkar çevrelerinin kendi işlerinin yapılmasını sağlaması ile yasama organına bu şekilde etki etmeyi amaçladığı, politikacılardan faydalanma biçimi olarak tanımlanabilmektedir. Lobi faaliyetini yürüten kişiler farklı türden meslek gruplarına mensup kişiler olabileceği gibi profesyonel seviyede bu işi yapan insanlardan da oluşabilmektedir. Profesyonel olarak bu görevi yerine getiren lobiciler Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygın olarak görülmektedir⁸³.

2.4.1.6. Rüşvet

Devlet üzerinde çıkar ve baskı gruplarının baskı kurma yöntem ve biçimlerinden bir diğerini de rüşvet oluşturmaktadır. Çıkar ve baskı grupları kamu görevlilerine ya da politikacılara genel olarak rüşvet teklif ederek ve rüşvet vererek belli bir rant elde edebilmektedirler. Rüşvet iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi; kanuna uygun olarak yapılan kamu işlerinin hızlandırılıp çabuklaştırılması, ikincisi ise kanuna uygun olarak yapılmayan işlerin menfaat ve çıkar karşılığında yapılması için görev ve yetkilerin kötüye kullanılması şeklinde ortaya çıkmaktadır.⁸⁴

Rüşvet, baskı gruplarının kullandığı metotlardan biri olup yasa dışı bir kullanım şeklini oluşturmaktadır. Tanımı itibarıyla rüşvet; kamu görevlilerine, hükümet çalışanlarına ve bürokratlara ekonomik açıdan bir değer sağlamak maksadıyla rant elde etme olarak tanımlanabilmektedir. Bürokratların kamusal malların ve hizmetlerin arz edilmesi durumunda görevleri ile yetkilerini kötüye kullanması ile kendi çıkarları lehine bir kısım ayni ya da maddi menfaatler sağlaması da rüşvetin bir başka tanımını oluşturmaktadır. Genel olarak rüşvet ile karıştırılan "Zimmet" in tanımı ise, bürokratların para ya da mal niteliği taşıyan bir kısım kamusal kaynakları kanunlara aykırı bir şekilde kişisel kullanımı için harcaması olarak tanımlanmaktadır⁸⁵.

⁸³ Akademi İktisat, "Baskı Gruplarının Etkinliğini Belirleyen Faktörler ve Baskı Yöntemleri", http://www.akademiktisat.net/calisma/kamu_yonetim/baski_grup_ekaplan.htm (Erişim Tarihi: 07.01.2018).

⁸⁴ Coşkun Can Aktan, *Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi*, Afa Yayınları, İstanbul, 1992, s. 25.

⁸⁵ Dündar Sağlam, *Rant Arayışı, Yasal Soygun Çıkar Grupları ve Rant Kollama*, İstanbul, 35-44, 2003, s. 42.

2.4.1.7. Grevler, Protestolar, Gösteri Yürüyüşleri

Daha kapsamlı bir yelpazede çeşitlilik gösteren bu faaliyetler kanunsuz grevlerden, cinayetlere, bombalamalara kadar gidebilmektedir. Baskı grupları burada, üyelerini ve taraftarlarını doğrudan harekete geçirerek blok şeklinde otoritelerin karşısında durarak davalarını savunmaktadırlar. Yöntemin en kolay uygulanma şeklini, üyelerin mektup, telgraf ve telefonlarla (veya imza toplayarak) seçim alanlarına bağlı parlamenterler üzerinde daha yoğun kampanya açmaları meydana getirmektedir. Buradaki amaç; görevli ve yetkili kişilerin ilgisini konuya çekerek toplumdaki belli bir kesimin duyarlılığını onlara iletmeye çalışmaktır. Grup üyelerinin çıkarlar ve menfaatler doğrultusunda faaliyete dönük olarak harekete geçirilmesi iki şekilde gerçekleşmektedir. Bu iki faaliyeti doğrudan eylem yolu ile grevler oluşturmaktadır. Doğrudan faaliyetleri; yürüyüşler, forumlar, gösteriler, açık hava toplantıları gibi eylemler meydana getirmektedir. Yasal boyutlar çerçevesinde kanunlara uygun olarak tertiplenen bu eylemlerin amacında siyasal karar alıcı noktalarına uyarıda bulunmaktadır. Sivil itaatsizlik olarak tanımlanan yolların trafiğe kapatılması ise şiddet unsuru barındırmayan ve direkt, doğrudan eylemler grubu içerisinde bulunan etkileme yöntemini meydana getirmektedir⁸⁶.

2.4.1.8. Sabotaj ve Hükümet Faaliyetlerini Engelleme

Sabotajın bu durumdaki anlamı, hükümet etkinliklerini engelleme ve bu faaliyetleri başarısızlığa uğratma biçiminde algılanmaktadır. Bir etkileme elemanı olarak paranın kullanılmasının birçok değişik uygulama ve yöntemi bulunmaktadır. Bunlar genel manada malî sabotaj olarak nitelendirilen eylemleri içermektedir. Vergilerin zamanında ödenmemesi buna örnek olarak gösterilebilir. Sermayenin gruplar tarafından blok şeklinde kullanılması ile ekonomide geçici krizlere sebep olması ve doğrudan hazine ile kamuoyunun etkilenmesi maksadıyla da hükümetin zor durumda kalmasına sebep olması da malî sabotajın başka bir boyutunu oluşturmaktadır. Bunların dışında hükümetlerin işbirliği taleplerini reddetmesi biçiminde de kendisini gösteren ve etkili bir baskı şekli olan malî sabotaj, grupların elinde mevcut olan, sahibi oldukları malî güçle de yakından ilgili olmaktadır. Fransa'da grup yöneticilerinin, üyelerini birkaç kez vergi vermemeleri hususunda telkin ettiği görülmüş olup hatta mevduatın çekilmesi hususunda telkinlerde bulunarak, kamu idarelerini malî açıdan iş göremez hale getirmeyi hedefledikleri de bilinmektedir. Grup yöneticileri ayrıca bu eylemi daha da ileriye taşıyarak, vergi kontrolünün yapılması, icra yoluna başvurulması gibi hususlarda da açıktan açığa

⁸⁶ Akad, a.g.e., s. 35.

karşı gelmektedirler. Sabotaj hareketlerine kiracıların oturdukları evleri boşaltmamaları, köylülerin hazine arazilerini gasp ve işgal etmeleri gibi hallerde örnek teşkil etmektedir⁸⁷.

2.4.1.9. Hukuksal Yol

Baskı gruplarının, talep ve isteklerinin kamu tarafından kabul görmesini sağlamak maksadıyla uyguladıkları yöntemlerden bir diğeri de hukuksal yolun takip edilmesi olmaktadır. Benzer görüşleri ve çıkarları savunan grupların parlamentoda yandaş toplayarak konu ile ilgili bakanlığın kendilerini ilgilendiren bir hususta aldıkları karar karşısında direnmeleri ile işlem hususunda soru sordurup görüşme açılmasını sağlayarak baskı yapmaları bu konuda örnek olarak gösterilebilir. İdarenin aldığı kararlar ile çıkartılmasına destek olduğu kanunların üst mahkemelere müracaat kanalıyla etkisiz hale getirilmesi bazı zamanlarda etkili bir baskı yöntemi olabilmektedir. Yargı denetimiyle çıkarılan kanun ya da yönetmeliklerin tamamının veya bir kısmının iptali ile hükümetler zor durumda kalabilmektedir. Hükümetler bu tür uygulamalardan etkilenmektedir.⁸⁸

Hükümetler zaman zaman iş ve işleyişlerin tanzimi konusunda kanun, kanun hükmünde kararname çıkarma gibi araçlarla, kendileri adına kolaylık sağlamaya çalışmaktadırlar. Ancak bu durum bazı zamanlarda hukuk yoluyla engellenebilmektedir. İşte burada baskı grupları devreye girmekte ve hukuku etkilemeye çalışarak çıkmasını istemedikleri kanun veya kanun hükmünde kararnamelerin bazı bölümlerinin ya da tamamının iptal edilmesini sağlamaya çalışmaktadırlar.

2.4.2. Dolaylı Etkileme Faaliyetleri

2.4.2.1. Basın Yayın Yoluyla Kamuoyu Oluşturmak

Medyayı doğrudan ve bağımsız bir baskı grubu şeklinde değerlendirmek, örgütlenmiş bir güç olduğu görüşünü savunmak ve bu biçimde ele almak birtakım yanlış sonuçların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Medya, bütünüyle toplum içerisinde örgütlenen baskı gruplarının aracı olarak değerlendirilmektedir. Öte taraftan, medya, iktidar ile kamuoyunu etkilemede ya da onları kendi tarafına çekmede "Kanal" görevi görmektedir. Bu açıdan medyayı belli çıkarlar, görüşler ve değer yargıları doğrultusunda kitleyi etkileyen unsur olarak görmek, bu

⁸⁷ Akademi İktisat, a.g.e.

⁸⁸ Mehmet Akad, *Çoğulcu Demokraside Siyasal İktidar ve Baskı Grupları*, Z Yayınları, İstanbul,1979, s. 121.

özellikleriyle de propaganda aracına dönüştüğünü ifade etmek daha doğru olmaktadır. Bu hususlarda medya baskı grubu olarak değil baskı gruplarının iktidarı dolaylı yönden etkilemek için kullandıkları araç olarak düşünülmektedir⁸⁹.

Baskı grubu temsilcileri, kendi menfaatleri ve çıkarları doğrultusunda görüş, öneri ve fikirlerini kamuya mal edebilmek için basın yayın araçlarını kullanmakta veya etkisi altına alma yoluna başvurmaktadırlar. Bu sebeple de, gazeteler baskı gruplarının çıkarlarına uygun olarak değiştirilen veya dönüştürülen gerçekleri ifade etmekte olup yalnızca bu gerçekleri yaymaya çalışmaktadır. Bu kapsamda baskı gruplarının en önemli çalışma yöntemlerinden biri, doğrudan sahibi oldukları veya dolaylı yoldan üzerinde etkili oldukları gazetelerde grubun kendi çıkarları doğrultusunda (bu çıkarları meşrulaştıran) haberler yayınlamaktır. Baskı grupları; medyayı, yayınlattıkları bu haberler ile çıkarlarına uygun biçimde değiştirilmiş veya çıkarlara uygun şekle dönüştürülmüş gerçekleri ifade etmek ve bu çarpıtılmış gerçekliği yaymak için araç olarak kullanmaktadır⁹⁰.

Belirli bir konuda belirli bir topluluğu yönlendirmek, kamuoyu oluşturmak anlamına gelmektedir. Kapitalist devletin mantığında ve egemenlerin amacında ezilen kesimi yanlış yönlendirmek ile bilinçlerini çarpıtma fikri bulunmaktadır. “Kamuoyu savunduğu görüşüyle bilinçlere yerleştirilen düşünce, kişilerin her konu üzerinde fikir sahibi olduğu ile bunu demokratik şartlarda ifade edebilme hakkının olduğu; herkesin düşünce ve görüşünün demokratik toplum içerisinde aynı seviyede etkili ve değerli olduğu, bireylerin tek tek görüşlerinin toplamın dağılımındaki yeterli salt çoğunluğun ya da merkez yönelimin ‘kamuoyunu’ tespit ettiği ve bunun doğruluğuyla geçerliliğidir.” düşüncesi yer almaktadır. Kamuoyu diye ifade edilen kavram ise egemenlerin tespit etmiş olduğu toplumsal düşünce dışında başka bir şeyi ifade etmemektedir. “Kapitalist mülkiyet ilişkileri ile siyasal güç biçimine göz atıldığında, kamuoyunun anlamı oldukça özel bir biçim almaktadır: Kamuoyu bilinçlendirme ve kitleleri yönetme aracı olmaktadır. Bu yönetme aracı çok ender durumlarda kamu için ve kamu yararına kullanılmakta olup; genellikle kamunun çıkarlarına ters düşmektedir.” Kamu denilen halk bu yanılığa düşmek için eğitilmektedir. Bu durumda da karşımıza egemen ideoloji ve hegemonya sorunları yeniden çıkmaktadır⁹¹.

⁸⁹ Akad, a.g.e., s. 80.

⁹⁰ Arsev Bektaş, *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2000, s. 131.

⁹¹ İrfan Erdoğan, *Kapitalizm, Modernleşme, Postmodernizm ve İletişim*, Erk Yayınları, Ankara, 2000, s. 34.

Diğer pek çok kavram gibi kamuoyu kavramı da birçok çeşitli şekilde tanımlanabilmektedir. Kamuoyu, toplumsal yaşamın olaylar ve olguları hususunda toplumsal kümelerin veya toplumun ortak yargısını yansıtan kavramların ve düşüncelerin toplamını ifade etmektedir. Genel olarak ifade edecek olursak kamuoyu kavramı, “Belirli bir toplum yapısı içerisinde hayatlarını idame ettiren insanların belirli bir olgu veya inanç üzerindeki ortak yargısı” olarak tanımlanmaktadır⁹².

2.4.2.2. Broşürler Yoluyla Kamuoyu Oluşturmak

Siyasi iktidar üzerine baskı yapmak, kendi çıkarlarına uygun kanunların çıkarılması ve kararlar alınmasını sağlamak baskı gruplarının amaçlarını oluşturmaktadır. Bu nedenle de değişik metotlar izledikleri görülmektedir. İzledikleri metotların bazen parlamento üyelerine veya ilgili kişilere rica, rüşvet, tehdit, baskı gibi yüz yüze ve direk etkiler olabileceği görüldüğü gibi bazen de radyo, TV, gazete, broşür şeklindeki araçlar ile kamuoyunu kullanarak dolaylı etkiler şeklinde olduğu da görülebilmektedir. Baskı gruplarının kamuoyu aracılığıyla yapmak istedikleri baskının haklı bir nedeninin olması ve haklı bir nedene dayandırılması gerekmektedir. Baskı gruplarının siyasal iktidar üzerinde tam manasıyla etki oluşturabilmesinin ancak demokrasisi sağlam temellere yerleşmiş bir siyasal sistem ve demokratik gelişim konusunda mesafe katetmiş bir toplum seviyesine ulaşılması ile mümkün olabileceği görülmektedir. Geri kalmış veya gelişmekte olan toplumlarda veya bu toplumlarda demokrasi anlayışı oturmamış ise bu tür yöntemlerin sosyal yapı ve rejimde büyük tahribatlara yol açabileceği de anlaşılmaktadır. Böylesi durumların düzeltilip telafi edilmesi de uzun zaman almaktadır⁹³.

2.4.2.3. Bildiriler Yoluyla Kamuoyu Oluşturmak

Baskı grupları amaçlarına doğrudan ulaşamadıkları zamanlarda dolaylı yollar kullanarak bilhassa siyasi otoritelerin aleyhine propagandalar yaparak, kamuoyu oluşturarak siyasi iktidarı etkilemeye çalışmaktadır. Baskı gruplarının kamu desteğini arkalarına alarak gerçekleştirmek istedikleri faaliyetlerinin başarıya ulaşması açısından büyük katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda baskı grupları kamuoyunu etkisi altına alarak olumlu bir imaj yaratma çabası içine girmektedir.

⁹² Orhan Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 225.

⁹³ İbrahim Kayademir, *Baskı Grupları ve Bir Baskı Grubu Olan Ziraat Odalarının Tarım Politikalarına Etkisi*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2007, s. 9 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

Buradaki amaç, kamuoyu oluşturma yolu ile olumlu bir düşünce ve etki bırakılması olmaktadır. Baskı grupları kamuoyunu etkileyebilmek maksadıyla doğrudan -grev, miting, yürüyüş vb. ve dolaylı -tv, gazete, ilan, dergi vb.- araçlar kullanmaktadır. Bununla kamuoyunda belirli bir baskı oluşturmak amaçlanmaktadır⁹⁴.

2.4.2.4. Afişler Yoluyla Kamuoyu Oluşturmak

Aslına bakılırsa yaptırım gücü bulunmamasına rağmen gönüllü çevre kuruluşlarının, bir kamuoyu baskı grubunun bulunması nedeniyle çevre politikalarının tespitinde etkili olabildiği görülmektedir. Yüzyılımızda etkisi fazlasıyla görülen ve gelişmelere damgasını vuran çevreci hareketlerin birçoğu dünya üzerinde olduğu gibi ülkemizde de gönüllü çalışmalar aracılığıyla yürütülmektedir. Gönüllü çevre kuruluşlarının çalışma konularını çevre ve çevre sorunları oluşturmaktadır. Çevre sorunlarının büyük olması nedeniyle de öncelikle yöresel çevre sorunları hususunda bölgede yaşayan halkın afişler yoluyla bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi çalışmalarının yapılmasını kapsayan kamuoyu oluşturulması amaçlanmaktadır⁹⁵.

2.4.2.5. İlanlar Yoluyla Kamuoyu Oluşturmak

Kamuoyu oluşturmanın ilk aşaması bilginin geniş kesimlere iletilmesi olduğu için, bu işlevi yerine getirmeye çalışan kitle iletişim araçları da önem taşımaktadır. İletilen bilgilerin alınması ve algılanma safhası ise ikinci aşamayı oluşturmaktadır. Baskı grupları günümüz demokrasilerinde, uygun bir kamuoyu atmosferi meydana getirebilmek için yalnızca yazılı basından değil yer ve zaman uygunluğuna göre tüm kitle iletişim araçlarının hepsinden faydalanabilmektedirler⁹⁶.

2.5. TOPLUMSAL DUYARLILIK PROJELERİNDE BASKI GRUPLARININ YERİ

2.5.1. Toplumsal Duyarlılık Projelerinde Genel Özellikler

Yöneticilerin sosyal sorumluluk konularını daha önceden tahmin edebilmesi, tespit edebilmesi, belirleyebilmesi ile yönetebilmesi maksadıyla örgütsel karar süreçlerini geliştirmesi sosyal duyarlılık olarak ifade edilmektedir. Sosyal duyarlılığın iş alanında daha çok uygulanmasından dolayı şirket sosyal duyarlılığı olarak da bilinmektedir. Diğer örgüt tipleri bakımından da sosyal duyarlılığının son

⁹⁴ Kayademir, a.g.e., s. 43.

⁹⁵ İ. Gökdayı, *Çevrenin Geleceği-Yaklaşımlar ve Politikalar*, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Yayın No:115, Ankara, 1997, s. 243.

⁹⁶Gülcan Işık, Bir Baskı Grubu Olarak Tüsiad'ın Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecindeki Rolünün Yazılı Basında Sunumu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Ankara, 2006, s. 47 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

derece önemli olduğu bilinmektedir. Örnek verecek olursak; kar amacı taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın okullar ile hastanelerin, farklı çıkar gruplarının beklentilerindeki farklılık ve değişimleri izlemesi ve bunlara ayak uydurabilmek için çaba göstermesi önemli bir sorumluluk oluşturmaktadır⁹⁷.

Sosyal açıdan duyarlı bir davranış sergilemek, kurumun, işletmenin performansı ile alakalı sonuçlar ile hissedarların kazançlarını sınırlamamaktadır. Aksine, işletmenin sağlığını iyileştirmek için saba sarf etmektedir. Örneğin, temel sorunlara çözüm getiren işletmeler, aynı zamanda zor şartlardaki devlet görevlilerine de yardımcı olmaya çalışmaktadır. Sosyal açıdan duyarlı bir yönetim anlayışı, güçlü bir iş bağlılığını ve işbirliğini meydana getirmesinin yanında zor zamanlarda daha fazla esneklik ile yüksek düzeyde verimliliği de beraberinde getirmektedir. Sosyal yönden duyarlı olan bir organizasyon ciddi manada sosyal performansı da önemsemektedir. Bir organizasyonun sosyal performansı, toplumun değişen talepleri ile beklentilerini analiz etmekte olup sosyal taleplerine cevap verebilmek maksadıyla sistematik bir yaklaşım tespit etmeyi ve sosyal sorunlara dair uygun çözümler bulup getirmeyi kapsamaktadır⁹⁸.

Kısacası Sosyal duyarlılık, birtakım çıkar gruplarının ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yasal ve ahlaki standartları aşan bir organizasyon davranışı olarak tanımlanabilmektedir. Yönetim bu durumda çeşitli değişimleri öngörme ile uygun önlemleri alabilme beklentisi içine girmektedir. Yönetim, toplumsal sistemin kendisi için belirlediği rolü kabul etmektedir. İşletmeler sosyal ve çevresel menfaatler ve çıkarlar doğrultusunda faaliyetlerini yeniden düzenlemektedir. Bu çıkarların geliştirilip dengelenmesi için de yeni yasaların çıkarılması hususunda çaba sarf etmektedir. Sosyal duyarlılık, işletmelerin sosyal sorunlar karşısında göstermesi gereken tepkinin ne olması yönünde çalışmalar yapmakta ve daha yoğun bir biçimde bu husus üzerinde durmaktadır⁹⁹.

2.5.1.1. Siyasal Aktörler

Etik kurallara uymak veya uymamak hususu, genel kapsamda başta siyasi partiler olmak üzere bütün siyasi aktörlerin, toplumu etkileme ve topluma yön verme gücüne sahip olmaları sebebiyle dikkat edilmesi gereken önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Siyasal iletişimde etik/ahlak kavramları ile olgusunun en çok ilişki

⁹⁷ K.M. Bartol ve D.C. Martin, **Management**, McGraw-Hill Inc., New York, 1994, p. 112.

⁹⁸ C.L. Bovee vd., **Management**, McGraw-Hill Inc., New York, 1993, p. 108.

⁹⁹ Bartol ve Martin, a.g.e., s. 112-113.

içerisinde bulunduğu alan, dar manasıyla siyasetin kendisi olmakla beraber, geniş manasıyla diğer bütün siyasal aktörleri, bilhassa da kitle iletişim araçlarını (medya) oluşturmada büyük önem taşımaktadır. Bu aktörler içerisinde bulunan medya-siyaset, medya-bürokrasi, medya-ticaret ilişkileri ahlaki bir temele dayandırılmadığı sürece bu ilişkilerin sonucunda meydana gelen sıkıntılar yalnızca ilişkide bulunanları değil tüm toplumu etkileyebilmektedir¹⁰⁰.

2.5.1.2. Toplumsal Aktörler

Artık toplumsal aktörler tarih adına değil, kendi adlarına konuşmakta olup bir şeylerin gidişatını yönetmeyi istemekten ziyade kendi özgürlüklerini; iktidar, şiddet ve propaganda aracılığıyla ezilmeden kendileri olabilme hakkını istemektedirler. "Aktör"ün dönüşü, bu manada bir fetih olarak değil, savunma ruhu olarak anlaşılmalıdır. Kişiler kendilerinin güçlü bir kolektif hamlede erimelerini istememekte olup aksine, kolektiviteye karşı koymayı istemektedirler. Ne toplumu ne de Devlet'i kendi tanrıları olarak görmemekte ve kabul etmemektedirler. Toplumsal yaşamın, doğal veya tarihsel kanunlar kanalıyla düzenlenmediğini, ancak kültürel yönelimleri belirlemede mücadele edenlerin davranışları ve eylemlerine dayandığını iddia ettikleri kolektif özgürleşmeden ziyade, bireysel özgürlüklere inandıkları görülmektedir. Günümüzde toplumsal aktörlerin, mevcut duruma karşı çıkarak kendi projelerini gerçekleştirmelerinde, hedeflerini tanımlamalarında ve istedikleri çatışmalara, tartışmalara ve pazarlıklara girmeleri hususunda önünde engel teşkil eden araçlar ve söylemlere yönelik tepkilerinin olduğu görülmektedir.¹⁰¹

Günümüzde oluşan toplumsal hareketlerden, gerek dış dünyamızın -yani bütün yerkürenin- gerekse insanlar olarak doğanın radikal dönüşümler yaşadığını gösteren işaretler içerdiği anlaşılmaktadır. İçerisinde bulunduğumuz gerçekliğin bütünüyle kültürel bir yapı haline geldiği ve bu gerçeklik hususunda sahip olduğumuz temsillerin dünyayla kurulan ilişkide süzgeç görevi gördüğü anlaşılmaktadır. Bu süreçte, sorunlarla toplumsal aktörlerden bahsederken kullanılan uluslar ötesi boyut ise her şeyden önce insanın kültürel anlamda kendi uzanımını yaratabileceğini göstermektedir. Dünyanın kültürel ve simgesel olarak algılandığı bu zamanda, aynı anda insan eyleminin kültürel boyutunun üretimi ile

¹⁰⁰ Numan Acar, "Siyasal İletişim '28 Şubat Döneminde Baskı Gruplarının Haber Üretimine Etkileri", Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Kocaeli, 2010, s. 15 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁰¹ A. Touraine, *Return of The Actor*, University of Minnesota Press, Minnesota, 1988, p. 18.

tüketim süreçlerinin temel hedef haline gelişinin de zirve noktasını oluşturduğu anlaşılmaktadır¹⁰².

2.5.2. Toplumsal Duyarlılık Projelerinde Karar Alma Süreci

2.5.2.1. Karar Alma Sürecinde Aktörlerin Yeri

Karar alma yaklaşımı, II. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar, genel manada, siyasal bağlamda incelenip ele alınması gereken faktörler ile etkisini göstermektedir. Başka bir deyişle, ekonomik, sosyokültürel ve askeri alanlardan ziyade siyasi alanların değerlendirilmesinde ve buna bağlı olarak karar verilmesinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan uluslararası ilişkilerde, politikanın gelişmesi ve genişlemesi ile siyasal kararların alınmasında nasıl bir gereklilik uygulanacağına dair siyasi bir çizgi oluşturduğuna değinilmektedir¹⁰³.

Dış politika kararlarının alınma aşamasında önem taşıyan faktörlerden birini de karar alma sürecini iyi değerlendirip kullanabilme oluşturmaktadır. Bu sürecin, olguların veya olayların belirli bir taslağa uygun olup olmadığı şeklinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bir başka ifadeyle, herhangi bir olayın gerçekleşmesinden sonuçlanmasına kadar geçen zaman dilimi içinde takip aşamalarının ve kararlarının alınması şeklinde de belirtilebilmektedir. Uluslararası ilişkiler bakımından karar alma süreci, kararı etkileyen iç ve dış faktörlerden oluşmaktadır. Bu yönde karar alma veya karar verme süreci boyunca araştırılan hususlar hakkında elde edilen bilgilerin gerek iç gerekse dış politikayı ne şekilde etkileyeceği üzerinde durulmaktadır. Devletlerin veya örgütlerin de birbirlerini hangi yönde etkileyip değişik kararlar alması gerektiği üzerinde de durulduğu söylenebilmektedir. Bu açıdan karar alma süreci; herhangi bir sorunun meydana gelişinden kararın verilip sonuçlanmasına kadar ki yapılan tüm eylemler olarak ifade edilebildiği görülmektedir¹⁰⁴.

2.5.2.2. Karar Alma Sürecinde Baskı Gruplarının Etkisi

Baskı grupları yönetim ile samimi, yakın ve olumlu ilişkiler içinde buldukları sürece otoriteler ve geniş halk kitleleri arasında da köprü görevi görmektedirler. Bu köprü görevi sayesinde yönetimin, icraatlarına ve planlarına karşı halkın reaksiyonunu öğrenebilmekte, halkı değerlendirebilmekte ve hem basın aracılığıyla

¹⁰² A. Melucci, *Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması Yeni Sosyal Hareketler*, (Derleyen: K. Çayır), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, s. 8.

¹⁰³ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996, s. 90-92.

¹⁰⁴ Muharrem Aksu, *Türk Dış Politikası Karar Alma Mekanizmasının İşleyişi: II. Körfez Krizi Örneği* 2003, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2004, s. 9 (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*).

hem de diğer şekillerde kendisini halka ifade edebilmektedir. Karşılıklı olan bu görüş ve bilgi alışverişinin yönetim ve halk arasındaki ilişkileri zedeleyen “biz ve onlar” ayrımının zayıflamasına hatta ortadan kalkmasına da yardım edebileceği değerlendirilmektedir¹⁰⁵.

Baskı grupları yönetim ile vatandaşlar arasında fikir ve müzakere ilişkisi kurmaktadır. Vatandaşlar baskı grupları aracılığı ile duygu, düşünce ve tepkilerini ortaya koyabilmekte, dile getirebilmektedirler. Demokratik sistemlerde seçmenler düşüncelerini her ne kadar dört ya da beş yılda bir seçimle ortaya koysalar da iki seçim süreci arasındaki zaman diliminde hayata bakış açısı ile beraber seçmenlerin düşünce yapılarının da değişebileceği görülmektedir. Seçim imkanının her yıl olmadığı bilindiği gibi yaşanan olaylar karşısında da kişilerin tepkilerinin farklı olabileceği, bunu tahmin edip belirlemenin mümkün olamayacağı da görülebilmektedir. Baskı grupları ise üyelerinin fikirlerini tahmin edebildiklerinden, bu talepleri çok hızlı bir biçimde topluma ve dolayısıyla da yöneticilere aktarabilmektedirler¹⁰⁶.

Dünya'daki globalleşme baskı gruplarının artık yalnızca ulusal ya da yerel anlamda faaliyet göstermesinin yanı sıra uluslararası anlamda da faaliyette olduğunu göstermektedir. Örnek verecek olursak; AB içinde “Eurogroup” olarak nitelendirilen gruplar AB organlarının karar alma süreçlerinde en etkili çevreyi oluşturmakta olup günümüzde bu grupların sayılarının beş yüzü geçtiği görülmektedir. Bu şekilde baskı gruplarının farklı bir çalışma şeklinin de ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Üst tabakanın meydana getirdiği baskılar sonucunda bazı ülkelerde bulunan gruplar ulusal hükümete daha fazla yakınlaşmakta olup bazı ülkelerde ise ulusal sistemi by-pass etmekte ve doğrudan üst kurumlar ile etkileşime girme hususunda yeni eğilimler gösterebilmektedirler. AB içerisindeki yabancı baskı gruplarının ise en kuvvetli ve önemli silahını, yatırımlar ile yatırımlar nedeniyle oluşan istihdam potansiyelleri meydana getirmektedir¹⁰⁷.

¹⁰⁵ T. Byrne, *Local Government in Britain*, 5. Ed., Penguin, London, 1992, p. 299.

¹⁰⁶ B. Jones and D. Kavanagh, *British Politics Today*, Manchester University Press, Manchester and New York, 1991, p. 196.

¹⁰⁷ H. Alkan, “Avrupa Birliği Karar Alma Süreçlerinde Baskı Grupları”, *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 71, Cilt: 5, Sayı: 422, 35-52, 1999, s. 42.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK TÜSİAD'IN TANIMI, AMACI, TARİHÇESİ, TÜSİAD'IN KURUMSALLAŞMASI, AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜSİAD İLİŞKİSİ

3.1. TÜSİAD'IN GENEL ÖZELLİKLERİ

3.1.1. TÜSİAD'ın Tanımı

TÜSİAD 1971 yılında kurulmuş olup Türkiye'nin önde gelen girişimcileri ile iş dünyası yöneticilerinin meydana getirdiği gönüllü iş dünyası kuruluşu olarak bilinmektedir. Üyelerinin temsil ettiği kuruluşlar itibarı ile TÜSİAD, ülke ekonomisinde üretim, kayıtlı istihdam, katma değer ve dış ticaret gibi birçok alanda temsil yeteneğini önemli bir şekilde yerine getirmektedir. Yaptığı çalışmalarıyla rekabetçi piyasa ekonomisi, sürdürülebilir kalkınma ile katılımcı demokrasi görüşünün benimsendiği toplumsal bir düzenin oluşmasını sağlamayı amaç edinmektedir. Genel Merkezi İstanbul'da bulunan TÜSİAD'ın, Ankara, Brüksel, Washington, Berlin, Londra, Paris ve Pekin'de de temsilcilikleri mevcut olup bu temsilcilikler aynı amaçla görevlerini yerine getirmektedirler. TÜSİAD'ın odaklandığı alanlara giren konular hususunda bilinen son 10 yıl içerisinde 120 yayımlanmış raporu, son 5 yılda 300'e yakın görüş sunduğu, 2,500'den fazla olmak üzere etkinlik gerçekleştirdiği bilinmektedir. Yine bilinen son 5 yılda Business Europe, OECD-BIAC ve B20 ile 200'ü aşkın etkileşimde bulunduğu Türk iş dünyasını küresel platformlarda da temsil ettiği görülmektedir¹⁰⁸.

3.1.2. TÜSİAD'ın Tarihçesi

TÜSİAD'ın, 2 Nisan 1971 tarihinde 12 sanayici iş adamının imzaladığı protokolle kurulduğu bilinmektedir. 12 Mart askeri müdahalesinin ardından kurulan derneğin kısa süre içerisinde ülkenin Sanayici ve İşadamlarını da içine alıp bünyesinde toplayarak üye sayı artışını sağladığı görülmektedir. Yapılan protokolün ardından 45 büyük sanayici iş adamının imzasıyla TÜSİAD kuruluşu gazete ilanlarıyla kamuoyuna duyurulmuş olup ilanlardan kısa bir süre sonra da üye sayısını yüze ulaştırmıştır. 1981 senesinde TÜSİAD Bakanlar Kurulu kararıyla kamu yararına çalışan dernek unvan ve statüsünü almış olup TÜSİAD'ın 1970'li yılların başından 1980'li yılların ortalarına kadar geçen dönemde ise piyasa ekonomisinin temellerinin atılması ile ülke ekonomisinin dışa açılmasını sağlayabilmek için çalışmalar yaptığı görülmektedir. Dışa kapalı olan korumacı

¹⁰⁸ TÜSİAD, "TÜSİAD Hakkında", <http://www.tusiad.org/tr/tusiad/hakkinda> (Erişim Tarihi: 01.01.2018).

ekonomik sistemden daha liberal ekonomiye geçişte görev ve rol almaktadır. Ayrıca TÜSİAD'ın 1985–1990 yılları arasında piyasa ekonomisinin yerleşmesi için çalışmalar yaparak bu alanda yoğunlaştığı da görülmektedir. 1987 yılında Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonlar Birliği (UNICE)'ne tam üye olarak uluslararası alanda da faaliyet gösterdiği ve kendini ispatlama, sesini duyurma imkânı bulduğu anlaşılmaktadır¹⁰⁹.

Ülkemizin AB üyeliği sürecinin resmileşmesi basamaklarında TÜSİAD; girişimci Türk profilinin oluşması, bir iktisadi sınıf olarak özel sektörün serpilip gelişmesi, ülke ekonomisinin ilk önce ticaretle daha sonra sermaye faaliyetlerinde liberalleşmesi, piyasa ekonomisinde rekabetçi bir kurum ile kurallarının çalıştırılmasında TÜSİAD'ın, gönüllü ve bağımsız bir iş dünyası örgütü olarak öncülük görevini üstlendiği görülmektedir. Kalkınma sürecinin bütün evrelerinde çözüm ortağı gibi çalışan TÜSİAD'ın gösterdiği mücadeleler de bilinmektedir. TÜSİAD, kalkınma sürecinde en önemli taşıyıcı kolonları oluşturan demokratik standartların güçlendirilmesine de katkıda bulunmuş olup büyüme ve gelişmenin en önemli tetikleyicisi olan nitelikli eğitim ile ülkede büyümenin ciddi bir yapısal sorununu teşkil eden bölgesel kalkınma hususlarında da önem arz eden projeleri gündeme taşımaktadır. Ayrıca TÜSİAD kurumunun kalkınma ve rekabet konularını ülkenin gündeminden dünya ile yarışabilecek düzeye getirmekte de gereğinden fazla başarı sağladığı görülmektedir¹¹⁰.

3.1.3. Kuruluş Amacı

TÜSİAD 1971'de işlerliği bulunmayan ve kriz yaratıp sorun teşkil eden kapalı ekonomi sistemine karşı iş dünyasına bir tepki amacıyla kurulduğu anlaşılmaktadır. TÜSİAD'ın tüzüğünde derneğin kuruluş amacı şu şekilde ifade edilmektedir. (md. 2): "TÜSİAD, insan hakları evrensel maddelerinin, düşünce, inanç ve girişim bağımsızlıklarının, laik hukuk devletinin, katılımcı demokrasi görüşünün, liberal ekonominin, rekabetçi piyasa ekonomisinin kurum ve kuralları ile devam ettirilebilir çevre dengesinin kabul edildiği toplumsal bir düzenin meydana gelmesi ve gelişmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Yüce önder Atatürk'ün öngördüğü hedef ve ilkeler doğrultusunda TÜSİAD, ülkenin çağdaş uygarlık seviyesine erişebilme ve geri kalmışlık aşamasını aşma anlayışı kapsamında, kadın-erkek eşitliğini siyasi, ekonomik ve eğitim bakımından koruyup gözeten iş insanlarının,

¹⁰⁹ Selma Özkan Yılmaz, Türkiye'de Sermaye Birikim Sürecinde TÜSİAD'ın Yeri, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 33 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

¹¹⁰ TÜSİAD, "TÜSİAD Tarihçe", <http://tusiad.org/tr/tusiad/tarihce> (Erişim Tarihi: 29.12.2017).

toplumun öncü ve girişimci grubu olduğu düşüncesi ve inancıyla, en başta belirtilen ana gayenin gerçekleştirilmesini sağlayabilmek maksadıyla çalışmalar yapmak için uğraş vermektedir. Türk iş dünyasının temel örgütü niteliğinde olan TÜSİAD, kamu yararına çalışan, girişimcilerin evrensel iş ahlakı kriterlerine uygun faaliyet göstermesi amacıyla çaba sarf etmektedir. Küreselleşme süreci içerisinde Türk rekabet gücü ile toplumsal refahın, istihdamın, verimliliğin, yenilikçilik kapasitesinin ve eğitimin kapsamı ile kalitesinin artırılmasını esas almaktadır. Ayrıca TÜSİAD, toplumsal barış ve uzlaşmanın sürdürülmeye çalışıldığı bir ortamda, ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasında sektörel ve bölgesel potansiyelleri en yararlı ve en etkili şekilde değerlendirmek kaydıyla ulusal ekonomik politikalar oluşturulmasına katkı sağlamaktadır¹¹¹.

28 Şubat sürecinin ekonomik kapsamda değerlendirilmesi, Türkiye'deki önemli aktörleri analize dahil etmeyi gerektirmektedir. Bu açıdan bakıldığında sivil toplum kuruluşu olarak yaklaşımlarıyla önemli etkiler yaratan TÜSİAD, 28 Şubat sürecini değerlendirirken görüşlerinin dikkate alınması gereken bir aktör olarak görülmektedir. 1971'de sivil toplum kuruluşu olarak kurulan TÜSİAD'ın kuruluşundaki ana hedefini sektörün fikir ve düşüncelerini daha rahat bir biçimde yöneticilere iletmek ve duyurmak ile üyelerinin menfaatlerini kollamak oluşturmaktadır. Ancak gün geçtikçe gelişip büyüyen ve ekonomik güç ile desteği arkasına alan bu kuruluşun, yalnızca bu amaçla kendisini sınırlı görmediği aynı zamanda ülke siyasetinde de söz söyler duruma geldiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda farklı zamanlarda düzenlenen raporlar ile süreli yayınlar aracılığıyla TÜSİAD, siyasi meselelere yaklaşımlarını da beyan edip ortaya koymaktadır. Bilhassa 1997 yılında hazırlanan ve demokrasinin çok daha güçlü olması için öneriler içeren rapor, ortaya çıkan tepkilerin ardından bir kısım üyelerce reddedilmiş olup TÜSİAD'ın görüşlerini yansıtmadığını ileri sürülmüştür¹¹².

3.1.4. TÜSİAD'ın Misyonu

TÜSİAD misyonunu, demokrasinin gelişmesine, laik hukuk devletinin korunmasına fayda sağlayıp katkıda bulunmak, ülkenin serbest piyasa ekonomisinin işlemesi ile uluslararası ekonomik düzende yer almasını sağlamak, ülkenin her bakımdan çağdaş uygarlık seviyesine ulaşarak dış dünyayla bütünleşmesini desteklemek olarak amaçlamaktadır. Türk Sanayicileri ve

¹¹¹ Filiz Tufan Emimi, "Sivil Toplum Kuruluşlarının Politika Belirleme Sürecindeki Rolü: TÜSİAD Örneği", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 36, 43-56, 2013, s. 49.

¹¹² Ergün Dilaveroğlu, "28 Şubat Süreci ve Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak TÜSİAD'ın Sürece Bakışı", *Sakarya İktisat Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, 59-74, 2012, s. 59.

İşadamları Derneği Tüzüğü'nde ise misyonunu şu şekilde açıklanmaktadır: "TÜSİAD, demokrasi ve insan hakları evrensel ilkelerine sadık ve bağlı, girişimci, inanç ve düşünce özgürlüklerine saygılı, sadece asli görevlerine odaklanmış faal bir devletin var olduğu ülkemizde, yüce önder Atatürk'ün çağdaş uygarlık hedef ve ilkelerine sadık, toplumsal yapının gelişmesi ile demokratik sivil toplum ve laik hukuk devleti anlayışının benimsenip yerleşmesine yardımcı olmaktadır. Dernek ayrıca, sanayici ve işadamlarının Türk toplumuna öncü ve girişimci bir grup olduğu inancı ile bu inanç yönündeki uygulama ve faaliyetlerin de takipçiliğini yapmaktadır¹¹³.

3.1.5. Üyelik Sistemi

TÜSİAD, yapmış olduğu bütün çalışmalarını, temelinde TÜSİAD üyelerinden oluşan komisyonlar aracılığıyla meydana getirmektedir. TÜSİAD Yönetim Kurulu üyelerinin başkanlık görev ve sorumluluklarını yürüttüğü 9 komisyon, komisyonların bünyesinde yer alan 33 çalışma grubu, Meslek Örgütleri ile İlişkiler ve Bölgesel Gelişme kısımları düzenli bir şekilde bir araya gelerek TÜSİAD görüşleri ve pozisyonlarının meydana gelmesini sağlamaktadır. Yapılan bu çalışmalar ise Genel Sekreterlik, Temsilcilikler ve Üniversite Kurumsal İşbirliği Forumları'nın önem taşıyan önemli destek ve katkısıyla sağlanmaktadır. Gönüllülük esasında özel sektörü bir araya getiren ve Türk iş dünyasının sesi olarak sorunlarını dile getirmeyi 39 yıldır sürdüren TÜSİAD, ülkenin geleceğini şekillendirmede bölgesel ve küresel ekonomik bir güç olduğu potansiyeline olan inancını geleceğe de taşımaktadır¹¹⁴.

3.1.6. Organizasyon Yapısı

Kuruluşundan bugüne kadar merkezîleşme yönünde bir evrim geçirmiş olan TÜSİAD'ın evrim odağının YİK oluşturmaktadır. İlk etapta şube açmama açısından yapılan değişiklik, şube tipi bir yaygınlaşmanın beraberinde getireceği denetim zorluğu ile merkezi politika belirlemede oluşacak sorunlardan, dernek elitizmini uzak tutmayı hedeflemektedir. Buna karşılık olarak TÜSİAD, üst düzey işadamlarının üyesi bulunduğu yerel SİAD'lardan bir temsilci üye seçerek, üst bir temsil örgütü olmayı amaçlamaktadır. (ESİAD ve BÜSİAD bu şekilde dernek içinde temsil edilmektedirler). TÜSİAD'ın amacı kısaca, TOBB'a benzeyen bir üst temsil örgütü olmak ve bu doğrultuda bir SİAD Konfederasyonunun en üst ve en yetkili

¹¹³ Selma Özkan Yılmaz, Türkiye'de Sermaye Birikim Sürecinde TÜSİAD'ın Yeri, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 30 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹¹⁴ TÜSİAD, **Çalışma Raporu**, 2015, s. 68.

örgütü olmayı amaçlamaktadır. Nitekim bu açılımın, dernek elitizmi ile ortak politika tespitinde doğuracağı güçlük ve sorunlar sebebiyle, yapının bir Federasyon ya da Konfederasyon organizasyonu şeklinde yapılandırılması yönünde eğilimi olduğu görülmektedir. Sonuç olarak bu tip SİAD'ların yalnızca bir üye ile Dernek Genel Kurulu'nda temsil edilmesi; dernek merkezi içerisine bu tip bir yayılmanın nüfuz etmesini önlemeyi sağlamaktadır. Bu tip yaygınlaşmanın sebep olacağı bölgesel taleplere karşı genel ve merkezi taleplerin öncelik hakkı da korunmuş olmaktadır¹¹⁵.

3.1.7. TÜSİAD'ın Ekonomik Etkinliği

TÜSİAD özellikle İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük şehirlerde kurulan otomotiv, bankacılık, inşaat, hizmet sektörleri gibi tüm üretim ve hizmet kuruluşlarında büyük holdinglerin lideri pozisyonunda bulunmaktadır. Türkiye ekonomisinde devlet kuruluşlarının oluşturduğu katma değer oranları çikartıldığında geriye kalan kısmın yaklaşık %50 si TÜSİAD üyeleri tarafından meydana getirilmektedir. Enerji ithalatının haricinde Türkiye dış ticaretinin yaklaşık %80'lik kısmını TÜSİAD üye kuruluşları tarafınca karşılandığı bilinmektedir¹¹⁶. TÜSİAD'ın ekonomik anlamda büyük bir öneme sahip olmasından dolayı hükümetle bir uzlaşma içine girmesi gerektiği düşüncesi savunulmaktadır.

TÜSİAD Genel sekreterinin vermiş olduğu sonuçlara göre Türkiye'nin vergiden sağlamış olduğu gelirin %85'i TÜSİAD üyeleri tarafından ödenmektedir. Bu rakam ancak Kurumlar Vergisi bakımından geçerli olmaktadır. Türkiye'de dernekler istihdamın %50'sini oluştururken aynı zamanda sanayi üretiminin ise %65'lik kısmını oluşturmaktadır. Derneğin Türkiye ekonomisinde oluşturduğu bu güçlü pozisyon üye şirketlerin uluslararası ilişkileri ile beraber ele alındığında hem iç politikada hem de dış politikada söz sahibi olmasını sağlamaktadır. TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Hürriyet Gazetesine vermiş olduğu bir demeçte TÜSİAD'ın mali gücünü ortaya koyarak "TÜSİAD her daim doğruları söylemektedir. Türkiye'nin demokratikleşmesi için çok büyük gayret gösteren raporları ortada bulunmaktadır. TÜSİAD ile iktidar partisinin sağlam ilişkiler içerisinde olması Türkiye'nin yararına olmaktadır. TÜSİAD, Türkiye'deki sanayi üretiminin, istihdamının çoğunu oluştururken ödenen vergilerin ise %80'lik kısmını

¹¹⁵ Gülcan Işık, Bir Baskı Grubu Olarak TÜSİAD'ın Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecindeki Rolünün Yazılı Basında Sunumu, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 154 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

¹¹⁶ Arda Ercan ve Bilge Ercan, "Türkiye'de Ekonomik Elit Davranışları ve Bir Ekonomik Seçkinler Örgütü Olarak TÜSİAD", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 41, 397-406, 2015, s. 403.

oluşturmaktadır. İktidarla sağlamış olduğu iyi niyetli ilişki Türkiye'nin yararına olmaktadır. Bu durum, TÜSİAD'ın hükümetle işbirliği içerisinde hareket etmemizin son derece doğal olduğu sonucunu doğurmaktadır¹¹⁷. Hükümetle bazen uzlaşma bazen de karşıt durumda yer alan TÜSİAD, Türkiye'nin dış politikasında her dönemde büyük bir aktör olarak görülmektedir. TÜSİAD'ın Türkiye ekonomisinin önemli bir noktasında olması ister istemez TÜSİAD ve hükümetin Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda bir araya gelmesini zorunlu kılmaktadır.

3.1.8. TÜSİAD Faaliyet Alanları

Derneğin hedefine ulaşmasındaki asıl amacı, girişimciliği desteklemek, siyasi konularda kamuoyunu aydınlatıcı görüşler sunmak ve eğitim alanında işbirliğinin yapılması olmaktadır. Bu amaçlarını yerine getirecek olan tüm faaliyetler dernek tüzüğünde TÜSİAD faaliyet alanı içerisinde bulunmaktadır. Bu faaliyetleri şu şekilde sıralamak mümkün olabilir¹¹⁸:

1. Türkiye'nin AB'ye üyeliğini oluşturacak siyasilerin geliştirilmesine katkı sağlayacak, bu yönde gerekli uluslararası ve ulusal kurumlar ile düzenli kurumsal kalitede görüşmelerde bulunmak, iletişim sağlamak; sürece dayalı iş dünyasının önerilerini ve görüşlerini hazırlamak ve sunmak.

2. Ekonomik faaliyetin kurallı ve kayıtlı olması ancak düzenlemelerden mümkün olduğu kadar temizlenilmiş rekabetçi bir yapıda oluşması yönünde çalışmalar yapılmasını sağlamak.

3. Türkiye yatırım ve iş ortamının iyileştirilmesi; çalışma hayatı koşulları, istihdam, çevre koruma, eğitim ve sosyal güvenlik alanlarında iş hayatında fikir ve hareket birliğinin oluşması yönünde çalışmaların yapılmasını sağlamak.

4. Çağdaş ve rekabetçi bir ekonominin oluşturulması için dış ticaretin güçlendirilmesi, Pazar ve ürünün çeşitlendirilmesi ve uluslararası yatırımların artırılması amacıyla çalışmaların yapılmasını sağlamak.

5. Verimlilik artışının sağlanması politikaların devamlı gözden geçirilmesi amacıyla, rekabet oluşturmaya dayalı kararlı büyümenin oluşması yönünde çalışmaların yapılmasını temin etmek.

6. Ulusal bir düzeyde ortak kurallar doğrultusunda çalışan işadamları ve sanayici dernekleri ile işbirlik etmek; stratejik işbirliği yapmak; gerek gördüğünde üst örgütlere veya federasyonlara katılmayı sağlamak.

¹¹⁷ Cansu Çamlıbel, "Muhabibimiz Cumhurbaşkanı Değil Başbakan", <http://www.hurriyet.com.tr/muhatabimiz-cumhurbaskani-degil-basbakan-27858116> (Erişim Tarihi: 09.01.2018).

¹¹⁸Arda Ercan ve Bilge Ercan, "Türkiye'de Ekonomik Elit Davranışları ve Bir Ekonomik Seçkinler Örgütü Olarak TÜSİAD", *Journal of International Social Research*, Cilt: 8, Sayı: 41, 397-406, 2015, s. 401.

3.2. TÜSİAD'IN KURUMSALLAŞMASINA NEDEN OLAN FAKTÖRLER

3.2.1. Sosyo Ekonomik Gelişmeler

Türkiye’de baskı gruplarının güçlenmesinde, devletin merkezi ve totaliter tutumunun baskı gruplarının ekonomik, siyasi ve toplumsal yönden ikinci planda kalmasının etkili olduğu söylenebilir. Bu zaman zarfında, özellikle ekonomik kalkınmanın devletin bu tekelci tutumu dolayısıyla yavaş ilerlediğini ve yapılacak yatırımların önünde bürokratik engellerin bulunduğunu ve yatırım yapmakta zorlanıldığını ifade eden işadamları, bu engeli aşmak için bir araya gelerek ekonomik çıkarlarını korumak için çaba sarfetmeye başlamışlardır. Buradan hareketle hükümetleri etkilemek amacıyla halkın desteğini almanın şart olduğunu düşünen işadamları, kamuoyu oluşturma çabalarına girmişlerdir. Özellikle ekonomik yatırımlarla, istihdamın dolayısıyla ekonomik refahın artacağı düşüncesi halka anlatılmaya çalışılmıştır. Kamuoyu da bu hususlarda bilinçlendikçe baskı gruplarına destek vermeye başlamıştır.

70’li yılların başında kurulan TÜSİAD’ın, dönemin siyasi konjoktüründe devlet politikalarının ekonomiyi güçlendirmede yetersiz kaldığı düşüncesinden yola çıkarak, iş adamlarının kendi ekonomik çıkarlarını ve toplumdaki statülerini korumak amacıyla bir araya gelmeleriyle kurulan bir dernek olduğu bilinmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde TÜSİAD tam manasıyla elitist bir sınıf örgütü özelliğini barındırmaktadır.¹¹⁹

Toplumda meydana gelen nüfus artışı da baskı gruplarının önemini arttıran nedenlerden biri olmaktadır. Dolayısıyla bir baskı gurubu olarak TÜSİAD gibi baskı gruplarının varlığı, demokrasi ve modern toplumların oluşturulması bakımından zorunluluk olarak görülmektedir. Toplumda kurulacak olan sosyo-ekonomik farklılaşma, iş bölümü ve uzlaşma gibi pek çok etken bu gelişmenin ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

3.2.2. TOBB İçindeki Temsil Problemi

TOBB’un, büyük bir üye tabanının bulunmasına rağmen, kurulduğundan bu zamana kadar iktidarlardan bağımsız siyasetler izleyemediği ve menfaat ortaklığı bakımından bağdaşık bir grubu olarak hareket ettiği bilinmektedir. Türkiye’de iktisadi alanda söz sahibi kişilerin temsil ettiği sermaye grupları bakımından farklılaşmış, tam resmi olmayan ve özel olmak üzere birçok örgüt tarafından temsil

¹¹⁹ Işık, a.g.e., s. 281.

edilmektedir. Bir güç simgesi olarak bünyesinde üye sayısı çok bulunan ve tüm sermaye gruplarını etrafında toplayan TOBB gibi örgütlerin bulunması, çalışma için TÜSİAD'ın seçilmesindeki amacın bir açıklaması olması gerekmektedir. Girişimci derneklerin bu konuda temsil ettiği gruplar ve bu grupların temsil gücü incelenirken tarihi birtakım sorunlar ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır¹²⁰. TOBB, ülke içinde ekonomik bakımdan önemli ve büyük bir mücadelenin merkezi konumunda yer almış, bu mücadele de birlik içinde pek çok ayrışmanın yaşanmasına neden olmaktadır.

Askeri darbenin hemen arkasından TÜSİAD'ın kurulmasının asıl nedeni, sermayeyi temsil eden grupların, devlet kanadında muhatap bulunması gereken durumlarda, oluşan ani siyasi değişikliklerin meydana getirdiği belirsizliğin olduğu söylenilebilir. İşlerinin çoğunu bürokrasi ile entegreli şekilde yapması gereken işadamları, muhatap olarak karşılarında 1971'de beklenmedik durumla askerle karşılaşmıştır.

Gülfidan, 1993'te yapmış olduğu bir çalışmada, TOBB'un yarı resmi statüsünden kaynaklı olarak iş dünyası temsilcilerinin (küçük işletmeler de dahil) tamamının kanuni zorunluluk gereği odalara kayıtlı olması gerektiğinden bahsetmektedir. Bu durumun ise küçük bir işletme patronu ile (örneğin, küçük bir tornacı) büyük bir sanayicinin TOBB içinde, aynı temsil hakkına sahip olması, büyük sanayicinin aleyhine gibi görünmektedir. Oda seçimlerinde ağırlıklarının olmadığına şikayet eden büyük sanayiciler, seslerini hükümetlerce yeteri kadar duyulamadığını ifade ederek, daha etkin olacakları TÜSİAD'ın kurulmasına ön ayak olmuşlardır.¹²¹

3.2.3. Avrupa ile Ekonomik Bütünleşme

Avrupa'nın ekonomik olarak bütünleşme sürecinde ortaya atılan ilk önemli adım, gümrük birliğinin kurulması ile ortak pazarın oluşması gelmektedir. Türkiye o tarihlerde "biz pazar onlar ise ortak" fikriyle yaklaştığı gümrük birliğinin, 1964 yılında 6 ülke tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir. 1967 yılında Füzyon Antlaşması imzalanmış ve bu Antlaşma ile 3 farklı topluluğun tek bir çatı altında toplanmasına karar verilmiştir. Maastricht Antlaşması olarak bilinen AB Antlaşması

¹²⁰ Şükran Gölbaşı, TÜSİAD'ın Söylemleri Aracılığıyla Toplumu İnşa Girişimlerinin 24 Ocak Kararları ve İzleyen Süreç Bağlamında Eleştirel Bir İncelemesi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2007, s. 120 (*Yayımlanmamış Doktora Tezi*).

¹²¹ Şebnem Gülfidan, *Big Business and the State in Turkey: The case of TUSIAD*, Bogaziçi University Press, İstanbul, 1993, s. 65.

ise 1992 yılında imzalandığı bilinmektedir. Bu Antlaşma sonucunda, ekonomik ve parasal ayak; AB bölgesini ekonomik bakımından iç pazar haline getirmeyi amaçlayıp, somut bir eyleme dönüştürmeyi hedeflemektedir¹²². Avrupa Birliği kapsamında pek çok baskı grubu, kendi amaç ve çıkarlarını korumak amacıyla lobicilik yapmaktadır. Zamanla Avrupa ile Türkiye arasındaki ekonomik anlamda gerçekleşen bütünleşme kapsamında tüm baskı grupları, hem konsey hem de AB kurumları seviyesinde faaliyetlerde bulunmaktadır.

3.3. TÜSİAD'IN HÜKÜMET, DIŞ POLİTİKA VE AB İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

3.3.1. TÜSİAD'ın Hükümetle İlişkileri

TÜSİAD kurulduğu ilk zamanlardan beri Türkiye siyasetinde ön planda kalmayı başaran bir işadamları derneği olarak bilinmektedir. Büyük iş adamlarını simgeleme ve bir sınıf örgütü olmalarının üstüne siyasal sürecin işleyişi içinde vatandaşların ve hukukun vazifesini değişik açılardan yorumlayan Batı eğilimli ve liberal bir dernek olarak kararların alınması ve politikaların sürdürülmesi aşamasında etkin olarak yer almaktadır. Devletle olan ilişkileri diğer sivil toplum kuruluşuna göre olabildiğince yoğun bir halde devam etmektedir.¹²³

TÜSİAD, bünyesinde bulunan çalışma grupları ve komisyonları yoluyla meydana getirmiş olduğu öneri ve görüşlerini, hükümete, bürokratlara vb. gibi üst yönetime iletmektedir.

2002-2014 yılları incelendiğinde hükümet ile TÜSİAD arasındaki ilişkilerinin inişli çıkışlı bir seyir izlediği söylenebilir. TÜSİAD başkanlarının değişim sırasına göre bu seyrin analiz edilmesi yerinde olacaktır.

TÜSİAD Başkanı, Ocak 2003'te enflasyon raporu üzerinden hükümeti eleştirmiştir.

Aynı dönemde TÜSİAD Başkanı, yapılan toplantılardan birinde Kıbrıs konusu üzerinden de hükümeti eleştirmiştir. TÜSİAD Başkanı'nın hükümetin Kıbrıs konusunda AB sürecini tıkayacak bir adım attığını ifade etmesi iplerin iyice gerilmesine neden olmuştur. Hükümet yetkilileri ise, Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki

¹²² Nurettin Bilici, "AB'de Ekonomik Bütünleşme ve Türkiye'nin Entegrasyonu", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Prof. Dr. Ahmet Gökdere'ye Armağan, Cilt: 5, No: 2, 39-45, 2006, s. 41.

¹²³ Derya Büyüktanır, Sivil Toplum, Karşılıklı Oluşum Ve Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyelik Süreci: TÜSİAD ve MÜSİAD Örnekleri, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 91 (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).

tezini savunmaya devam ettiğini ifade ederek AB uyum sürecinin bu tavırla zedelenmeyecek kadar kuvvetli olduğunu belirtmiştir. Bu süreçte TÜSİAD içinde bir kısım işadamı ise hükümetin tavrının doğru olduğu yönünde görüş bildirmiştir.

2005 yılına gelindiğinde ise; Dünya Kadınlar Günü münasebetiyle Beyazıt Meydanı'nda izinsiz gösteri yapan gruba polisin biber gazı ve copla müdahale etmesi üzerinden hükümet eleştirilmiştir. AB uyum süreci göz önüne alındığında bu tip demokratik eylemlerin sert müdahale ile son bulmasının iyi bir intiba uyandırmadığı belirtilmiştir. Bu süreçte hükümet ile TÜSİAD arasında karşılıklı tartışmalar yaşanmış ancak bu tartışmalar, 2005 yılının ikinci yarısında Başbakan ile TÜSİAD Başkanı'nın bir araya gelerek görüşmesiyle son bulmuştur.

Bu süreçte bir başka anlaşmazlık da merkez bankası başkanı seçiminde TÜSİAD'ın tavsiye ettiği aday yerine başka bir adayın seçilmesiyle yeni bir tartışma başlamış böylece yumuşayan ilişkiler tekrar bozulduğu gözlemlenmiştir.

2010 yılında da, TÜSİAD-Hükümet ilişkileri önceki yıllara benzer nitelikte devam etti. Özellikle Aralık 2011'deki Uludere olayı ve Eylül 2012'deki Afyonkarahisar'da askeri mühimmat deposu patlaması olaylarıyla ilgili TÜSİAD Başkanı'nın "Neler olduğu öğrenmek hakkımız." açıklamasına Başbakan'ın cevabı sert olmuştur.

Bu süreçte özellikle TÜSİAD içinde ağırlığıyla bilinen bir grup işadamı ile hükümet karşı karşıya gelerek kamuoyu önünde sert tartışmalar yaşandı. Bu gergin atmosfer ancak; bazı işadamlarının yapıcı tutumları ve Başbakan'ın, tartışmaların odağındaki işadamlarının düzenledikleri açılış toplantılarına davet edilmesiyle son bulmuştur.¹²⁴

3.3.2. TÜSİAD'ın Ekonomik Yapı ile İlgili Görüşleri

TÜSİAD'a göre ekonomide kararlılık arayışları, ekonomik düzeyde yapılmakta olan bir dizi yeniliğin bitirilmesi ve uygulanması ile eş zamanlı yürütülmesi gerekmektedir. Ayrıca, ilk olarak kamu maliyesi ve mali sektör olmak üzere bir çok yenilik bitirilmeden, mali sektör üzerindeki kamu kısmının ekonomik düzeydeki baskısını gidermek ve mali sektörü yeniden reel sektöre para sağlayabilir bir hale getirmek olmayacağından, enflasyonu düşürmek, döviz

¹²⁴ <https://fotogaleri.haberler.com/ak-parti-ve-t-s-ad-n-12-y-ll-k-tarihi/> (Erişim Tarihi: 03.11.2017)

kurlarında ve faiz oranlarındaki fazla dalgalanmaların üstesinden gelmek, üretimin ve yatırımların tekrardan sağlıklı ilerleyişe başlamasını sağlamak, reel ve nominal faiz oranlarını azaltmak sadece bu yeniliklerin tamamlanmasıyla sağlanabilir. Türkiye bir taraftan belirli bir büyüme hızını temin ederken bir taraftan da yenilikleri hayata geçirmek mecburiyetinde olmaktadır. TÜSİAD bu süreçte mühim olan hususun, finansal aktörlerin yeniliklere uyum sağlamalarının mümkün olmasını temin edecek politikaların işlenmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. . Ek olarak, yenilikler kararlı bir şekilde tamamlanırken, ekonomik anlamdaki tekrardan yapılanmanın ekonomiyi daha çok daraltmasına imkan sağlanmaması gerekmektedir¹²⁵. Ekonomik alandaki yeniden yapılanma sürecinin yalnızca finans sektörü ya da kamu maliyesi ile sınırlı kalmayacağı düşünülmektedir. TÜSİAD da finans sektörü ve kamu maliyesi alanlarında ortaya çıkan değişimleri işletme veya sektörler düzeyi bakımından da yeniden gündeme getirmektedir.

Ayrıca TÜSİAD, ekonomik yapı ile ilgili görüşlerini, Ekonomi Politikaları Yuvarlak Masası'nın düzenlemiş raporlar ve faaliyetlerle kamuoyu ile paylaşmaya devam etmektedir. Bu raporlarda; bütçe performansı, para politikası, istihdam artışı, artan işsizlik, ihracat artışında duraklama, fiyat istikrarı gibi temel konularda görüş bildirilmektedir. ¹²⁶

3.3.3. TÜSİAD'ın Siyasi ve Sosyal Yapıya İlişkin Görüşleri

Gelişmiş ülkelerin ekonomisinde yasal desteğini bulan baskı grupları, özellikle siyasi ve ekonomik kararların alınmasında temsil ettikleri iş dünyasının çıkarlarını (önerilerini) siyasi iktidara ulaştıran birer plâtfom vazifesi görmektedir. Son günlerde, siyasi ve ekonomik karar alma sürecinde baskı gruplarının olmadığı bir mekanizma, eksik bir karar alma mekanizması olarak tanımlanmaktadır. Baskı gruplarının esas hedefi temsil ettikleri kısım için sosyal ve ekonomik çıkar temin etmektir¹²⁷. TÜSİAD, serbest piyasa ekonomisinin ve demokratik sistemin işlerlik sağlayabilmesi ve kalıcı özellik kazanabilmesi açısından sosyal uzlaşının da sağlanmasının büyük önem arz ettiği görüşünü sıklıkla dile getirmiştir.

¹²⁵ Fatma Akkan, Türk Dış Politikasında Baskı Grupları: TÜSİAD Örneği, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2004, s. 35 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹²⁶ Türkiye Ekonomisi 2014, Rapor, <http://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/7354-turkiye-ekonomisi-2014> (Erişim Tarihi: 03.11.2017)

¹²⁷ Erdoğan Karahan, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde TÜSİAD'ın Rolü ve Önemi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s. 61 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

TÜSİAD, özellikle ekonomik etkinliğinin arttığı dönemlerde sosyal ve siyasi alanlarda görüş belirtmekten kaçınmamış ve bu nedenle bazen hükümetlerle karşıya gelmiştir.

TÜSİAD'ın, siyasi ve sosyal hayata dönük görüşlerini ifade ettiği toplantılar, basın açıklamaları vesair mecralardan örneklerin birkaçını şöylece sıralayabiliriz:

TÜSİAD, "AB'ye tam üyelik yolunda, Güçlü Demokrasi, Güçlü Sosyal Yapı, Güçlü Ekonomi" Raporunu 8 Haziran 2007 tarihli YİK toplantısında kamuoyu ile paylaştı. Raporda, sosyal yapının; eğitim, istihdam v.b alanlarda yapılacak reformlarla sağlanabileceği vurgulanmıştır.

2010 yılında yayınlanan "Küresel İlkeler Sözleşmesi İlerleme Bildirimi" raporu ile toplumsal refahın sürdürülebilir olması için TÜSİAD'ın yaptığı çalışmalar ele alınmıştır. (UNFPA (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu) ile gerçekleştirilen "2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim" başlıklı proje çalışması gibi)

3.3.4. TÜSİAD'ın Dış Politika İlgili Görüşleri

Devletlerin iç ve dış politika süreçlerinde ve karar verme aşamalarında baskı gruplarının etkin rol oynadıkları görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de, temel ekonomisinin belirlenmesinde politik ve strateji baskı gruplarını dikkate almakta ve söz konusu bu kuruluşlara önem verdiklerini belirtmektedirler. Bu önem iç politikada olduğu kadar dış politikada da gözlemlenmektedir. Türkiye'nin ihracat kapasitesini artırmada özellikle ticari ilişkilerini güçlendirmede etkili olan kuruluşlar ön plana çıkmakta, bunlar içerisinde Türkiye Sanayicileri ve İş Adamları Derneği'nin (TÜSİAD) dikkat çekerek birinci sırada olduğu görülmektedir¹²⁸.

Dünya genelinde hızlı bir şekilde değişim gösteren durumlara cevap verebilecek duruma gelmesi gereken Türk dış politikası konusunda TÜSİAD, politikaların oluşum sürecinde şeffaf ve açık olmasına özen gösterilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Türkiye'nin Asya ve Avrupa arasındaki önemli ve değerli jeo-stratejik konumu ve son zamanlarda yaşanan olumsuz gelişmelerden dolayı, yakın komşularımızın

¹²⁸ Kaan Gaytancıoğlu, "TÜSİAD ve Arap Baharı Sonrası Dönemde Türkiye-Suriye İlişkileri", 1-8, s. 1, http://www.ods2016.org/wp-content/uploads/2016/12/KaanGaytanc%C4%B1o%C4%9Flu_T%C3%BCsiad_ve_Arap_Bahar%C4%B1_Sonras%C4%B1_D%C3%B6nemde_T%C3%BCrkiye_Suriye_%C4%B0li%C5%9Fkileri.rtf (Erişim Tarihi: 03.01.2018).

ülkemizi bölgesinde sorumluluk almaya ve inisiyatif üstlenmeye zorladığı görülmektedir. Geçmişten günümüze kadar geçen tarihe baktığımızda, aşırı siyasal istikrarsızlık ile birlikte gelen şiddet dalgalarının, uluslararası sistem normlarını bozduğu görülmektedir. Bu şiddeti bazen etnik olarak bazen de mezhepsel olarak görmek mümkündür. Lakin her şeyden önce bölgemizde yaşanan siyasal istikrarsızlığın yarattığı olumsuz etkinin siyasal ve sosyal yönden sonuçları görülmektedir. Türkiye’de yakın zamanda medyayı da rahatsız eden gelişmeler bu şekilde kendini göstermektedir. 2014 yılında başta Başkonsolosumuz olmak üzere Musul’da 49 tane görevlinin ve vatandaşımızın bir ayı aşkın süreyle DEAŞ adlı terör örgütünün elinde rehin tutulduğu, sonrasında ise gösterilen diplomatik çalışmalar neticesinde bu örgütün elinden kurtarıldığı kamuoyuna yansımıştır. Bu terör örgütünün uygulamış olduğu şiddet ne Şii inancına bağlı Türkmenlere, ne Irak vatandaşlarına ne de Suriye’deki Kürtlere yapılan şiddet hiçbir inancın kabul edemeyeceği boyutlarda olmaktadır. Türkiye’nin coğrafi konumundan dolayı, komşu olduğu ülkelerde mezhep savaşlarının oluşması, Suriye’deki yaşanan kanlı savaşlar, bölgemizi Orta Çağ karanlığına doğru sürüklemeye gücüne sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yakın çevremizdeki ülkelerin sınırlarının değişmesine sebep olan bu gelişmeler, ülkelerin içinde de kalıcı yeni parçalanmaların temelini oluşturmaktadır¹²⁹.

TÜSİAD, Türk dış politikasının en önemli aktörlerinden olan bir sivil toplum kuruluşu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dış politikada meydana gelen sorunlara yönelik çözüm arayışlarında devlet dışı aktörlerin de önemi fazladır. TÜSİAD elinde bulundurmakta olduğu tüm kaynaklarını, ülkenin dış politikada güçlenmesi ve toplumun refahının sağlanması için kullanmaktadır.

Ayrıca TÜSİAD, Türk Dış Politikasına ilişkin görüşlerini, Boğaziçi Üniversitesiyle Dış politika forumu kurmuş ve görüşlerinin bir kısmını bu forum aracılığıyla düzenlenen toplantılar ve raporlarla kamuoyu oluşturulmuştur. TÜSİAD, her yıl Dış Politika Gelişmeleri Değerlendirme Notu hazırlayarak, dış politikaya dair görüşlerini hükümetle ve kamuoyu ile paylaşmaya devam etmektedir.

¹²⁹ “TÜSİAD –Dış Politika Değerlendirme Notu-23 Temmuz 2014”, TÜSİAD Basın Bülteni, <http://tusiad.org/tr/basin-bultenleri/item/7848-tusiad-dis-politika-degerlendirme-notu-23-temmuz-2014> (Erişim Tarihi: 03.01.2018).

3.3.5. TÜSİAD'ın Lobi Faaliyetleri

Lobicilik, düzenlenen bazı teşkilatlar, toplantılar ve birtakım bağlantılarla siyasilerle görüşmelere ve bunların yetkili kişileriyle grup çıkarları doğrultusunda çalışmalarını devam ettirmeyi sağlamaya çalışmak olarak tanımlanmaktadır. Lobicilik aynı zamanda politik karar proseslerine etki etme noktasında fayda sağlayan grupların kullanmış olduğu yöntemlerden birisi olarak da ifade edilmektedir. Böyle geniş kapsamlı bir tanımlamanın içerisine birçok farklı alanda faaliyet gösterilebilmektedir¹³⁰. Lobicilik, toplantı, görüşmeler ve teşkilatlar kapsamında ele alınmakla birlikte, politik karar alma süreçlerinde de büyük bir öneme sahip olmaktadır.

Lobicilik kavramı ülkemizde kötü yönde bir tanımlamaya uğrasa da genellikle gelişmiş ve politik alanda hoşgörünün olduğu demokrasilerde baskı gruplarının idaresini yönetebilmede etkili olabilmek adına aktif olarak baş gösteren lobicilik, kanunlarla organizasyon sağlanarak kurumsallaşmış bulunmaktadır. Lobicilik yapan bu gruplar, işleri devam ettirebilmek için uzmanlaşmış ajan ve memur kullanmaktadırlar. Kişileri titizlikle seçerler ve halka ilişkiler uzmanı gibi çalışanlarına son derece dikkat etmektedirler. Siyasiler üzerinde bulunan baskının gücünü artırmak için halkoyunu etkiler ve bunun için de gazeteler, basın mensupları, mektuplar, radyo programları, konuşmalar, ilanlar vs. hazırlamaktadırlar¹³¹. Lobicilik faaliyetleri sürdüren baskı grupları, siyasi iktidar üzerindeki sürdürülmekte olan baskıyı arttırarak kamuoyunun etkinliğini arttırmak için basın-yayın başta olmak üzere pek çok alanda girişimlerde bulunmuşlardır.

Türkiye'de bulunan baskı grupları arasında TÜSİAD, iş hayatını temsil eden bir menfaat grubu olarak, derneğe üye olan büyük işadamları istedikleri politikaları dile getirmek ve bu alanda hükümetleri ikna etmek adına çeşitli etkileme yöntemlerini kullanmaktadırlar. İzlenecek politikalar için alternatif önerilerin verildiği ayrıntılı araştırma raporları hazırlaması, gündeme ait değerlendirmelerden oluşan süreli yayınların basılması ve lobi faaliyetleri kapsamında; yurt içinde Başbakan, Cumhurbaşkanı, Müsteşarlar, Bakanlar ve bürokrasiden isimlerle buluşması, Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK), Yatırım Danışma Konseyi (YDK), Ekonomi Koordinasyon Kurulu (EKK), Ekonomik ve Sosyal Konsey gibi müsteşarların veya bakanlıkların bünyesinde toplanan kurul ve konseylerde

¹³⁰ Patrick Bernhagen, *The Political Power of Business*, Routledge, London and New York, 2007, s. 24.

¹³¹ Necdet Aksoy, *Sivil Toplum ve Baskı Grupları*, İstanbul, 2008, s. 23.

bulunması ve yasa oluşturulma süreçlerinde görüş sunulması bu yöntemler arasında sıralanabilmektedir.

Aynı zamanda TÜSİAD, üniversitelerle oluşturduğu iş birliği, sivil toplum örgütlerince görüşmeleri ve AB ülkeleri başta olmak üzere dış politikada, birçok ülke ile yürüttüğü görüşmelerde lobicilik faaliyetlerini güçlü bir şekilde devam ettirmektedir¹³². Avrupa Birliği'ne üye olan devletler başta olmak üzere TÜSİAD'ın başlatmış olduğu lobicilik faaliyetleri, kamuoyu tarafından olumlu karşılanmaktadır. TÜSİAD, halkın desteğini alması ile birlikte dış politika başta olmak üzere pek çok alanda lobicilik faaliyetlerini sürdürmektedir.

Bu kapsamda, TÜSİAD Avrupa Birliği-Brüksel Temsilciliği ve Avrupa Birliği İşleri Komisyonunun, AB'ye üyelik sürecinde yaptığı lobi faaliyetlerine örnek teşkil edecek birkaç çalışmayı şöylece sıralayabiliriz:

TÜSİAD Yönetim Kurulu bir dizi temas için Brüksel'e gitti. AB komiseri ve genişlemeden sorumlu üye ile temaslarda bulunuldu. Ayrıca TÜSİAD Başkanı, Avrupa Parlamentosunda "G20, B20 ve Türkiye" başlıklı bir konferan verdi. (Mart 2012)

TÜSİAD Yönetim Kurulu, AB dönem başkanlığını yürüten İrlanda Başbakanı ve bazı bakanları ziyaret etmiş ve yapılan görüşmelerde, AB-Türkiye ilişkileri ele alınmıştır. (Mart 2013)

TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı ve beraberindeki heyet Avrupa Parlamentosu Başkanı, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Yüksek Komiseri, AB Komiseri ve BUSSINESSEUROPE Genel Direktörü ile Brükse'ide bir dizi temaslarda bulunmuştur. Ayrıca, AB parlamentosunda TÜSİAD tarafından parlamenterlerin katılımıyla "Avrupa'nın geleceği ve Türkiye" konulu yuvarlak masa toplantısı düzenlenmiştir. (Aralık-2014)

3.4. TOPLUMSAL DUYARLILIK PROJESİ VE TÜSİAD

3.4.1. TÜSİAD'ın Evrensel İş Ahlakı İlkelerine Uygun Faaliyet Göstermesi

TÜSİAD, kamu yararına iş gören Türk iş dünyasının temsil örgütü olarak, girişimcilerin global iş ahlakı prensiplerine uygun faaliyet göstermesi için çaba sarf

¹³² Birce Barlas Yılmaz, Türkiye'de İş Dünyası ve Siyaset İlişkisi: TÜSİAD-AKP Örneği", Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 56 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

eder; global seviyeye gelme sürecinde istihdamın, yenilikçilik kapasitesinin, Türk rekabet gücünün ve toplumsal refahın, verimliliğin ve eğitimin bütünlük ve kalitesinin sürekli fazlaştırması yoluyla yükseltilmesinin gayreti içerisindedir. TÜSİAD, toplumsal uzlaşma ve barışın devam ettirildiği bir ortamda, ülkemizin sosyal ve ekonomik kalkınmasında sektörel ve bölgesel potansiyellerini en iyi biçimde değerlendirerek, milli ölçüde ekonomik politikaların oluşturulmasına fayda sağlamaktadır. Türkiye'nin global yarış seviyesinde tanıtımına katkıda bulunmaktadır. Avrupa Birliği (AB) üyeliği sürecine dayandırmak üzere uluslararası ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel iletişim, ilişki, temsil ve işbirliği ağlarının ilerletilmesi için çalışmalar yapmaktadır¹³³. TÜSİAD üstlenmiş olduğu misyon çerçevesinde, piyasa ekonomisinin hem kurumsal hem de hukuki açıdan altyapısının gelişmesini sağlayabilmek amacıyla evrensel iş ahlakı ilkelerine yönelik olarak faaliyetlerini sürdürmeye çalışmaktadır.

3.4.2. TÜSİAD ve Sosyal İşler, Bilgi Toplumu ve Yeni Teknolojiler

TÜSİAD, 1994 yılından itibaren çalışmalarını, çalışma grupları ve komisyonlar aracılığıyla sürdürmektedir. TÜSİAD Yönetim Kurulu üyelerinin, başkanlık vazifesini üstlendikleri, Hizmetler, Ekonomik ve Mali İşler, Sanayi ve Tarım, Parlamento İşleri, Dışişleri, Yurtdışı İletişim, Şirket İşleri, Sosyal İşler, Bilgi Toplumu ve Yeni Teknolojiler, Meslek Örgütleri ile İlişkiler başlıklı 9 ana komisyon ve bünyelerinde içerdikleri çalışma kümeleri düzenli periyotlarla toplanarak, TÜSİAD görüşlerinin oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Çalışma grupları, komisyon ve TÜSİAD üyelerinden veya üye şirketlerin yetkin katılımcılarından oluşmaktadır¹³⁴. TÜSİAD'ın ülke genelinde faaliyetlerini dikkatli ve titiz bir şekilde sürdürebilmek için çalışmalarını oluşturmuş olan komisyonlar ve çalışma grupları yoluyla ele aldığı ifade edilmektedir.

Bu komisyonlardan biri de Bilgi Toplumu ve Yeni Teknolojiler komisyonudur. Bu komisyon, AB üyeliği yolunda Türkiye'nin, çağdaş kamu yönetiminin oluşabilmesinin ve toplumun bilgi toplumuna doğru evrilebilmesinin gerekli olduğunu savunarak bu yönde çalışmalar yürütmektedir. Her yıl düzenli olarak ülkenin bu yönde gelişmesine katkı sağlayacak projelere ödül vermektedirler.

¹³³ TÜSİAD, *Türkiye'nin Sanayide Dijital Dönüşüm Yetkinliği*, Sis Matbaacılık Yayını, İstanbul, 2017, s. 1.

¹³⁴ <http://www.tusiad.org/turkish/rapor/trkt/tt1.pdf> (Erişim Tarihi: 14.12.2017).

Ayrıca, AB'nin ekonomik standartlarına ulaşabilmek için KOBİ'lerin yeni teknolojik gelişmeleri takip etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda TÜSİAD, 2011 yılında, ABD ticaret odasıyla yeni teknolojiler gibi alanlarda Mutabakat Zaptı imzalayarak Türk KOBİ'lerine katkı sağlamıştır.

3.5. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜSİAD İLİŞKİSİ

3.5.1. TÜSİAD'ın Avrupa Birliğine Yaklaşımı

TÜSİAD, AB'ye giden yolda özel sektörün desteğinin ve katkısının önemli boyutlarda olduğunu belirtmektedir. 1996'da açılan Brüksel Temsilciliği ve 1987'den bu yana üyesi bulunduğu Avrupa özel sektörünün simge örgütü UNICE'deki (BUSINESS EUROPE) varlığı aracılığı ile AB'ye uyum sürecini gözlemek ve Türkiye'nin bu süreci doğru bir perspektifle oluşturmaya katkıda bulunmak hususunda çalışmalar yapmaktadır. Bu yeni koşullar ve deneyimler, TÜSİAD'a iç yapılanmasını elden geçirme olanağını da sağlamış ve sonuçta AB'ye uyum sürecini yakından takip edebilmek ve özel sektörlerin düşüncelerini hükümete bildirmek amacıyla, etkili bir mekanizmanın oluşturulması kararı alınmıştır. Bu kapsamda ele alınan "AB'ye Uyum Komitesi", TÜSİAD kuruluşundaki komisyonların birlikte katılımıyla çalışma göstermektedir. TÜSİAD faaliyet grupları da, AB sürecine paralel olarak ve "AB'ye Uyum Komitesi'nin faaliyetlerine yardımda bulunacak şekilde büyütülmüş ve çalışmaları AB müktesebatına uyum içerisinde yeniden düzenlendiği bildirilmektedir¹³⁵.

TÜSİAD, Avrupa Birliği'ne üye olma konusunda Türkiye'nin adalet sisteminde yapılması gerekli olan yeniliklerin gerçekleştirilmesi, ekonomik istikrarın sağlanması ve işleyen bir demokratik yapının oluşturulması gerektiğini savunmaktadır.

TÜSİAD, AB ile ilgili görüşlerini çeşitli araçları kullanarak kamuoyu ile paylaşmaya devam etmektedir. Bu araçlardan bir tanesi de, TÜSİAD'ın çıkarmış olduğu "Görüş" dergisidir. Görüş dergisi zaman zaman AB özel sayısı olarak nitelenebilecek şekilde hazırlanmaktadır. Derginin Ekim 2012 tarihli 74. sayısı "AB Geleceğini Ararken Krizden Güçlenerek Çıkabilir mi?" başlığıyla yayınlanmış ve Türkiye'nin AB üyeliğinin AB'ye güç katacağı vurgusu yapılmıştır.¹³⁶Yine derginin Mart 2013 tarihli 77. sayısı ise "Avrupa Birliği ve Türkiye, Yeni Bir Dönemin

¹³⁵ Işık, a.g.e., s. 172.

¹³⁶ TÜSİAD Görüş Dergisi No: 75, <http://tusiad.org/tr/yayinlar/gorus-dergisi/item/7248-tusiad-gorus-dergisi-no-75> (Erişim Tarihi: 10.11.2017)

Eşiğinde” başlığıyla yayınlanmıştır. AB Bakanı ve Başmüzakereci Egemen Bağış’ın da bir makale ile katkı sunduğu bu sayıda Türkiye’nin AB üyeliği yolunda yeni bir eylem planıyla kararlılığını gösterdiği görüşü vurgulanmıştır.¹³⁷

3.5.2. TÜSİAD’ın Avrupa Birliğine Yönelik Uygulamaları

AB üyeliği bir dış politika hususu değil, Türkiye’nin tüm politika alanlarında dönüşümünü sağlayacak partiler üstü temel politika amacı olarak tanımlanmaktadır. Üyelik sürecindeki siyasal koşulluluk prensibi, Türkiye’nin yeniliklerle dönüşümünün itici gücünü oluşturmaktadır. Yirmi yıl içinde vazife üstlenen hükümetlerin bu denklemi iyi değerlendirme başarısı sergilediği ifade edilebilir. Daha geniş bir derinlikten bakılacak olursa Türkiye, hem stratejik-güvenlik düzeyi, hem yüz yılları aşan tarihsel yenileşme eğilimi, hem de ekonomik çekim alanı ve çıkarları hususunda daima Batı dünyası içinde mühim bir ülke oldu. İkili ilişkilerin, yalnızca bir ekonomik alışveriş ve ortalık, teknik uyum ya da konu temelli stratejik işbirliklerinin ötesinde, demokrasi temelinde ortak bir aidiyet ve gelecek olarak görülmesi gerekmektedir. Tanzimat, Meşrutiyet, Cumhuriyet ve çok partili rejime geçiş; hepsi bu zaman zarfının yeni aşamalarını oluşturmaktadır. Avrupa Konseyi ve NATO üyelikleriyle AB amacının, bunun doğal sonuçları olduğu söylenebilir. Türkiye’nin resmi Ulusal Programı’nın ilk kısmında vurgulandığı gibi, “AB üyeliği bir Cumhuriyet projesi” olarak bilinmektedir. AB üyelik süreci, Türkiye’nin dünyanın çeşitli bölgeleriyle ilişkileri için de pozitif bir görev görmektedir. Türkiye, AB uyum sürecinde ilerledikçe, dünyanın gelişmekte olan ülkeleri açısından demokratik referans kaynağı ve ekonomik cazibe haline gelmektedir. Türkiye aynı zamanda bölgesiyle ekonomik bağlarını kuvvetlendirdiği ölçüde, AB ile ilişkilerinde daha iyi bir hale gelmektedir. Türkiye, Avrupa’nın Avrasya merkezi olması nedeniyle bu anlamda en önemli global yarış gücü haline gelecek, bu da ülke açısından temel bir milli menfaat sağlayacaktır.¹³⁸

TÜSİAD’a bağlı bulunan çalışma grupları, Avrupa Birliği’ne üyelik aşamasında ortaya çıkan gelişmelerle orantılı olarak genişletilmekte ve sözü edilen çalışma gruplarının Avrupa Birliği Uyum Komitesi’nin ortaya koymuş olduğu çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

¹³⁷ TÜSİAD Görüş Dergisi No: 77, <http://tusiad.org/tr/yayinlar/gorus-dergisi/item/7246-tusiad-gorus-dergisi-no-77>, (Erişim Tarihi: 10.11.2017)

¹³⁸ “Avrupa Birliği 60. Yaşına girerken Türkiye için Önemi”, TÜSİAD, <http://tusiad.org/tr/tum/item/9649-avrupa-birligi-60-yasina-girerken-turkiye-icin-onemi> (Erişim Tarihi: 02.12.2017).

Aralık 1999'da Türkiye'nin adaylığını tescil eden Helsinki Zirvesinden sonra, TÜSİAD'ın, kendi Avrupa görevinin bitip bitmediğini derinlemesine tartıştığı görülmektedir. Bugüne kadar TÜSİAD'ın üstlendiği vazifeyi devralacak pek kimse görünmediği gibi, işin öneminin azalmadığı, aksine arttığı görüşünün ağırlık kazandığı ifade edilmekte ve bu sayede, "hızla devam" kararının alındığı söylenebilir. Ortaya çıkan olayların ardından gündemin yakından takip edilmesi, gereksinime göre hareket edilmesi ve daha "seçici" yaklaşılması kararı alındığı ifade edilmektedir¹³⁹.

TÜSİAD, Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki ilişkiler bakımından gelmiş olan son noktada, AB'ye üye olmak için büyük çaba göstermekte olan Türkiye'nin siyasi ve ekonomik alanda atmış olduğu adımların hem dış politikayı hem de iç politikayı büyük oranda etkileyeceğini savunmaktadır. Bu açıdan TÜSİAD; hükümetlerin, gerek AB nezdinde yaptığı temas toplantılarına gerekse de Avrupa ülkelerine yapılan ekonomik ve siyasi işbirliklerinin konuşulduğu toplantılara hükümet temsilcileriyle birlikte iştirak etmektedir. TÜSİAD, bu toplantılar öncesinde Avrupa ülkelerinde açmış oldukları temsilciler eliyle lobi faaliyeti yürüterek toplantıların altyapısını hazırlamaktadır. Toplantıların akabinde ise raporlar ve basın bültenleri hazırlayarak kamuoyu bilgilendirilmek ve kamuoyunun desteği sağlanmaya çalışılarak hükümetler lehine çalışmalar yürütülmektedir.

3.5.3. TÜSİAD'ın Çözüm Önerileri Getirme, Araştırmalar Yapma, Proje Geliştirme Faaliyetleri

TÜSİAD'ın belirli konulara tedavi önerileri getirme hedefi içeren proje geliştirme, araştırmalar yapma ve belirli konulardaki değerlendirmeleri, beklentileri barındıran broşür yayımlama faaliyetleri veya rapor sunma çalışmaları bulunmaktadır. Bu bağlamda TÜSİAD; akademisyen ve kanaat liderlerini, gündemdeki konulara ilişkin faydaların ve problem alanlarının saptanması, öneriler geliştirilmesi ve soruların cevaplanması hedefiyle bir araya getiren faaliyetlerde bulunmaktadır. Hazırlanan projeler veya raporlardan bazılarının basın toplantıları veya tanıtım seminerleri aracılığı ile kamuoyuna açıklandığı ifade edilmektedir. TÜSİAD faaliyetleri bünyesinde; seçim sistemi, yeni anayasa süreci, yargı reformu, insani kalkınma, enerji, şehirleşme, kentsel ulaştırma, tüketim alışkanlıkları, iş dünyasının beklentileri, küresel kriz, inovasyon, sürdürülebilir

¹³⁹ Emine Uşaklıgil, "TÜSİAD AB'ye Göre Yeniden Yapılanıyor", NTV-MSNBC, İstanbul, 2017, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/17385.asp> (Erişim Tarihi: 03.01.2018).

kalkınma, ekonomik büyüme, girişimciliğin geliştirilmesi, işsizlik, kadın-erkek eşitliği, bölgesel gelişme, nüfus, eğitim, işgücü, sağlık sistemi, sosyal güvenlik, vergi sistemi, Avrupa Birliği ile ilişkiler, stratejiler ve dış politika konularını irdelemektedir¹⁴⁰.

TÜSİAD, halkın refahını sağlamak açısından pek çok alanda girişimlerde bulunmaktadır. Halkın isteklerine cevap vermek amacıyla ortaya çıkarılan raporlar ve projeler de pek çok yolla halka iletilmektedir.

TÜSİAD, var olan bütün sorunlara çözümler üretme aşamasında liberal ekonomi yaklaşımlarına yönelmekle beraber, eski pek çok kurumsal düzenleme ile sermayeyi destekleyerek teşvik eden unsurlardan da vazgeçmemektedir. Eski alışkanlıklarını da terk edemeyen TÜSİAD'ın kamunun da üstlenmiş olduğu fiyat, doğrudan üretim, vergi, sosyal politikalar ve bölüşüm gibi konuları sorun olarak görmekle birlikte bu olumsuzlukları bir kenara bırakarak serbest piyasaya çözüm önerileri sunduğu söylenebilir. TÜSİAD, krizlerin aşılması için çözüm olarak önermiş olduğu politikalarda ve mevcut sisteme yönelik eleştirilerde, yeni liberal kesimle aynı görüşü savunmamaktadır¹⁴¹.

¹⁴⁰ Filiz Tufan Emini, "Sivil Toplum Kuruluşlarının Politika Belirleme Sürecindeki Rolü: TÜSİAD Örneği", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 36, 43-56, Nisan 2013, s. 51.

¹⁴¹ Gölbaşı, a.g.e., s. 177.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Avrupa Birliği, birlik üyesi tüm devletler için, ekonomik ve siyasi alanlarda ortak bir politika oluşturmak amacıyla kurulmuştur. Birlik, kendine üye olan tüm devletlerde bulunan vatandaşları aynı anda ve aynı düzeyde ele almasından dolayı, büyük bir öneme sahiptir. Türkiye de altmış yıla yakın bir süredir AB'ye üye olmak için çaba sarf etmekte ve üyelik için sergilemiş olduğu tutum ve davranışlarda büyük oranda AB'den etkilenmektedir. AB sürecinin özellikle 1980'li yıllardan sonra hız kazanması ile birlikte her türlü değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Türkiye'nin bu hızlı değişim ve dönüşümlere ayak uydurma süreci oldukça uzun ve zor aşamalardan geçmiştir.

1999'un sonlarına doğru genişleme sürecine girmiş olan Avrupa Birliği, birliğe yeni üye olan devletlerle beraber 2000'li yıllarda pek çok finansal, ekonomik ve politik alanda çalışmalarını hızlı bir şekilde sürdürmeye devam etmektedir. Son yıllara kadar hem finansal hem de ekonomik olarak bir birliğin oluşturulması yönünde atılan adımlarda belli noktalara geldiği ifade edilen Avrupa Birliği'nin, daha sonraki çalışmalar için de yeni düzenlemeleri güncelleştirmesi gerekmektedir.

AB'ye üyelik konusunda yapılan çalışmaların önem kazanması ile birlikte Türkiye'de temel hak ve hürriyetler, insan hakları vb. pek çok konuda düzenleme çalışmaları hız kazanmıştır. İfade edilen bu süreçte baskı gruplarının faaliyetlerini ilgilendiren pek çok konuda, bu grupların özgürlüklerini arttırıcı ve devletin gruplar üzerindeki etkilerini azaltıcı pek çok yasal düzenleme yapılmıştır. Baskı grubu olarak tanımlanan gruplar da bu nedenle AB'ye üyelik sürecinde pek çok önemli sorumluluğu yerine getirebilecek duruma gelmişlerdir. AB'ye üyelik sürecinde baskı gruplarının kamuoyu üzerindeki etkisinin de dikkate alınarak çalışmaların yapılması, hem vatandaşların güveninin kazanılması hem de AB'ye üyelik sürecinde ortaya çıkabilecek olumsuzlukların önlenmesi açısından yararlı olabilir.

AB üyelik projesi ile, ülkeler arasındaki birliğin oluşturulması sonucunda, AB'ye üye olmuş bütün devletleri ve halkları, aynı seviyede aynı düzeyde tutmayı sağlayan bir adalet sistem kurulmuştur. AB, birliğe üye olmuş olan tüm devletler için politika alanında uygulanmakta olan siyaseti geliştirmeyi ve istikrarlı bir ekonomik yapı oluşturarak bu yapıyı sürdürebilmeyi amaçlar. Ekonomik ve siyasi alanda koordineyi sağlamak ve mevcut durumları geliştirmek de üye olan devletlere, reddedemeyecekleri yönergeler verilerek sağlanır. AB'ye üye devletleri ve halklarını koruyacak bir sistemin geliştirilmesi, birlik üyeleri arasındaki bağların daha da güçlenmesi açısından fayda sağlayabilir.

Her çağda ve toplumda, menfaatlere ya da ortak çıkarlara göre bireylerin hayatını etkileyebilmek amacıyla pek çok baskı grubu ortaya çıkmıştır. Baskı grupları, belli başlı çıkarlar çerçevesinde toplanan, işbirliğine dayalı olarak uyum içinde hareket eden, resmi kurumlarla iletişim kurulduğu takdirde görüşlerini ve taleplerini ilettiklerinde daha olumlu sonuçlar alabileceklerine inanan örgütlenmiş gruplar şeklinde tanımlanır. Baskı grupları, siyasal iktidarı etkileyerek en kısa yoldan lehine menfaat elde etmeyi amaçlar. Kendi çıkarları doğrultusunda baskı gruplarının toplumun çıkarlarını da iktidara aktarmalarının, ortak çıkarları ortaya çıkaracağı düşünülmektedir. Ancak gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de baskı gruplarının kendi amaçlarını gerçekleştirirken, uluslararası anlaşma ve sözleşmelere de katkı sağlamaları teşvik edilmelidir.

Toplumların var olduğu her kesimde baskı grupları da yer almaktadır. Baskı grupları, toplumda yer alan bazı bireylerin değişik çıkarlar elde etmek amacıyla oluşturmuş oldukları gruplardır. Baskı grupları sadece, var olan siyasi iktidarlardan menfaat elde etmek için ya da kendi çıkarlarını korumak amacıyla kurulmuş örgütlü gruplar değildir. TÜSİAD gibi birçok Sivil Toplum Kuruluşunun devreye girmesi veya daha aktif hale getirilmesi, AB üyelik süreci için önemli katkılar sağlayabilecektir.

Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler ele alındığında, ortaya çıkan tartışmalar daha çok Türkiye’nin çıkarları üzerine odaklanmıştır. Avrupa Birliği’ne tam üyelik süreci boyunca Türkiye lehine faaliyet göstermekte olan pek çok özel ve kamu kuruluşu bulunmaktadır. Türkiye’de görüşlerine en önem verilen ve en çok dikkat çeken baskı grubu, TÜSİAD’dır. 1971 yılında bir sivil toplum kuruluşu olarak kurulduğu bilinen TÜSİAD, üyelerinin çıkarlarını koruyarak, sektörün düşünce ve fikirlerini rahat bir şekilde yönetici kesime iletmeyi hedefler. TÜSİAD’ın bu kapsamda misyonu ise, demokrasinin gelişerek laik hukuk devletinin korunmasına katkıda bulunmaktır. Dernek, aynı zamanda iş adamlarının ve sanayicilerin Türk toplumunda girişimci ve öncü bir grup olarak temsil edildiği bir kurumdur. TÜSİAD bu bağlamda tüm çalışmalarını, temelinde kendi üyelerinden oluşturmuş olduğu komisyonlarıyla oluşturur. TÜSİAD’ın kendi üyelerini esas alan komisyonlar oluşturması, üyeler arasında bağlılığın sağlanması açısından yararlı olabileceği düşünülmektedir.

TÜSİAD, iş dünyası örgütü olmakla birlikte etkili bir baskı grubudur. Dernek, kamuoyunu, siyasal iktidarı etkilemeye çalışarak için kendi amaç ve çıkarları doğrultusunda hareket eder. TÜSİAD’ın, sahip olmuş olduğu en önemli özelliklerden biri, sosyal ve ekonomik kaynaklara çok rahat bir şekilde ulaşabilmesidir. Kaynaklara çok rahatlıkla ulaşabilmesi de farklı ve yeni vizyonlar

geliştirerek pek çok konuda yeni projeler üretebilmesine imkan sağlar. Yeni ve farklı vizyonların geliştirilmesine özen gösterilmesi, toplumdaki varlığının ve topluma yapmış olduğu katkıların devam etmesi açısından fayda sağlayabilir.

TÜSİAD, özel sektörü korumak ve AB'ye üye olma yolunda Türkiye'nin demokratikleşme çabalarını desteklemek amacıyla kurulmuştur. AB'ye üyelik sürecini ulusal bir politika şeklinde nitelendirmekte olan TÜSİAD, Avrupa Birliği'nde yer alan kurumlarla ilişkiler kurmakla birlikte Avrupa'da özel sektörün ana temsilcisi olarak kurulmuş olan Business Europe'da üye olması, lobicilik faaliyetlerinin daha da gelişmesine katkı sağlayabilir.

TÜSİAD, 1971'de kurulmasının ardından pek çok gazetede yayınlamış olduğu ilanlarla liberalizm, Atatürkçülük, istihdam, istikrar, sosyal barış, verimlilik vb. pek çok madde kapsamında amaçlarını sıralamıştır. Dernek, kurulmasından sonraki ilk yıllarında yayınlamış olduğu ilanlarla görüşlerini ve amaçlarını halka duyurmayı başarmıştır. TÜSİAD'ın kurulduğu yıllarda bu ve benzeri kamuoyu oluşturma faaliyetlerinin ülkemizde ender rastlanan faaliyetler olduğu düşünüldüğünde ne kadar zor bir görev üstlendiği yadsınamaz bir gerçektir. Dernek aynı zamanda Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde de aktif bir rol oynamaktadır. AB'ye katılım sürecinde ortaya çıkan gelişmelerin neler olduğunun belirlenebilmesi bakımından TÜSİAD girişimlerinin incelenmesi yararlı olabilir.

TÜSİAD'ın kurulduğu yıldan itibaren ilk on yıllık süreçte siyasal, ekonomik ve sosyal olarak pek çok değişim yaşanmıştır. Devletle etkileşim açısından dernek pek çok farklılık gösterir. TÜSİAD, 2000'li yıllardan sonra AB sürecinin hız kazanması ile birlikte ilk dönemlerde hükümeti destekleyerek AB konusunda yapılması planlanan pek çok atılımda aktif rol oynamıştır. Ancak ilerleyen yıllarda AB sürecinin yavaşlaması ile hükümetle dernek arasında da gerginlikler yaşamaya başlamıştır.

Avrupa Birliği, Avrupa toplumlarını bir araya getirmeyi amaçlayan bir topluluktur. Türkiye de uzun süredir AB'ye üyelik için çaba sarf etmektedir. Üyelik için girişmiş olduğu tüm faaliyetlerde Türkiye, AB'den dolayı ya da doğrudan etkilediği görülmektedir. Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci çok zorlu bir aşama olmasının yanında sağladığı toplumsal, ekonomik ve siyasal faydalardan ötürü de büyük bir önem taşır.

Çalışmada da görüldüğü gibi Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci, değişik pek çok aktörün süreci değerlendirme şekline bağlı olarak şekillenmiş ve şekillenmeye devam etmektedir. AB süreci günümüzde her ne kadar durgun bir dönem yaşasa da TÜSİAD'ın da büyük bir kısmını temsil ettiği iş dünyası tarafından sürece verilen destekler halen sürmektedir.

Bütün bu bilgiler ışığında TÜSİAD'ın katılımcı demokrasinin bir gereği olarak, gerek yurtiçinde gerekse de Küresel İlişkiler ve AB Yuvarlak Masası eliyle AB nezdinde yürüttüğü çalışmaları daha da sıklaştırması gerekir. Bunun yanında TÜSİAD'ın, yapmış olduğu faaliyetlere ilişkin bültenlerin ve spesifik konularda hazırladığı raporların kamuoyu tarafından bilinir ve takip edilir hale getirilmesi son derece önemlidir.

Bu çalışmada, Avrupa Birliği-Türkiye, baskı grupları arasındaki ilişkiler ele alınmış ve sivil toplum kuruluşları arasında örnek olarak TÜSİAD incelenmiştir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda konuyla ilgili birkaç sivil toplum kuruluşunun mukayeseli olarak incelenmesinin, alana daha çok katkı yapması mümkündür.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AKAD Mehmet, *Baskı Gruplarının Siyasal İktidarla İlişkileri*, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1976.
- AKAD Mehmet, *Çoğulcu Demokraside Siyasal İktidar ve Baskı Grupları*, Z Yayınları, İstanbul, 1979.
- AKAL Cemal Bali, *Yasa ve Kılıç*, Afa Yayınları, İstanbul, 1991.
- AKÇALI Nazif, *Siyasi Kuvvet Olarak Türkiye'de Tarım Kesiminin Etkinliği*, İzmir, 1981.
- AKDOĞAN Akif Argun, "Türkiye'de Kamu Politikası Disiplinin Tarihsel İzleri", *Türkiye'de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 2011.
- AKSOY Necdet, *Sivil Toplum ve Baskı Grupları*, İstanbul, 2008.
- AKSOY Necdet, *Sivil Toplum ve Baskı Grupları*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2008.
- AKTAN Coşkun Can, *Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi*, Afa Yayınları, İstanbul, 1992.
- ALMOND Gabriel A. and G. Birgham Powell, *Comparative Politics: System, Process and Policy*, Little, Brown and Company, Boston, 1978.
- ARI Tayyar, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.
- ARI Tayyar, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996.
- Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, *Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı*, Kasım 2001.
- AY Hakan, *Vergi Politikaları ve Baskı Grupları*, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2008.
- BARTOL K.M. ve D.C. Martin, *Management*, McGraw-Hill Inc., New York, 1994.
- BAYRAMOĞLU N. Nisa, *Amerika Birleşik Devletleri'nde Lobi Faaliyetleri*, Dış Politika Enstitüsü, Ankara, 1985.
- BEKTAŞ Arsev, *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2000.
- BERGER Peter L. ve Thomas Luckmann, *The Social Construction of Reality*, Anchor, New York, 1967.
- BERNHAGEN Patrick, *The Political Power of Business*, Routledge, London and New York, 2007.
- BOVEE C.L. vd., *Management*, McGraw-Hill Inc., New York, 1993.
- BYRNE T., *Local Government in Britain*, 5. Ed., Penguin, London, 1992.

- ÇAM E., **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul, 1987.
- ÇEVİK Hasan Hüseyin, **Türkiye'de Kamu Yönetimi Sorunları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.
- ÇEVİK Hasan Hüseyin, **Türkiye'de Kamu Yönetimi Sorunları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.
- DAVER Bülent, **Siyaset Bilimine Giriş**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993.
- DİNÇER Müjde Ker, **Lobicilik**, Alfa Yayınları, İzmir, 1999.
- DÖNMEZER Sulhi, **Sosyoloji**, Savaş Yayınları, Ankara, 1984.
- DUVARGER Maurice, **Siyasi Partiler**, (Çevirmen: Ergün Özbudun), 4. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993.
- ERDOĞAN İrfan, **Kapitalizm, Modernleşme, Postmodernizm ve İletişim**, Erk Yayınları, Ankara, 2000.
- GÖKDAYI İ., **Çevrenin Geleceği-Yaklaşımlar ve Politikalar**, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Yayın No:115, Ankara. 1997.
- GÜLFİDAN Şebnem, **Big Business and the State in Turkey: The case of TÜSİAD**, Bogaziçi University Press, İstanbul, 1993.
- GÜZELİŞ İsmail, **İdarede Baskı Grupları**, Yeni Matbaa, İstanbul, 1963.
- HANÇERLİOĞLU Orhan, **Toplumbilim Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.
- JONES B. and D. Kavanagh, **British Politics Today**, Manchester University Press, Manchester and New York, 1991.
- KAPANİ Münci, **Kamu Hürriyetleri**, Yedinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1993.
- KAPANİ Münci, **Politika Bilimine Giriş**, 12. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005.
- KAPANİ Münci, **Politika Bilimine Giriş**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1983.
- KIŞLALI A. Taner, **Siyaset Bilimi**, 4. Baskı, İmge Yayınevi, Ankara, 1994.
- KIŞLALI A. Taner, **Siyaset Bilimi**, İmge Kitabevi, Ankara, 1992.
- MELUCCI A., **Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması Yeni Sosyal Hareketler**, (Derleyen: K. Çayır), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999.
- MEYNAUD Jean, **Politikada Baskı Grupları**, (Çevirmen: Semih Tiryakioglu), Varlık Yayınevi, Ankara, 1975.
- REİNALDA Bob, **“Non-State Actors in the International System of States”, The Ashgate Research Companion to Non-State Actors**, Ashgate Publishing Ltd., Farnham, 2011.
- SAĞLAM D., **Rant Arayışı, Yasal Soygun Çıkar Grupları ve Rant Kollama**, (Editör: Coşkun Can Aktan), İstanbul, 2003, 35-44.
- SERİN Vildan, **İktisat Politikası**, 1.Baskı, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1998.

- SOYSAL Mümtaz, *Dış Politika ve Parlamento, Dış Politika Alanındaki Yasama-Yürütme İlişkileri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, A.Ü. Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1964.
- ŞAHİM Tark, *Siyasi Katılım ve Baskı Grupları*, Makro Ltd. Eğitim Yayınları, Ankara, 1994.
- ŞAYLAN Gencay, *Çağdaş Siyasi Sistemler*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1981.
- TOURAINÉ A., *Return of The Actor*, University of Minnesota Press, Minnesota, 1988.
- TUNAYA T. Ziya, *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1975.
- TURAN İlter, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, Der Yayınları, İstanbul, 1986.
- TURAN İlter, *Siyasi Sistemler ve Siyasal Davranış*, İstanbul, 1977.
- TÜSİAD, *Türkiye'nin Sanayide Dijital Dönüşüm Yetkinliği*, Sis Matbaacılık Yayını, İstanbul, 2017.
- TÜSİAD, *Çalışma Raporu*, 2015.
- YÜCEKÖK Ahmet N., *19.yüzyıl Osmanlı Toplumundan Günümüz Türkiye'sine Sivil Toplum Kuruluşları ve Siyaset Sosyolojisi İlişkileri, Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da Sivil Toplum Kuruluşları*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.

MAKALELER

- ABADAN, Nermin "Devlet İdaresinde Menfaat Gruplarının Rolü", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1959, Cilt: 14, Sayı: 5, 235-236.
- ALKAN H., "Avrupa Birliği Karar Alma Süreçlerinde Baskı Grupları", *Türk İdare Dergisi*, 1999, Yıl: 71, Cilt: 5, Sayı: 422, 35-52.
- ASLAN Seyfettin ve Cengiz Gül, "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Baskı Grupları". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2004, Cilt: 5, Sayı:1, 85-100.
- ASLAN Seyfettin ve Cengiz Gül, "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Baskı Grupları", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2004, Cilt: 5, Sayı: 1, 85-100.
- BAHARÇİÇEK Abdulkadir, "Hükümet Dışı Örgütler (NGO's) ve Demokratikleşme", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2008, Cilt: 18, Sayı: 2, 297-308.
- BİLGİÇ Veysel ve Turkut Göksu "Baskı Grupları ve Karar Alma Mekanizmasına Etkileri", *Amme İdaresi Dergisi*, 2003, Cilt: 36, Sayı:2, 51-66.

- BİLİCİ Nurettin, "AB'de Ekonomik Bütünleşme ve Türkiye'nin Entegrasyonu", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Prof. Dr. Ahmet Gökdere'ye Armağan, 2006, Cilt: 5, No: 2, 39-45.
- ÇAĞLAR Şebnem, "Baskı Gruplarının Siyasal İktidar Üzerindeki Etkisi", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 1997, Sayı: 6, 279-295.
- ÇETİN Halis, "Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 2003, Cilt: 58, Sayı: 3, 61-88.
- DİLAVEROĞLU Ergün, "28 Şubat Süreci ve Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak TÜSİAD'ın Sürece Bakışı", **Sakarya İktisat Dergisi**, 2012, Cilt: 1, Sayı: 3, 59-74.
- DURA Cihan, "Medya ve İnsan", **Türk Yurdu**, 1994, Cilt: 14, Sayı: 82, 1-19.
- EHRMANN Henry W., "Batı Demokrasilerinde Bürokrasi ve Menfaat Grupları", (Çeviren: Erdoğan Biçmez), **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 1962, Cilt: XVII, Sayı: 3-4, 425-451.
- EMİNİ Filiz Tufan, "Sivil Toplum Kuruluşlarının Politika Belirleme Sürecindeki Rolü: TÜSİAD Örneği", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Nisan 2013, Sayı: 36, 43-56.
- ERCAN Arda ve Bilge Ercan, "Türkiye'de Ekonomik Elit Davranışları ve Bir Ekonomik Seçkinler Örgütü Olarak TÜSİAD", **Journal of International Social Research**, 2015, Cilt: 8, Sayı: 41, 397-406.
- ERHAN Çağrı ve Erkan Akdemir, "Türkiye – Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde İlk On Yılın Muhasebesi (2005-2015)", **Bilig Dergisi**, 2016, Sayı: 78, 7-35.
- GÜREŞÇİ Ertuğrul, "Türkiye - Avrupa Birliği (AB) İlişkileri Sürecinde Kamuoyunun Tutumu ve Değerlendirilmesi", **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 2006, Cilt: 7, Sayı: 1, 72-85.
- KABATEPE E., "Avrupa Birliği Kùltürler Kaynaşması", **Bilim Ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi**, 2003, Cilt: 35, Sayı: 26.
- MUMCU Cumhur, "Türkiye ve Avrupa Birliği Müzakere Süreci", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2005, Yıl: 4, Sayı: 8, 173-188.
- ÖZBUDUN Ergun, "M. Duverger'in 'Siyasal Partiler'i ve Siyasal Partilerin İncelenmesinde Bazı Metodolojik Problemler", **AÜHF Dergisi**, 1964, Cilt: XXI, Sayı: 1-4.
- ÖZER M. Akif, "Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye", **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 2009, Cilt: 16, Sayı: 1, 89-105
- SAYIN Yusuf, "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Müzakereleri ve Müzakere Fasılları", **Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, 2016, Cilt: 19, Sayı: 2, 41-62.

- SÜMER Gültekin, "Dış Politikada Süreklilik-Değişim Çekişmesi", *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 2010, Cilt: 6, Sayı: 23.
- ŞİMŞEK Osman, "Devlet Kavramının Gelişimi ve Küreselleşmedeki Anlamı", *Kamu-İş Dergisi*, 2000, Cilt: 5, Sayı: 4, 1-16.
- ŞÖHRET Mesut, "Avrupa Birliği'nin Güvenlik Yapılanmasının Tarihsel Gelişim Süreci ve Mevcut Durumu", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, Cilt: 6, Sayı:2, 59-100
- UYSAI Ceren, Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci Ve Son Gelişmeler, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 2001,Cilt: 1, 140-153
- YILMAZ Nihat, "Antik Yunan Dönemi Karşılaştırmalı Siyaset Biliminde Siyasal Sistem Sınıflandırmalarına Genel Bir Bakış", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 2014, Cilt: 15, Sayı: 1, 123-138.

TEZLER

- ACAR Numan, Siyasal İletişim '28 Şubat Döneminde Baskı Gruplarının Haber Üretimine Etkileri", Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Kocaeli, 2010 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).
- AKKAN Fatma, Türk Dış Politikasında Baskı Grupları: TÜSİAD Örneği, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2004. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).
- AKSU Muharrem, Türk Dış Politikası Karar Alma Mekanizmasının İşleyişi: II. Körfez Krizi Örneği 2003, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2004 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).
- Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı, Şubat, 2015 (**Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi**).
- BİLİCİ Özcan, Baskı Grupların Siyasi Karar Alma Organları Üzerindeki Etkisi: Türkiye Barolar Birliği Örneği, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).
- BÜYÜKTANIR Derya, Sivil Toplum, Karşılıklı Oluşum Ve Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyelik Süreci: TÜSİAD ve MÜSİAD Örnekleri, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).
- ÇERÇİ Vuslat, Avrupa Birliği'nde Lobcilik, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006 (**Yayımlanmamış Bitirme Projesi**).
- ERDİNÇ Gülbaş Ekrem, Liberal Demokrasilerde Karar Alma Sürecinde Baskı Grubu Olarak Lobilerin Rolü: ABD Örneği, MÜSBE, 2007 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

- GÖLBAŞI Şükran, TÜSİAD'ın Söylemleri Aracılığıyla Toplum İnşa Girişimlerinin 24 Ocak Kararları ve İzleyen Süreç Bağlamında Eleştirel Bir İncelemesi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2007 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).
- IŞIK Gülcan, Bir Baskı Grubu Olarak TÜSİAD'ın Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecindeki Rolünün Yazılı Basında Sunumu, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).
- KARA Engin, Türkiye'de Baskı Grupları ve TSK'nın Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü ve Etkisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2017 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).
- KARAHAN Erdoğan, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde TÜSİAD'ın Rolü ve Önemi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).
- KAVAK Kubilay, Kamu Politikalarının Oluşturulması ve Uygulanmasında Dış Etkiler: Enerji Sektörü Örneği, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).
- KAYADEMİR İbrahim, Baskı Grupları ve Bir Baskı Grubu Olan Ziraat Odalarının Tarım Politikalarına Etkisi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2007, s. 9 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).
- KER Müjde, Dünya'da ve Türkiye'de Baskı Grupları, Lobcilik Faaliyetleri ve Halkla İlişkiler, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1995 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).
- YILMAZ Birce Barlas, Türkiye'de İş Dünyası ve Siyaset İlişkisi: TÜSİAD-AKP Örneği", Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).
- YILMAZ Selma Özkan, Türkiye'de Sermaye Birikim Sürecinde TÜSİAD'ın Yeri, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006

İNTERNET

- "Avrupa Birliği 60. Yaşına girerken Türkiye İçin Önemi", TÜSİAD, <http://tusiad.org/tr/tum/item/9649-avrupa-birligi-60-yasina-girerken-turkiye-icin-onemi> (Erişim Tarihi: 02.12.2018).
- "Avrupa Birliği'nin Tarihçesi", https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/ab_tarihce.pdf?p=38, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).
- "TÜSİAD –Dış Politika Değerlendirme Notu-23 Temmuz 2014", TÜSİAD Basın Bülteni, <http://tusiad.org/tr/basin-bultenleri/item/7848-tusiad--dis-politika-degerlendirme-notu--23-temmuz-2014> (Erişim Tarihi: 03.01.2018).

- Akademi İktisat, "Baskı Gruplarının Etkinliğini Belirleyen Faktörler ve Baskı Yöntemleri", http://www.akademiktisat.net/calisma/kamu_yonetim/baski_grup_ekaplan.htm (Erişim Tarihi: 07.01.2018).
- AVCI Mehmet ve Aysun Danışman, "Türkiye'de Birliklerin Karar Alma Sürecine Etkileri Üzerine Bir İnceleme", *Mevzuat Dergisi*, 2003, Cilt: 6, Sayı: 67, <https://www.mevzuatdergisi.com/2003/07a/03.htm> (Erişim Tarihi: 07.01.2018).
- BAYRAKTAROĞLU Melis, "Avrupa Birliği, Azınlık Politikaları ve Türkiye", 2012, <https://melisbayraktar.wordpress.com/2012/11/28/avrupa-birligi-azinlik-politikalari-ve-turkiye/> (Erişim Tarihi: 21.12.2017).
- ÇAMLİBEL Cansu, "Muhabatımız Cumhurbaşkanı Değil Başbakan", <http://www.hurriyet.com.tr/muhabatimiz-cumhurbaskani-degil-basbakan-27858116> (Erişim Tarihi: 09.01.2018).
- GAYTANCIOĞLU Kaan, "TÜSİAD ve Arap Baharı Sonrası Dönemde Türkiye-Suriye İlişkileri", 1-8, http://www.ods2016.org/wp-content/uploads/2016/12/Kaan_Gaytanc%C4%B1o%C4%9Flu_T%C3%BCsiad_ve_Arap_Bahar%C4%B1_Sonras%C4%B1_D%C3%B6nemde_T%C3%BCrkiye_Suriye_%C4%B0li%C5%9Fkileri.rtf (Erişim Tarihi: 03.01.2018).
- <http://www.tusiad.org/turkish/rapor/trkt/tt1.pdf> (Erişim Tarihi: 14.12.2017).
- KILINÇ Nurcan, "Türkiye-AB İlişkilerinde Ekonomik Müzakereler ve Türkiye'nin Üyelik Sonrasındaki Kazançları", Cilt: 1, Sayı: 8. http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/turkiyeab_iliskilerindeki_ekonomik_muzakereler_ve_turkiyenin_uyelik_sonrasindaki_kazanclari_541059ee-2e11-4b09-b6d6-1cef5e3a3395.pdf, (Erişim tarihi: 21.12.2017).
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, "20 Soruda Avrupa Birliği Hedefi ve Günlük Yaşantımıza Etkileri. https://www.ab.gov.tr/files/pub/20_soruda_ab.pdf (Erişim Tarihi: 21.12.2017).
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, "AB'ye Genel Bakış", No: 2, https://www.ab.gov.tr/files/rehber/02_rehber.pdf (Erişim Tarihi: 21.12.2017).
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, "Türkiye-AB Katılım Müzakereleri", No: 6. https://www.ab.gov.tr/files/rehber/06_rehber.pdf (Erişim Tarihi: 21.12.2017).
- TÜSİAD, "TÜSİAD Hakkında", <http://www.tusiad.org/tr/tusiad/hakkında> (Erişim Tarihi: 01.01.2018).
- TÜSİAD, "TÜSİAD Tarihçe", <http://tusiad.org/tr/tusiad/tarihce> (Erişim Tarihi: 29.12.2017).

UŞAKLIGİL Emine, “TÜSİAD AB’ye Göre Yeniden Yapılıyor”, NTV-MSNBC,
İstanbul, 2017 <http://arsiv.ntv.com.tr/news/17385.asp> (Erişim Tarihi:
03.01.2018).